MIESIĄC POGŁĘBIENIA PRZYJAŹNI POLSKO-RADZIECKIEJ

Przyjaźń polsko-radziecka, zrodzona na polach walki ze wspólnym wrogiem, umocniła się i umacnia nie tylko w atmosferze pełnej świadomości tego wszystkiego co Naród Polski zawdzięcza Związkowi Radzieckiemu, ale również i na gruncie realnej współpracy gospodarczej. Ten ostatni fakt, nie pomniejszając znaczenia współpracy kulturalnej, stanowi najbardziej stałą i mocną podstawę trwałości i siły tej przyjaźni.

U podstaw jej leży układ o przyjaźni, pomocy wzajemnej i współpracy powojennej między ZSRR i Rzeczpospolitą Polską, zawarty w dniu 21 kwietnia 1945 r.

Główne tezy powyższego układu zostały już zrealizowane w przebiegu dotychczasowego rozwoju stosunków polsko-radzieckich.

Już w zaraniu odradzającego się państwa pierwsze władze organizującej się Polski Ludowej otrzymują od Związku Radzieckiego pożyczki finansowe będące podstawą ich działalności ówczesnej.

W okresie najtrudniejszym, bezpośrednio powojennym, okresie wielkich braków aprowizacyjnych, Związek Radziecki udziela Polsce szereg pożyczek zbożowych.

Wiosną 1947 r. Związek Radziecki udziela Polsce pożyczkę długoterminową w złocie w wysokości 28,8 milionów dolarów.

W następnym roku, na podstawie umowy z dnia 26 stycznia 1948 r. Związek Radziecki udzielił Polsce wielką pożyczkę długoterminową w wysokości 450 milionów dolarów, przeznaczoną na pokrycie naszych płatności za dostarczone przez ZSRR dobra inwestycyjne.

Trzeba przy tym podkreślić, że powyższe kredyty zostały nam przyznane w tym właśnie okresie, gdy Międzynarodowy Fundusz Monetarny i Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, których członkiem była wówczas Polska, odmówiły nam pomocy finansowej.

Wreszcie umową z dnia 29.VI.1950 r. Związek Radziecki przyznał nam dalszą, wielką pożyczkę długoterminową w wysokości 400 milionów rubli, również na pokrycie naszych płatności za dostarczone nam dobra inwestycyjne (instalacje przemysłowe i dokumentację techniczną do nich).

Nie można przy tym pominąć faktu, że, w przeciwieństwie do kredytów zagranicznych państw kapitalistycznych, kredyty udzielane Polsce przez ZSRR nie były związane z żadnymi żądaniami, czy warunkami politycznymi, które dominują w umowach kredytowych zawieranych np. w ramach planu Marshalla.

W powyżej omówionych pożyczkach udzielonych przez ZSRR Polsce mamy przykład kredytów zagranicznych nowego typu, kredytów udzielanych przez kraje obozu socjalizmu, nie w celu opanowania jednego przez drugi, nie w celu eksploatacji na sposób kolonialny lub półkolonialny, lecz przeciwnie w celu pomocy w rozwoju gospodarstwa narodowego drugiego kraju budującego u siebie socjalizm.

Związek Radziecki udowodnił swą przyjaźń czynami, udowodnił, że w ustroju socjalistycznym również i kredyt zagraniczny może nie być arkanem duszącym rozwój życia gospodarczego własnego kraju, lecz może być i jest potężną dźwignią rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej, uzupełniając własne siły wytwórcze.

O tym wszystkim powinniśmy pamiętać w miesiącu przyjaźni polsko-radzieckiej.

BRONISŁAW PIOTROWSKI

GOSPODARKA ETATAMI I SZKOLENIE KADR

Postawione nam zadanie zbudowania Banku w pełni socjalistycznego oznacza, że Bank nasz musi wykonywać wszystkie funkcje gospodarcze Banku socjalistycznego, sposób wykonywania tych funkcyj, a więc organizacja pracy Banku musi odpowiadać wykonywanym przez Bank funkcjom. Wykonanie zadania zbudowania Banku w pełni socjalistycznego wyznacza więc konieczność oparcia organizacji pracy wewnętrznej na takich zasadach, które będą dostosowane do potrzeb Banku wykonującego funkcje socjalistyczne i które będą ułatwiały wykonanie jego zadań w dziedzinie gospodarczej.

Jedna z podstawowych dziedzin naszej pracy organizacyjnej to gospodarka etatami. Jakie zasady pracy powinniśmy przyjąć i stosować, by nasza gospodarka etatami odpowiadała spełnianym przez Bank funkcjom?

Etatyzacja jednostek organizacyjnych Banku była dotychczas traktowana jako jednorazowa czy okresowa akcja podejmowana przy okazji ustalania preliminarza budżetowego, czy przy innej okazji. Stan etatów ustalany był dla poszczególnych jednostek organizacyjnych na dłuższe okresy czasu i nie podlegał przez dłuższe okresy czasu zmianom i korektom.

Taka metoda gospodarki etatami jest oczywiście niewłaściwa i niesłuszna. Bank nasz jest organizmem żywym, który, jak każdy organizm żywy, zmienia się, rozwija, udoskonala i uszlachetnia swoje metody pracy. Dlatego też i stan ustalonych etatów dla poszczególnych jednostek i komórek organizacyjnych nie może być stanem stałym. Musi on podlegać korektom obrazującym efekty doskonalenia naszej pracy wewnętrznej. Etaty przyznane określonej jednostce organizacyjnej w początkowym okresie jej działalności i pracy stają się na pewno za duże w miarę krzepnięcia organizacyjnego tej jednostki, w miarę doszkalania się jej zespołu, w miarę chwytania właściwego tempa i rytmu pracy. Etaty przyznane oddziałowi w okresie przed zmechanizowaniem jego czynności muszą ulec rewizji z chwilą dokonanej mechanizacji.

Wszystkie te przejawy postępu w naszej pracy wewnętrznej stanowią niewątpliwe źródło istniejących, ale nie wykorzystywanych w wielu wypadkach oszczędności etatowych. Jednostki organizacyjne posiadają jednak oszczędności etatowe powstałe nie tylko w wyniku poprawiania swej pracy wewnętrznej.

Oszczędności etatowe powstają w jednostkach organizacyjnych również w wyniku przekazywania części czynności nowopowstającym jednostkom organizacyjnym. Ma to miejsce w szczególności przy usamodzielnianiu pod względem kredytowym dotychczasowych oddziałów VI kategorii. Trzeba podkreślić, że zupełnie nieliczne wyjątki stanowiły w Banku przypadki, gdy przy okazji przekazywania czynności kredytowych nowym, czy usamodzielnianym oddziałom, ulegały zmniejszeniu etaty oddziałów przekazujących czynności. Z reguły były przyznawane nowe etaty oddziałom przejmującym czynności, natomiast nie były zmniejszane etaty oddziałów przekazujących czynności. Jest to w naszej dotychczasowej gospodarce etatami wyraźny błąd, wymagający szybkiego naprawienia w celu ujawnienia nie wykorzystywanych oszczędności etatowych.

Konsekwencje i wnioski, jakie wynikają ze stwierdzonego stanu faktycznego w naszej dotychczasowej gospodarce etatami można ująć w następującym wskazaniu: **oszczędności etatowe, które w tej chwili znajdują się w poszczególnych jednostkach organizacyjnych w stanie ukrytym, muszą być natychmiast ujawnione i odpowiednio wykorzystane.** W tym celu konieczne jest dokonanie przez kierowników i dyrektorów oddziałów, przy współpracy komórek organizacji i kontroli pracy, **gruntownej i szczegółowej analizy potrzeb etatowych poszczególnych komórek organizacyjnych.** Analiza ta powinna być oparta nie tylko na materiałach zawartych w wykazach czynności, ale również na dokładnej znajomości istotnych potrzeb poszczególnych jednostek organizacyjnych, a w nich i poszczególnych komórek organizacyjnych. Analiza potrzeb etatowych mu-

si uwzględniać zmiany, jakie zaszły w zakresie czynności wykonywanych przez poszczególne komórki organizacyjne w okresie po ostatnim ustaleniu etatów, musi też brać pod uwagę te wszystkie okoliczności, które wpłynęły na poprawienie i usprawnienie pracy wewnętrznej.

Ustalone w wyniku dokonanej analizy **etaty dla poszczególnych jednostek czy komórek organizacyjnych muszą mieć charakter mobilizujący zespoły pracownicze do osiągania lepszych wyników pracy, do uzyskiwania większej wydajności pracy.** Dotychczasowa nasza gospodarka etatami nie uwzględniała zasadniczego elementu mającego wpływ na kształtowanie się potrzeb etatowych poszczególnych jednostek czy komórek organizacyjnych. Element ten stanowi pogłębiająca się stale wśród naszych zespołów pracowniczych świadomość społecznego charakteru wykonywanej pracy. Zespoły pracownicze naszego Banku stają się coraz bardziej aktywne, coraz bardziej twórcze w pracy, coraz powszechniej świadome, że ich czynny współudział w organizowaniu pracy przyspiesza budowę socjalistycznego Banku. Szereg zdarzeń w pracy naszego Banku potwierdza to zjawisko, że wspomnę tylko takie, jak rozwijające się w ostatnim roku współzawodnictwo pracy, wzrastająca ilość wniosków racjonalizatorskich lub podejmowane przez pracowników niektórych oddziałów w ramach wspózawodnictwa pracy zobowiązania zmniejszenia ilości przyznanych etatów w niektórych komórkach organizacyjnych. Zdarzenia te — potwierdzając aktywne włączanie się zespołów pracowniczych do frontu walki o wykonanie zadań planu sześcioletniego, a więc i do frontu walki o pokój — są świadectwem zrozumienia społecznego charakteru i społecznej wartości wykonywanej pracy. Dlatego też nie powinniśmy obawiać się takiego ustalania etatów, które pogłębią ofiarność i twórczą aktywność w pracy naszych zespołów pracowniczych.

Jednorazowa analiza potrzeb etatowych i ustalanie nowych etatów dla poszczególnych jednostek i komórek organizacyjnych nie może być jednak uważana za wykonanie zadania, skoro stwierdziliśmy, że Bank stale rozwija się i udoskonala metody swojej pracy.

Stały rozwój Banku i doskonalenie jego metod pracy stawia w konsekwencji dalsze zadanie: **stałego, systematycznego kontrolowania potrzeb etatowych poszczególnych jednostek organizacyjnych, a nawet poszczególnych komórek organizacyjnych stanowiących ich części składowe.** Jest to zadanie, które powinny realizować przede wszystkim referaty organizacji i kontroli pracy w oddziałach wojewódzkich w swej codziennej pracy. Jest to zadanie, którego wykonanie powinni stale kontrolować dyrektorzy i kierownicy oddziałów oraz Wydział Organizacyjny centrali.

Jednorazowe gruntowne przeanalizowanie potrzeb etatowych poszczególnych jednostek organizacyjnych, ustalenie w wyniku tej analizy nowych etatów oraz stała i systematyczna kontrola utrzymywania etatów na poziomie mobilizującym zespoły pracownicze do pogłębienia aktywności i ofiarności w pracy — oto zadania, które powinny stanąć przed wszystkimi odpowiedzialnymi kierownikami jednostek organizacyjnych Banku. Realizacja tych zadań będzie wyrazem stosowania przez Bank podstawowego prawa, obowiązującego w budowanym ustroju — prawa oszczędnej gospodarki.

Prawa rządzące budownictwem socjalistycznym nakładają na nas obowiązek nie tylko oszczędnej gospodarki, ale również obowiązek zwiększania wydajności pracy. Prawo planu sześcioletniego zobowiązuje nas do znacznego zwiększenia wydajności pracy w całym naszym gospodarstwie — również więc w aparacie naszego Banku.

Zakres czynności i agend naszego Banku będzie wzrastał. Zadanie nasze polega na tym, by obsługiwać zwiększony zakres czynności i agend Banku przy najmniejszym nakładzie etatów i w ten sposób uzyskiwać większą wydajność pracy.

Ilość etatów niezbędnych dla wykonania określonych czynności zależy przede wszystkim od stopnia przygotowania fachowego i zawodowego zespołów pracowniczych, wykonujących te czynności. Zespoły pracownicze obeznane w szczegółach z techniką wykonywanych czynności, z przepisami i instrukcjami obowiązującymi w zakresie wykonywanych czynności — pracują sprawniej, szybciej, wydajniej. Stwierdzenie to wymaga zajęcia się zagadnieniem szkolenia zawodowego w naszym Banku w stopniu znacznie głębszym niż dotychczas.

Podstawowa zasada, którą muszą przyswoić sobie wszystkie jednostki organizacyjne — to zasada, że **szkolenie zawodowe jest sprawą organizacji pracy, podniesienia jej wydajności, że więc szkolenie zawodowe powinno stanowić integralną część naszej pracy organizacyj-**

nej. Przedmiot, zakres i podstawowe metody szkolenia zostały zalecone odpowiednimi zarządzeniami centrali. Nie wyczerpują one oczywiście wszystkich potrzeb poszczególnych jednostek organizacyjnych. Potrzeby przeszkolenia zespołów pracowniczych w poszczególnych działach czynności mogą występować w różnym nasileniu, w zależności od stopnia dotychczasowego opanowania i poznania różnych działów pracy bankowej. Niektóre województwa, czy tylko oddziały mają słabiej opanowany dział czynności pionu kredytowego, natomiast inne województwa czy oddziały wykazują słabsze wyniki w opanowaniu czynności pionu manipulacyjnego. Poznanie istotnego stanu zaawansowania pracowników w znajomości sposobu wykonywania powierzonych im czynności i w zależności od stwierdzonego stanu ustalenie kolejności szkolenia poszczególnych zespołów w poszczególnych działach czynności t. j. **opracowanie podstawowego planu szkolenia** powinno stanowić pilne zadanie wszystkich odpowiedzialnych kierowników jednostek organizacyjnych. Opracowany plan szkolenia powinien ustalić hierarchię pilności szkolenia w poszczególnych działach czynności z uwzględnieniem priorytetu dla tych działów pracy, których znajomość i opanowanie przez zespoły pracownicze wykazuje stopień najmniejszy. Realizacja tak opracowanego planu szkolenia dla poszczególnych jednostek organizacyjnych pozwoli w krótkim czasie osiągnąć poważne efekty wydajności i jakości pracy.

Podstawowe planowe szkolenie powinno być **uzupełniane szkoleniem doraźnym** w zakresie stawianych przez władze Banku przed jednostkami organizacyjnymi nowych zagadnień lub nowych zasad czy metod pracy. Przejmowanie przez Bank dalszych agend, rozszerzanie i pogłębianie zakresu jego pracy będzie wymagało ze strony zespołów pracowniczych szybkiego zapoznawania się z nowymi agendami, szybkiego przyswajania metod i zasad pracy, właściwych dla nowych czy przejmowanych agend. Nowe metody pracy będziemy stosowali nie tylko w stosunku do nowych aged Banku. Metody pracy naszego Banku również w zakresie już przejętych i obsługiwanych agend będą wymagały dalszego doskonalenia, a to z kolei będzie wymagało doraźnego doszkalania zespołów pracowniczych. Tylko tą drogą zdołamy zachować i utrzymać linię wstępną rozwoju naszego Banku, tylko tą drogą zdołamy nadążyć w naszej pracy za bujnie rozwijającymi się procesami gospodarczymi rodzącego się socjalizmu w naszym kraju.

Szkolenie zawodowe, aby odniosło pełny efekt, powinno być uzupełniane **uświadamianiem zespołów szkolonych o wadze gospodarczej wykonywanych przez nie w Banku czynności.** Każdy pracownik Banku powinien być świadom znaczenia dla naszego życia gospodarczego operacyj pieniężnych czy kredytowych załatwianych w Banku. Pracownik musi zdawać sobie sprawę z faktu, że jego czynności na każdym odcinku pracy bankowej są ważnym ogniwem prawidłowego przebiegu procesów gospodarczych. Ugruntowanie w zespołach pracowniczych Banku tej świadomości jest rolą i obowiązkiem kierowników jednostek organizacyjnych, odpowiedzialnych za szkolenie powierzonych im zespołów pracowniczych. Musimy pamiętać o tym, że pracownik świadomy sensu gospodarczego wykonywanych przez siebie czynności, będzie podchodził do swej pracy z większym oddaniem, z większą ofiarnością, bo będzie sobie zdawał sprawę z doniosłości prawidłowego, szybkiego i bezbłędnego załatwiania powierzonych mu prac. Tak ustalony i realizowany plan szkolenia, stanowiący nierozłączną część planu pracy organizacyjnej, uzupełniany szkoleniem doraźnym i uświadamianiem zespołów pracowniczych o wadze wykonywanych przez nich czynności dla rozwoju naszych procesów gospodarczych — stanie się niewątpliwie właściwą drogą podniesienia wydajności pracy.

Gospodarka etatami należy do dziedziny organizacji pracy i nie powinna być traktowana w oderwaniu od niej. Ilość etatów niezbędnych określonej jednostce organizacyjnej do wykonania jej zadań jest funkcją nie tylko rozmiarów wykonywanych czynności, ale również, i to w dużym stopniu, jest funkcją właściwie lub niewłaściwie zorganizowanej pracy wewnętrznej. Zagadnienia związane z właściwą organizacją pracy wewnętrznej były ostatnio stosunkowo szeroko omawiane na łamach Wiadomości NBP i dlatego uważam rozwijanie tego tematu w tej chwili za zbędne. Konieczne jest jedynie podkreślenie, że **istotnym elementem, stanowiącym o ilości niezbędnych etatów jest właściwe zorganizowanie pracy wewnętrznej i kontroli jej wykonywania.** Dlatego też przy analizowaniu potrzeb etatowych poszczególnych jednostek organizacyjnych niezbędne jest badanie ,czy i w jakim stopniu organizacja

pracy wewnętrznej wpływa na zwiększenie etatów oraz co należy w organizacji pracy wewnętrznej i w kontroli jej wykonania zmienić, by sprawny przebieg pracy absorbował jak najmniejsze ilości etatów.

Powyższe uwagi na temat gospodarki etatami nie mają na celu wyczerpującego omówienia wszystkich problemów, które mają wpływ na ustalenie ilości etatów poszczególnych jednostek organizacyjnych. Mają one na celu podkreślenie istotnych i najbardziej w tej chwili aktualnych zadań jednostek organizacyjnych Banku w dziedzinie pracy organizacyjnej, która musi ułatwiać właściwe wykonanie zadania podstawowego, zadania zbudowania Banku socjalistycznego.

EDWARD JEDNAKI

KREDYTY NA POTRZEBY CZASOWE

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA KREDYTU NA POTRZEBY CZASOWE

Środki pieniężne dostarczane przedsiębiorstwom przez aparat bankowy, niezależnie od ich formy gotówkowej czy bezgotówkowej, nie stanowią jednolitej i niezróżnicowanej — pod względem ich znaczenia ekonomicznego — masy pieniądza, lecz w zależności od obsługiwanych przez nie transakcji rozrachunkowych, uwarunkowanych charakterem procesów gospodarczych przybierają formę określonych rodzajów kredytów bankowych. W każdym z poszczególnych jego form, ujawnia się jedna z głównych cech charakterystycznych socjalistycznego kredytu krótkoterminowego, polegająca na tym, że przy ich wykorzystaniu nie ma dowolności w ich wyborze.

Dowolności tej nie ma ani przedsiębiorstwo ani bank finansujący. „Obligatoryjny udział kredytu w finansowaniu produkcji i obrotu towarowego oraz jego charakter stałego składnika funduszów przedsiębiorstwa stanowi istotę kredytu socjalistycznego" [1]).

Struktura rodzajowego podziału kredytów uwarunkowana i zdeterminowana charakterem procesów gospodarczych jest sztywna i jeżeli kredyt krótkoterminowy ma pełnić funkcje narzędzia ich kontroli — a taką funkcję pełnić musi, jakakolwiek dowolność na tym odcinku jest niedopuszczalna. Środki pieniężne uruchamiane w drodze kredytu muszą się natychmiast związać z określonym zjawiskiem bądź natury: a) towarowo-materiałowej, bądź b) wynikającym z niego zjawiskiem rozliczeniowym np. kredyt inkasowy.

Aby rejestrowanie procesów gospodarczych zachodzących w przedsiębiorstwach mogło być dokonywane możliwie precyzyjnie, system kredytowy musi w oparciu o ich znajomość operować ich pieniężnymi odpowiednikami w postaci odpowiadającego im rodzaju kredytu. Wzgląd na coraz bardziej precyzyjne ujmowanie w kontroli finansowej zjawisk gospodarczych doprowadził do wykształcenia obowiązującego obecnie rodzajowego podziału kredytów krótkoterminowych.

Prawidłowo skonstruowany rodzajowy podział kredytów obrotowych musi odpowiadać tym warunkom, aby żadne zjawisko, istotne dla gospodarki finansowej przedsiębiorstwa, nie zostało w nim zagubione, lecz przeciwnie ujawnione i zarejestrowane w banku. W przeciwnym bowiem razie, system kredytowy nie doprowadziłby do osiągnięcia tego ostatecznego celu jakim jest przeobrażenie się i ewolucja naszego Banku w kierunku aparatu „ogólnopaństwowej rachunkowości, ogólnopaństwowej ewidencji produkcji i podziału produktów". Patrząc pod tym kątem widzenia kredyty bankowe nie posiadające jasno określonych przedmiotów kredytowania, a więc np. zlikwidowany zarządzeniem Nr 6 Prezesa kredyt przeterminowany jako forma kredytowania nie odpowiadał prawidłowym założeniom kontroli bankowej.

Od konstrukcji rodzajowego podziału kredytów zależy więc tak precyzja w wykonywaniu bieżącej kontroli gospodarki przedsiębiorstw, jak też i dalsza ewolucja naszej bankowości w kierunku realizacji założeń i funkcji banku socjalistycznego. Dlatego też zagadnienie ustawienia rodzajowego podziału kredytów oraz odpowiadających im przedmiotów kredytowania stanowi najważniejsze bodaj zagadnienie konstrukcji systemu kredytowego. Umiejętność kredytowania przedsiębiorstw

[1]) Kostowski M. L.: Klasyfikacja kredytu bankowego w Polsce Ludowej. Finanse Nr 4/195, str. 85.

sprowadza się bowiem już jedynie do klasyfikacji zjawisk gospodarczych oraz odpowiedniego ich „szufladkowania" w stosunku do każdorazowo obowiązującego wachlarza krótkoterminowych kredytów obrotowych.

Po tym ogólnym wstępie chcemy zająć się omówieniem i analizą jednego z bodajże najaktualniejszych zagadnień kredytu krótkoterminowego, jakim jest kredytowanie nadzwyczajnych potrzeb przedsiębiorstw. Konieczność takiej analizy wynika z tego, że nasz system kredytowy nie stoi w miejscu, lecz ulega z roku na rok zmianom w kierunku zbliżenia się do tego etapu rozwojowego, jaki osiągnęła już organizacja kredytu krótkoterminowego w Związku Radzieckim.

Jako odpowiednik obowiązującego u nas w 1951 r. kredytu na nadzwyczajne potrzeby przedsiębiorstw mamy w systemie radzieckim kredyt na potrzeby czasowe. Obecnie chcemy się zająć tym właśnie kredytem, celem poznania jego istoty oraz funkcji, wykazujących pewne różnice w porównaniu z naszym kredytem na nadzwyczajne potrzeby.

Radziecki kredyt na potrzeby czasowe jest typową formą krótkoterminowego kredytu obrotowego o ściśle sprecyzowanych przedmiotach i warunkach w jakich możliwe jest jego udzielanie. Warunki te można — za autorami radzieckimi — [2]) ująć w czterech następujących punktach, a mianowicie:

1) nagromadzenie się w przedsiębiorstwie ponadplanowych zapasów tak w sferze zapotrzebowania, właściwego procesu produkcji jak i sferze obiegu,
2) w wyniku zakłócenia w przebiegu wykonywania planu produkcyjnego oraz związanego z nim planu finansowego,
3) z przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa,
4) jeśli nie przewidywano kredytowania tych zapasów z kredytów celowych.

Przedmioty kredytowania nie są więc w tym rodzaju kredytu ograniczone do jednej sfery ruchu okrężnego środków (co ma miejsce np. przy kredycie inkasowym obsługującym wyłącznie sferę realizacji) lecz obejmują sferę zaopatrzenia, produkcji i zbytu, rozciągają się na cały cykl produkcyjno-obrotowy. Kredyt ten posiada zatem dość uniwersalny charakter. Należy wyraźnie podkreślić, że przez zapasy ponadplanowe radziecka instrukcja Banku Państwa — [3]) rozumie te zapasy wartości towarowo-materiałowych, jakie pozostają do sfinansowania po potrąceniu tej ich części, dla której był ustalony planowany limit kredytów celowych. Przedmiot kredytu na potrzeby czasowe, nieograniczony z punktu widzenia jego umiejscowienia w ruchu okrężnym środków obrotowych, zacieśniony jest wyłącznie do gospodarki ponad czy pozaplanowej.

Związek kredytu na potrzeby czasowe z gospodarką ponad czy pozaplanową podkreślony jest jeszcze przez tę okoliczność, że kredyty te mogą być wykorzystywane tylko w ciężar rezerwy planu kredytowego, a nie w ramach jego limitów. Istnieje tu więc ścisła korelacja pomiędzy ponad czy pozaplanowym charakterem tych kredytów tak z punktu widzenia przedmiotu kredytowania jak i zasadniczo nieplanowego źródła ich pokrycia jakim jest rezerwa planu kredytowego.

Należy podkreślić, że źródło i sposób pokrycia tych kredytów jest zgodny z podstawowymi zasadami kontroli przy pomocy pieniądza. Mechanizm tej kontroli operuje — jak wiadomo — nie tylko zasadą przedmiotowości kredytu oraz odpowiadającym mu ich rodzajowym podziałem, lecz opiera się przede wszystkim na momentach ilościowych. Sposobem zwiększania czy zmniejszania ilości środków bezgotówkowych jest właśnie podwyżka względnie obniżka limitów planu kredytowego.

Limity decydują o tej ilości pieniądza, jaką bank centralny chce przeznaczyć na finansowanie gospodarki. Bank socjalistyczny nie ma tutaj jednak wolnej ręki. Zmiana limitów nie może nastąpić, jeśli nie zostały zmienione rzeczowe podstawy finansowanych procesów gospodarczych.

Planowanie kredytowe stanowiące składową część planowania finansowego jest, zasadniczo rzecz biorąc, dopasowywaniem elementów finansowych, wynikających z istnienia i działania prawa wartości w przeobrażonej postaci oraz pieniądza jako miernika wartości, do materiałowych i realnych procesów gospodarczych. Prawo wartości ujawnia się w istnieniu takich kategorii jak cena, koszt własny, realizacja, strata, zysk, rentowność, zaś na odcinku planowania kredytowego przede wszystkim w limicie kredytowym, określającym wartościo-

[2]) Organizacja kredytowania i rozrachunków. W opracowaniu kolektywu autorskiego pod red. MM. Usoskina. Moskwa 1950 (wydanie rosyjskie) str. 117.

[3]) Instrukcja o trybie kredytowania przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych w zakresie zapasów sezonowych i innych czasowych zapasów towarowo-materiałowych. Moskwa 1949, str. 15 (wydanie rosyjskie).

wo granice dopuszczalności finansowania przez Bank. Istnienie limitów kredytowych jest więc wyrazem koniecznego dopasowania elementu finansowego do planów rzeczowych, a przekroczenie ich jest bezpośrednim skutkiem przekroczenia planów rzeczowych. Dlatego też limity dotyczą tylko kredytów celowych o ściśle określonych przedmiotach kredytowania. Zmiana limitów bez żadnego gospodarczego uzasadnienia, dokonana w oderwaniu od realnych procesów produkcji i obiegu byłaby sprzeczna z zasadami organizacji socjalistycznego kredytu krótkoterminowego i groziłaby poderwaniem podstaw jego trwałości, pociągając za sobą daleko idące konsekwencje.

Tego ścisłego związku i dopasowania nie ma natomiast w kredycie na czasowe potrzeby, z uwagi na jego pozaplanowy charakter. I dlatego słuszne jest zaspokajanie ponadplanowych, czasowych i krótkoterminowych potrzeb przedsiębiorstw z puli środków nie posiadających z założenia ścisłego powiązania z realnym procesem gospodarczym, jak to ma miejsce w przypadku kredytu na potrzeby czasowe.

Przesunięcie więc źródła pokrycia kredytów na czasowe potrzeby na rezerwę planu kredytowego jest zgodne także z realizowaną obecnie zasadą niefinansowania gospodarki nieprawidłowej, tak, że możliwość uruchomienia tych kredytów przesuwa się ze szczebla oddziałów w sferę dyspozycji centrali Banku, z uwagi na to, że wiąże się to już bezpośrednio z jej polityką kredytową. Z powyższej analizy wynika, że konstrukcja tego kredytu dostosowana jest w sposób wyraźny wyłącznie do potrzeb kontroli finansowego planu przedsiębiorstwa i kredyt ten ma być głównym narzędziem kontroli poprzez pieniądz, ujawniając wartościowo sumę wszystkich nieprawidłowości, powstających w finansowanych przedsiębiorstwach. Obligo z tytułu tego kredytu koncentruje w sobie tylko jedno zagadnienie, jakim są odchylenia od zadań planowych na odcinku zapasów.

FUNKCJE, PRZEDMIOTY I WARUNKI UDZIELANIA KREDYTÓW NA POTRZEBY CZASOWE

Po tej ogólnej charakterystyce kredytu na potrzeby czasowe przystąpimy do szczegółowego omówienia i rozbioru jego funkcji, jego przedmiotów oraz warunków na jakich może być uruchamiany.

Przyczynami uzasadniającymi udzielenie kredytu na potrzeby czasowe w sferze zaopatrzenia są:

1) nierównomierne dostawy surowców, materiałów pomocniczych, paliwa, od których należy jednak odróżnić stałe i systematyczne przeładowanie magazynów;
2) zmiana kwartalnego lub miesięcznego planu produkcji przedsiębiorstwa, dokonana przez centralny zarząd lub ministerstwo, powodująca konieczność sfinansowania czasowo zbędnych surowców;
3) nieprzewidziane w planie zaopatrzenie się w surowiec na rozszerzenie produkcji lub polepszenie jakości towarów;
4) ponadplanowe zapasy materiałów do produkcji tworzące się z innych przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa.

Kredyt ten udzielany jest na okres nie dłuższy niż 45 dni. Konkretne terminy spłaty powinny być ustalane odpowiednio do spadku zapasów.

Przyczynami wpływającymi na powstanie dodatkowego zapotrzebowania na środki pieniężne w sferze właściwego procesu produkcji i uzasadniające udzielenie kredytu na potrzeby czasowe są:

1) powstanie ponadplanowego remanentu produkcji w toku, w wyniku przekroczenia planu produkcji globalnej, zaopatrzenia się w półfabrykaty lub zwiększenia się robót w toku w okresie planowanego remontu oddziałów fabrycznych;
2) czasowego wstrzymania przez ministerstwo wykonania rozpoczętych zamówień;
3) niekompletnego zaopatrzenia;
4) z innych przyczyn każdorazowo podawanych Bankowi do wiadomości.

Kredyt ten finansuje także ponadplanowe remanenty produkcji w toku i półfabrykaty własnej produkcji, jeśli ich powstanie nastąpiło z uwagi na sezonowy charakter produkcji.

Kredyty na potrzeby czasowe, wynikające z powstania i ze zwiększenia się ponadplanowej produkcji w toku i półfabrykatów, udzielane są w następującym miesiącu po miesiącu sprawozdawczym. Przy przekroczeniu planu w ciągu kolejnych dwóch miesięcy, kredyt może być udzielony w miesiącu trzecim w oparciu o dane dwóch poprzednich.

Przy przekraczaniu planu produkcji zezwala się udzielać każdorazowo nowego kredytu niezależnie od nadejścia terminów spłaty kredytów udzielonych poprzednio, w związku z przekraczaniem planów produkcji, przy czym nieogranicza się ilości pożyczek udzielanych w związku z przekraczaniem planów produkcji.

Kredyty te mają prawo udzielać oddziały samodzielnie na okres do 45 dni. Pozostałe, wyżej wymienione przypadki uzasadniające udzielenie kredytu zastrzeżone są zarządowi Banku Państwa. Z powyższego wynika, że kredyt na potrzeby czasowe jest nie tylko narzędziem kontroli wykonania planu, lecz także niezwykle elastycznym instrumentem finansowania potrzeb w przypadku przekraczania planów produkcyjnych przez przedsiębiorstwa.

W sferze obiegu kredyty na ponadplanowe zapasy wyrobów gotowych i towarów mogą być udzielone tylko po skrupulatnym i wnikliwym zbadaniu przyczyn uzasadniających konieczność ich udzielenia. Kredyty te są udzielane wtedy, jeśli przerwa w realizacji wyrobów gotowych powstała z przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa i stwarza u niego trudności finansowe. Bank może dać przedsiębiorstwu możność kontynuowania wykonywania planu, biorąc jednocześnie remanent wyrobów gotowych pod swoją kontrolę. Kredyt ten może być udzielony w przypadku jeśli ponadplanowe remanenty wyrobów gotowych utworzyły się na skutek:

1) przekroczenia planu produkcji; we wszystkich jednak tych przypadkach, kiedy produkcja gotowa zalega składy z powodu złej jakości, niekompletności, braku umów planowych o zbyt lub braku zleceń, Bank nie powinien okazywać pomocy takiemu przedsiębiorstwu, lecz przeciwnie obowiązany jest przedsiębrać środki kredytowego oddziaływania na przedsiębiorstwo, celem przyspieszenia wysyłki towarów.
2) przedterminowego wykonania zamówień i niemożność dokonania wcześniejszych dostaw z powodu terminów umownych. Przy przekroczeniu planu produkcji przedsiębiorstwo może się znaleźć w trudnościach płatniczych, ponieważ według umów planowych ma ono prawo wysyłać produkcję w ustalonych ilościach i terminach. Przy dostawach przedterminowych odbiorca może odmówić zapłaty;
3) wstrzymania wysyłek złym płatnikom. Przypadek ten może mieć miejsce w razie zastosowania przez dostawcę sankcji wobec nieterminowego płatnika i wstrzymania wysyłki do czasu wystawienia akredytywy;
4) czasowego wstrzymania wysyłki wyrobów gotowych, wynikłej na skutek niepodstawienia wagonów lub innych środków transportowych, a także na skutek roztopów lub opóźnień w uruchomieniu żeglugi. W tych przypadkach należy niezwykle starannie i wnikliwie zbadać rzeczywiste przyczyny tworzenia się ponadplanowych remanentów wyrobów gotowych. Przedsiębiorstwo może się niekiedy powoływać na brak środków transportowych jako na przyczynę uzasadniającą udzielenie kredytu na czasowe potrzeby. Przy sprawdzaniu zasadności wniosku przez oddział Banku okazało się, że przedsiębiorstwo nie zatroszczyło się w terminie o środki transportowe i nie złożyło zapotrzebowania na nie u władz kolejowych lub też wagony zostały podstawione, lecz nie zostały przez przedsiębiorstwo wykorzystane. Wszystkie tego rodzaju okoliczności powinny być zbadane w tym celu, aby nie pokrywać kredytem bankowym uchybień powstałych z winy dostawców. Kredyt w tych przypadkach nie może być udzielony;
5) czasowego wstrzymania realizacji wyrobów gotowych z przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa;
6) nierównomiernego dowozu towarów organizacjom zbytu i zaopatrzenia.

Z powyższego wynika, że radziecki kredyt na potrzeby czasowe obsługujący sferę realizacji stanowi precyzyjne i głęboko sięgające narzędzie kontroli bankowej nad sprawnością pracy przedsiębiorstwa na tym tak decydującym odcinku, z punktu widzenia szybkości obiegu środków obrotowych.

Dla ilustracji podamy dane cyfrowe zebrane przez odeski oddział Gosbanku [4]), dotyczące przyczyn powstawania ponadnormatywnych zapasów wyrobów gotowych, kwalifikujących się do finansowania tym kredytem. Przyczyny te wyrażone w procencie przedstawiają się następująco:

1) brak zbytu, niekompletność wyrobów, zła jakość	14,6%
2) naruszenie harmonogramu produkcji	13,1%
3) brak umów planowych o zbyt produkcji	19,1%
4) trudności płatnicze odbiorców .	22,1%
5) inne przyczyny niezależne od przedsiębiorstwa (np. transportowe i inne)	31,1%
	100 %

[4]) A. M. Birman: Planowanie środków obrotowych. Moskwa 1951, str. 87 (wydanie rosyjskie).

Jeśli zaliczymy brak środków transportowych do przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa (co nie jest bardzo dokładne) to praktyka wykazuje, że prawie 2/3 ponadnormatywnych zapasów wyrobów gotowych utworzyło się z winy samych przedsiębiorstw.

Mobilizujące działanie tego kredytu w kierunku przyśpieszenia obiegu środków obrotowych w wyrobach gotowych jest niewątpliwie silniejsze i skuteczniejsze aniżeli działanie kredytu inkasowego związanego również ze sferą realizacji, ale mogącego się pojawić dopiero po wysyłce towaru i złożeniu faktury w banku.

Kredyt na wyroby udzielany jest na 45 dni w przypadkach przekroczenia planu produkcji, w pozostałych zaś przypadkach na dni 30. Kredyty na potrzeby czasowe udzielane są zasadniczo na podstawie deklaracji o stanie zapasów. Przedsiębiorstwa są zobowiązane przedstawiać bankowi listy, z wyszczególnieniem przyczyn,które spowodowały powstanie trudności płatniczych oraz wymienić te zaległości płatnicze, które powstały z tej przyczyny i które muszą być dokonane w najbliższym czasie.

ZAGADNIENIE ZALEGŁOŚCI PŁATNICZYCH

W dalszym ciągu chcemy się zająć omówieniem jednego zagadnienia, z którym autorzy radzieccy wiążą kredyt na potrzeby czasowe. Jest nim mianowicie możliwość użycia tego właśnie kredytu jako narzędzia w walce o zmniejszenie zaległości płatniczych i wzmocnienie dyscypliny finansowej, [5]) a więc użycia go w pewnym zakresie do nieograniczonego pokrywania zobowiązań przedsiębiorstw.

Zanim zajmiemy stanowisko w tym względzie musimy się wpierw zapoznać z najnowszymi wynikami badań i poglądów czołowych ekonomistów i finansistów radzieckich pracujących nad tak aktualnymi i palącymi — także w gospodarce finansowej przedsiębiorstw radzieckich — zagadnieniami, jakim są zaległości płatnicze, stanowiące jeden z głównych przejawów braku dyscypliny finansowej. Według nich przyczyny tego zjawiska leżą bardzo głęboko w sferze samej działalności gospodarczej przedsiębiorstw i nie mogą być zlikwidowane samymi tylko finansowymi metodami, jakimi rozporządza bank, zwiększeniem kredytów, ulepszeniem czy zmianą systemu rozrachunków itp. Zresztą oddajmy głos samym autorom. Z uwagi na ważność tego zagadnienia w naszej praktyce podamy odnośny ustęp in extenso.

„Liczni skłonni są uważać" — pisze Szabanowa [6]) — „że wstrzymanie wpływów, które następuje w tej lub innej części obrotu płatniczego w gospodarce socjalistycznej jest wadą samego systemu rozrachunkowego i wymaga w celu likwidacji zaległości płatniczych jego zmiany. Według naszego przekonania pogląd ten jest z gruntu fałszywy. Po pierwsze, zaległości płatnicze obejmują tylko część obrotu płatniczego gospodarki uspołecznionej i utrzymują się w przeważającej liczbie przypadków w ciągu krótkiego okresu czasu; po drugie zaległości płatnicze w radzieckim systemie gospodarczym nie oznaczają bynajmniej straty wartości produkcji, przekazanej już odbiorcy, a jedynie opóźnienie zwrotu nakładów dostawcy".

„W socjalistycznym systemie gospodarczym gdzie nie ma sprzeczności pomiędzy siłami wytwórczymi społeczeństwa a stosunkami produkcyjnymi występującymi między ludźmi nie ma i nie może być kryzysów zbytu. Cała wytworzona produkcja jest realizowana po cenach ustalonych w planie państwowym. Planowe regulowanie własnych środków obrotowych i bezpośrednie kredytowanie przez bank zabezpiecza przedsiębiorstwu środki pieniężne potrzebne dla nieprzerwanego dokonywania w s z y s t k i c h (podkreślenie nasze E. J.) jego płatności. W tych warunkach wstrzymanie płatności może oznaczać jedynie odchylenie od planu i jest zjawiskiem czasowym i przemijającym".

„Zaległości płatnicze" — ciągnie dalej Szabanowa — „powstają najczęściej na skutek niewykonywania planu zależnego od pracy samego przedsiębiorstwa: z powodu niedoboru środków obrotowych, spowodowanego niewykonywaniem planu akumulacji, lub unieruchamianiem środków obrotowych w robotach kapitalnych, a także na skutek nagromadzenia obrotowych remanentów. Zaległości płatnicze mogą powstać także z przyczyn niezależnych od działalności danego przedsiębiorstwa: niedofinansowanie lub niedokredytowanie w zakresie środków obrotowych lub na skutek opóźnień wpływów od nabywców. Jednak niezależnie od tego czy dane przedsiębiorstwo ponosi winę z tytułu zaległości płatniczych czy nie, powstają one zawsze na skutek tych czy

[5]) Patrz: Organizacja kredytowania i rozrachunków, str. 117.

[6]) Cechy charakterystyczne i zalety radzieckiego systemu rozrachunków bezgotówkowych. Czasopismo: Waprosy Ekonomiki Nr 4/1951, str. 41.

innych zakłóceń w wykonaniu planu. Inaczej w gospodarce zorganizowanej na zasadach planowości nie może być.

System tworzenia środków obrotowych i system rozrachunków skonstruowane są w taki sposób, że wszystkie planowe potrzeby przedsiębiorstw w zakresie środków pieniężnych są pokrywane w całości. Dlatego jeśli plan nie jest wykonywany, środków tych brakuje i przedsiębiorstwo odczuwa ich brak dla bieżącego dokonywania rozrachunków z dostawcami i organami finansowymi państwa. W ten sposób — konkluduje autorka — zaległości płatnicze w radzieckim systemie gospodarczym stanowią swojego rodzaju formę niewykonania gospodarczych i finansowych zadań państwa (podkreślenie nasze E. J.).

Z powyższego wynika, że jeżeli przyczyny zaległości płatniczych są różnorodne, to nie może być znaleziona jedna metoda walki z nimi; i po drugie, ponieważ zaległości płatnicze powstają w znacznej mierze na skutek odchyleń w wykonaniu planu gospodarczego to walkę z nimi należy rozpoczynać przede wszystkim od likwidacji tych odchyleń; po trzecie, całkowita likwidacja zaległości płatniczych czysto finansowymi metodami możliwa jest tylko w warunkach sfinansowania ze środków bankowych bądź budżetowych wszystkich uchybień w działalności, co oznaczałoby w istocie rzeczy likwidację zasad rozrachunku gospodarczego i powrót do automatyzmu. Dlatego nie można skonstruować systemu rozrachunkowego, wykluczającego możliwość zaległości płatniczych, nie skłaniając się jednocześnie do automatyzmu i naruszenia zasad rozrachunku gospodarczego". (podkreślenie nasze E. J.).

„Należy jednak mieć na uwadze, że powstanie zaległości płatniczych może w sposób istotny utrudnić pracę poszczególnych przedsiębiorstw i stać się hamulcem na drodze rozwoju gospodarczego. Dlatego walka z zaległościami, idąca w pierwszym rzędzie po linii najszybszego ujawniania i likwidacji naruszeń w wykonaniu planów gospodarczych i finansowych, powinna być stale w centrum uwagi tak banku jak i przedsiębiorstw".

Zapoznajmy się także z poglądami innego autora zajmującego się zagadnieniami finansowymi przedsiębiorstw socjalistycznych A. Birmana [7]). „Przy całym znaczeniu rozrachunków — pisze on — nie one to rozstrzygają zagadnienia dyscypliny płatniczej w gospodarce. Niektóre wady systemu rozrachunków znajdują się na powierzchni zjawisk i dlatego wywołuje to wrażenie jakoby one były podstawową przyczyną bezprawnego stanu zobowiązań wzajemnych. Rzeczywiste przyczyny nieterminowych płatności całego szeregu przedsiębiorstw tkwią w sferze zaopatrzenia i produkcji: nierównomiernych i niekompletnych dostawach, w nadmiernych zapasach na składach przedsiębiorstw, w naruszeniu harmonogramów i asortymentów produkcji, w brakach i niedość skonkretyzowanych umowach o dostawy, wreszcie niskim poziomem rentowności i nieuporządkowaniem własnych normatywnych środków obrotowych. Likwidacja tych właśnie braków, likwiduje również zaległości płatnicze nawet w warunkach istniejącego obecnie systemu rozrachunkowego, co zresztą nie wyklucza oczywiście niezbędności dalszego jego ulepszania".

Cytowane wypowiedzi przesądzają w sensie negatywnym możliwość użycia kredytu na czasowe potrzeby w charakterze środka walki z zaległościami płatniczymi. Dyscyplina płatnicza przejawiająca się głównie w terminowym i bieżącym płaceniu wszystkich wymagalnych zobowiązań musi być oczywiście osiągana, ale nie przez liberalne i demobilizujące podejście do zapotrzebowania przedsiębiorstw na kredyt, stwarzające jedynie pozór dyscypliny płatniczej, a więc nie może być osiągana czysto finansowymi metodami, lecz przez systematyczną i wnikliwą analizę przyczyn odchyleń od planu, niezwłoczne sygnalizowanie o tym przedsiębiorstwu i pobudzanie go do likwidacji nieprawidłowości.

Ponieważ przy udzielaniu limitowanych kredytów celowych nie może być z natury rzeczy mowy o ich mobilizującym działaniu, ponieważ kredyty te, ich rodzaj oraz ich wysokość są zdeterminowane stanami i obrotami zapasów, jako ich przedmiotami i bank nie może tu przeciwstawiać się woli organów planujących przebiegi materiałowe, to postulat mobilizacyjnego kredytowania musi się z całą siłą ujawnić w kredytach na potrzeby czasowe, które nie mogą jednak w żadnym razie stać się furtką, przez którą do systemu kredytowego zakradałyby się elementy automatyzmu.

[7]) A. M. Birman: Planowanie środków obrotowych. Moskwa 1951 r. str. 90 (wydanie rosyjskie).

WOJCIECH MIŁKOWSKI

REGULOWANIE BUDŻETÓW TERENOWYCH

Budżet państwa na rok 1951 — wśród wielu zasad socjalistycznego systemu budżetowego — realizuje również zasadę centralizmu demokratycznego. Zasadę tę urzeczywistnia z jednej strony jedność systemu budżetowego, która musi być odbiciem jednolitej polityki gospodarczej państwa socjalistycznego, opartej na narodowym planie gospodarczym, z drugiej zaś — demokratyzm systemu budżetowego polegający na wciągnięciu jak najszerszych mas pracujących przy wykonaniu zadań planu, który znajduje swój wyraz finansowy w budżecie państwa. Masy te są reprezentowane przez rady narodowe — terenowe organa jednolitej władzy państwowej, pochodzące z wyborów.

Dla wykonania zadań planu i odpowiedniego ich podziału między różne ogniwa gospodarki — radom narodowym został przydzielony odpowiedni zakres tych zadań w terenie. Stąd też nastąpił podział finansowego wykonania zadań planu pomiędzy budżet centralny i budżety terenowe. Do zakresu działania terenowych rad narodowych, ujmowanego w ich budżetach jednostkowych, został włączony po stronie wydatków bardzo szeroki wachlarz zadań, mieszczących się w ramach lokalnej gospodarki narodowej, potrzeb socjalnych i kulturalnych z tym, iż budżety terenowe muszą również pokrywać wydatki na utrzymanie terenowych organów jednolitej władzy państwowej.

Podział zadań między budżet centralny i terenowy wywołał również konieczność ustalenia środków, jakie mają służyć na pokrycie wydatków budżetów terenowych. Do środków tych zostały zaliczone z gospodarki terenowej w całości dochody z majątku, znajdującego się w zarządzie terenowych rad narodowych, dochody niepodatkowe z przedsiębiorstw, urządzeń i jednostek budżetowych, należących do gospodarki terenowej. Poza tym z danin terenowych został włączony w całości podatek od nieruchomości i od lokali, od posiadania psów, od prawa polowania i rybołówstwa, podatek targowy, od zbytku mieszkaniowego oraz podatek miejski.

Zasada równowagi budżetowej i zbilansowania wydatków z dochodami, jako podstawowa dla całości budżetu państwa, obowiązuje również przy sporządzaniu i uchwalaniu jednostkowych budżetów terenowych. Środki finansowe, niezbędne w budżecie terenowym do wykonania zadań, bardzo często mogą nie mieć pokrycia w środkach uzyskiwanych z dochodów stałych. Stąd też zachodzi konieczność regulowania tego rodzaju budżetów poprzez przyznawanie budżetom terenowym dalszych dochodów tzw. regulujących.

Zarówno system regulowania budżetów lokalnych w ZSRR jak i w Polsce —jako podstawowe źródło tych dochodów — ustala procentowe udziały w dochodach (podatkach) państwowych. W tych zaś przypadkach, kiedy przyznane udziały w dochodach nie wystarczają na zrównoważenie budżetu terenowego, wchodzi w rachubę — jako ostateczność — dotacja wyrównawcza z budżetu centralnego.

Mechanizm równowagi uzyskiwanej poprzez dochody regulujące ma podstawowe znaczenie zarówno przy planowaniu jak i wykonywaniu budżetów terenowych.

Zadanie równoważenia budżetów terenowych jest dość skomplikowane. Wchodzi tu w rachubę odpowiednia technika obliczania i ustalania tej równowagi, zarówno z tytułu udziałów i dotacji, jak również ze względu na konieczność regulowania tej równowagi z budżetu centralnego na szczebel województwa, następnie na szczebel powiatów w województwie, a dalej na szczebel gmin wiejskich i miejskich danego powiatu.

Cały ten system rozliczeń, wzajemnie powiązany między budżetami, opiera się na planach regulowania budżetów terenowych, sporządzonych przez Ministerstwo Finansów i wydziały finansowe właściwych rad narodowych. Dla łatwiejszego zobrazowania mechanizmu sporządzania tych planów, dołącza się tabelaryczny układ planu regulowania budżetu województwa (wzór Nr 1) oraz powiatu (wzór Nr 2), które poparte zestawieniami cyfrowymi łatwo wprowadzą czytelnika w interesujący mechanizm obliczeń.

System regulowania budżetów terenowych, specyficznych w swej treści i formie, a równo-

cześnie nowy w systemie budżetu państwa na r. 1951, nie posiada jeszcze nowych opracowań w polskiej literaturze gospodarczej, ma natomiast długą tradycję i obszerne naświetlenie w gospodarczej literaturze radzieckiej.[1]) Mimo to przepisy prawne, wydane dotąd w Polsce, a dotyczące regulowania budżetów terenowych w r. 1951, stanowią dostateczny materiał dla omówienia tego zagadnienia.

I tak uchwała Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 1950 r. w sprawie wstępnych wytycznych do zasad budżetu państwa na r. 1951, ustalając wytyczne podziału dochodów i wydatków między budżet centralny a budżety terenowe, przesądziła (pkt 9) zasadą równowagi budżetów terenowych w ten sposób, iż wydatki budżetów terenowych będą równoważone dochodami własnymi, udziałem tych budżetów według zróżniczkowanej skali w dochodach ogólnopaństwowych, planowe zaś niedobory wyrównywane będą przez dotację z Funduszu Wyrównawczego [2]) budżetów terenowych, wchodzącego do budżetu centralnego. Nota budżetowa na r. 1951 w p. 111 i 119 daje dalsze wytyczne, dotyczące sposobu pokrywania niedoborów zbiorczych budżetów wojewódzkich, a tym samym niedoborów wszystkich, składających się na zbiorcze budżety wojewódzkie, budżetów terenowych.

Zapowiedziana notą budżetową instrukcja ministra finansów, mająca na celu ustalenie szczegółowych zasad odnośnie opracowania planów regulowania, ukazała się jako instrukcja Ministerstwa Finansów z dn. 5. 12. 1950 r. w sprawie zrównoważenia budżetów terenowych w r. 1951. Określa ona dokładnie tryb i zasady sporządzania planu regulowania budżetów terenowych oraz ustala jednostki odpowiedzialne za sporządzanie tych planów i tak:

Ministerstwo Finansów — odnośnie zbiorczych budżetów województw, budżetów Warszawy i Łodzi;

Wydział finansowy prezydium wojewódzkiej rady narodowej — odnośnie jednostkowych budżetów wojewódzkich i miast stanowiących powiaty oraz zbiorczych powiatowych;

Wydział finansowy prezydium rady narodowej—odnośnie jednostkowych budżetów powiatów oraz gmin wiejskich i miast nie stanowiących powiatów.

Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 22 lutego 1951 r. ustalająca tryb uchwalania i rozpatrywania budżetów terenowych na r. 1951 (Monitor Polski Nr A-21) włącza wojewódzkie i powiatowe plany regulowania budżetów jako część składową zbiorczych budżetów wojewódzkich lub powiatowych, które powinny być przez odpowiednie rady narodowe uchwalone. W uchwale tej znajdujemy również określenie planów regulowania, a mianowicie:

Wojewódzki plan regulowania budżetów ustala wysokość dochodów regulujących oraz dotacji wyrównawczych, przeznaczonych na zrównoważenie jednostkowe budżetu województwa, zbiorczych budżetów powiatowych oraz budżetów miast stanowiących powiaty z tym, iż ogólna wysokość dochodów regulujących i dotacji dla danego województwa powinna się mieścić w granicach kwot, ustalonych w ustawie budżetowej;

Powiatowy natomiast plan regulowania budżetów ma na celu zrównoważenie jednostkowego budżetu powiatu oraz budżetów gmin i miast nie stanowiących powiatów z tym, iż ogólna kwota dochodów regulujących oraz dotacji wyrównawczych w każdym powiatowym planie regulowania budżetów powinna się znów mieścić w granicach kwot ustalonych w wojewódzkim planie regulowania budżetów.

WYKONYWANIE PLANÓW REGULOWANIA

Podstawową jednak normę prawną na zasadzie której wykonywane są wszystkie plany regulowania budżetów terenowych, stanowi ustawa budżetowa na r. 1951 z dnia 22 marca 1951 (Dz URP Nr 18/51, poz. 145). W art. 6 tejże ustawy suma limitów dla budżetów terenowych (19 województw i miast wojewódzkich), mieszcząca się w ogólnych kwotach dochodów i wydatków budżetu państwa, została ustalona:

---

[1]) Budżet państwowy ZSRR — prof. NN. Rowiński, str. 78—96.

[2]) Nazwa Funduszu Wyrównawczego miała swoje źródło w istniejącym w 1950 r. Samorządowym Funduszu Wyrównawczym. Fundusz Wyrównawczy, przeznaczony do pokrywania niedoborów budżetów terenowych, został ustalony w ustawie o terenowych organach jednolitej władzy państwowej z dnia 20. 3. 1950 r. (Dz. U .R. P. Nr 14/50, poz. 130 art. 40), a następnie w 1951 r. nazwa „Fundusz Wyrównawczy" została zamieniona na „Sumy niezbędne dla zrównoważenia budżetów terenowych" (Ustawa z 22. 3. 1951 r. o zniesieniu Samorządowego FunduszuWyrównawczego).

dla wydatków na kwotę zł 8.421.727.373[3])
dla dochodów na kwotę zł 1.475.398.767

z czego wynika niedobór budżetów terenowych w wysokości: zł 6.946.328.606

Niedobór ten ma być pokryty udziałem budżetów terenowych w dochodach budżetu centralnego, a mianowicie:

a) udział ryczałtowy w podatku obrotowym od przedsiębiorstw gospodarki uspołecznionej, obliczony w różnych wysokościach dla 19 województw na łączną kwotę zł 1.217.162.730

b) udział w podatku gruntowym z gospodarki uspołecznionej i nieuspołecznionej, obliczony w procencie od 30% do 100% dla poszczególnych województw;

100%-owy udział w podatkach obrotowym i dochodowym z gospodarki nieuspołecznionej, w podatku od wzbogacenia wojennego oraz w dochodach Państwowego Funduszu Ziemi. Udziały te powinny dać przy wykonaniu budżetu kwotę . . . . zł 2.540.881.800

c) w końcu, wobec tego, że wyżej wymienione udziały w dochodach regulujących a) i b) nie pokrywają jeszcze niedoboru, różnica pokryta zostanie dotacją wyrównawczą z budżetu centralnego w wysokości . . . . zł 3.188.284.076

W ten sposób niedobór budżetów terenowych zostanie zrównoważony łącznym wpływem do budżetów terenowych w wysokości . . zł 6.946.328.606

W konsekwencji wprowadzenia w ustawie budżetowej zasady pokrywania niedoboru budżetów terenowych oraz określenia procentowego i kwotowego udziałów i dotacji, przeznaczonych na pokrywanie tych niedoborów, uchwalone przez właściwe rady narodowe, wojewódzkie i powiatowe plany regulowania nabierają mocy prawnej i mogą być realizowane.

Na wstępie należy jednak wyjaśnić, iż w bieżącym roku mechanizm wykonywania w terenie planów regulowania budżetów jeszcze nie działał do końca sierpnia 1951 r. W praktyce, w większości przypadków, przy wykonywaniu jednostkowych budżetów terenowych — wydatki przekraczały osiągane dochody. Stan taki w terenie — z punktu widzenia dyscypliny finansowej oraz zasady równowagi budżetowej — nie był pożądany. Istniejące niedobory miały uzasadnienie właśnie w tym, że udziały w dochodach regulujących oraz dotacje wyrównawcze nie zostały jeszcze wprowadzone kasowo do budżetów terenowych. Stąd też zachodziła również trudność egzekwowania obowiązujących dla budżetów terenowych przepisów Ministerstwa Finansów o zachowaniu równowagi budżetowej, o odpowiedzialności wydziału (referatu) finansowego PRN za zachowanie tej równowagi oraz o środkach zapobiegawczych, jakie należy przedsiębrać przy kształtowaniu się niezaplanowanego niedoboru budżetowego. Przy takim stanie rzeczy również rola oddziałów NBP — które formalnie współdziałają w utrzymaniu równowagi w ten sposób, że czuwają na podstawie prowadzonych u siebie zapisów kontrolnych nad kształtowaniem się równowagi budżetu terenowego w danym kwartale i o kształtującym się w kwartale niedoborze przypominają wydziałowi finansowemu właściwej rady narodowej a nawet mogą alarmować wydziały finansowe PRN wyższego stopnia i inne organa finansowe [4]) — nie miała dotychczas właściwego ciężaru gatunkowego na tym odcinku.

Jakie organa przeprowadzają w praktyce regulację budżetów terenowych? W ZSRR tego rodzaju rachunkową regulację, wynikającą z zatwierdzonych planów w zakresie budżetów lokalnych, które odpowiadają naszym budżetom terenowym, przeprowadzają placówki Banku Państwa i to zarówno na szczeblu budżetów miast, gmin i osad z tytułu procentowych udziałów w podatkach, jak i na szczeblu budżetów rejonów (odpowiednik naszych powiatów) z tytułu ustalenia różnicy między obliczonymi dla miasta, gminy, osady kwotami procentowych udziałów a globalnymi sumami, przyznanymi dla rejonu z tytułu udziału w tych podatkach. Obliczenia tego rodzaju i rozliczenia prowadzone są przez oddziały Banku Państwa codziennie [5]). Ma to uzasadnienie, by przynależne z planów regulujących kwoty zostały jak najszybciej zapisane na odpowiednie rachunki tychże budżetów i mogły być — w miarę potrzeby — w każdej chwili wydatkowane w ramach preliminarzy tych jednostek z rachunku odpowiedniego budżetu lokalnego, prowadzonego tylko jako konto pasywne pn. „Środki budżetów lokalnych".

Wyrównanie procentów potrąceń w grani-

[3]) Wydatki budżetów terenowych stanowią w 1951 r. ca 16% ogółu wydatków budżetu państwa.

[4]) Przepisy o wykonywaniu budżetu państwa oraz o rachunkowości budżetowej (§§ 54—56).

[5]) Budżet państwowy ZSRR — prof. NN. Rowiński, str. 90, 423.

cach przeciętnego procentu, ustalonego dla obwodów, krajów (republik autonomicznych) przeprowadzane jest również przez placówki Banku Państwa, lecz w okresach miesięcznych [6]).

Ustalona w obsłudze budżetu państwa w Polsce na r. 1951 technika rozliczania planów regulowania, przewiduje podział tych funkcji między oddziały NBP i wydziały finansowe.

Zgodnie z instrukcją Ministerstwa Finansów z dnia 18 lipca 1951 r., w sprawie trybu wykonywania planów regulowania budżetów terenowych, oddział NBP, biorąc za podstawę stany dochodów regulujących, wykazywane w analitycznej księgowości (karty szczegółowe) oraz ustalone w zatwierdzonych planach regulowania stawki procentowe udziałów w dochodach, oblicza wysokość tych udziałów. Następnie oddział obciąża za te kwoty rachunek odnośnego wydziału finansowego na koncie (411) wydatków budżetu centralnego w cz. 10b, dz. 21 — Udziały budżetów terenowych w tytule (2, 3, 4, 5, 6, 8) dotyczącym udziału w odpowiednim podatku lub w dochodach Państwowego Funduszu Ziemi, a równocześnie uznaje na koncie (422) dochodów budżetów terenowych w rozdz. 17 — Udziały w dochodach budżetu centralnego w tytule (2, 3, 4, 5, 6, 8) korespondującym z obciążeniem — rachunek budżetu terenowego gminy lub miasta nie stanowiącego powiatu, wydziału finansowego prezydium powiatowej RN, prezydium miejskiej RN lub prezydium RN m. st. Warszawy lub m. Łodzi, w zależności do którego budżetu terenowego przypisany jest dochód regulujący.

Tego rodzaju obliczenia dokonują oddziały 22 każdego miesiąca według dochodów na ten dzień.

Na podstawie otrzymanych w ten sposób z oddziałów NBP rozliczeń udziałów, wszelkie dalsze rozliczenia na szczeblu zbiorczego budżetu powiatu, czy też w wyniku rozliczeń powiatów na szczeblu zbiorczego budżetu województwa przeprowadzają już właściwe wydziały finansowe we własnym zakresie. Oddział NBP wykonuje jedynie zlecenia przelewów odpowiednio obliczonych kwot wyrównań w stosuku do ogólnego rozrachunku potrąceń dla każdego dochodu regulującego, obliczonego w powiatowym lub wojewódzkim planie regulowania. Załączony wzór Nr 3 przedstawia nam przykład tego rodzaju miesięcznego rozliczenia zbiorczego dla całego powiatu z tytułu podatku gruntowego z gospodarki uspołecznionej.

Jak już powiedzieliśmy — dotacje wyrównawcze mają ważne znaczenie przy wykonywaniu planów regulowania, czy to wojewódzkich czy powiatowych; są tą budżetową klapą bezpieczeństwa, która ma zapewnić równowagę budżetu terenowego. Dotacje te mają swoje źródło w budżecie centralnym. Odpowiednie kwoty z ustalonych w ustawie budżetowej czerpane są z konta wydatków budżetowych (411) w cz. 10 b — Ministerstwo Finansów — Środki wyrównawcze, dz. 20 tyt. 1 i przelewane przez Ministerstwo Finansów na rachunki budżetowe wojewódzkiego wydziału finansowego (m. st. Warszawy i m. Łodzi) na konto budżetów terenowych (422) w rozdziale 16 — Dotacje z budżetu centralnego, tyt. 1 — Dotacja wyrównawcza na wydatki nieinwestycyjne.

Wojewódzkie wydziały finansowe w kolejności przelewają w ciężar konta wydatków budżetów terenowych (421) w rozdz. 18 — dotacje dla budżetów terenowych, dz. 20 tyt. 1 kwoty dotacji, przynależne poszczególnym powiatowym budżetom terenowym na konta dochodów budżetów terenowych (422) w rozdz. 18 — dotacje z budżetów terenowych, tyt. 1. W kolejności zaś powiatowe wydziały finansowe przelewają kwoty w ten sam sposób i według tej samej klasyfikacji dla budżetów gmin i miast nie stanowiących powiatów.

Oddziały NBP w zakresie rozliczeń tych dotacji wykonują tylko dyspozycje przelewowe Ministerstwa Finansów i wydziałów finansowych oraz zapisują je kasowo na właściwych rachunkach budżetowych, bez przeprowadzenia w tym zakresie jakiejkolwiek kontroli.

DOTACJE WYRÓWNAWCZE NA WYDATKI INWESTYCYJNE

Dla wyczerpania tematu dotyczącego regulowania budżetów terenowych, należy również poświęcić kilka uwag sposobowi sfinansowania wydatków inwestycyjnych budżetów terenowych, z czym wiąże się również rozliczanie dotacji wyrównawczych.

Zgodnie z zapowiedzią noty budżetowej na r. 1951 — w końcu 1950 r. i na początku 1951 r. ukazał się szereg zarządzeń zasadniczych, regulujących zasady finansowania inwestycji w r. 1951 [7]), tryb finansowania inwestycji z bu-

[6]) Budżet państwowy ZSRR — prof. NN. Rowiński, str. 90, 423.

[7]) Uchwała Prezydium Rządu z dnia 14. 12. 1950 r. w sprawie zasad finansowania inwestycji w r. 1951 (Monitor Polski Nr A-133, poz. 1701).

dżetu [8]), tryb czerpania potrzebnych na inwestycje środków budżetowych [9]), w końcu zasady wykonywania budżetu centralnego i budżetów terenowych w zakresie inwestycji objętych planem inwestycyjnym [10]).

W układzie wykonawczym budżetu państwa na r. 1951 zarówno wydatki inwestycyjne jednostek budżetowych budżetu centralnego i budżetów terenowych, jak i dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym, powiązanych z budżetem centralnym i terenowym poprzez plany finansowe i plany sfinansowania inwestycji tychże przedsiębiorstw zostały zaliczone do zadań budżetowych [11]).

Wszystkie tego rodzaju wydatki inwestycyjne i dotacje, które mają być pokryte z kredytów budżetów terenowych zostały skoncentrowane na szczeblu każdego jednostkowego budżetu terenowego i zamieszczone w poszczególnych rozdziałach i działach klasyfikacji budżetowej.

Dla banków finansujących inwestycje budżetów terenowych podstawę wykonywania inwestycji i kontroli finansowej stanowią wojewódzkie (powiatowe) plany inwestycyjne wraz z planem sfinansowania inwestycji. Inwestorzy mają prawo — za pośrednictwem tych banków inwestycyjnych — czerpania środków, które stanowią pokrycie planu (środki bezzwrotne). Środkami tymi są m. in. kredyty budżetowe z tym, iż dla inwestorów, którzy są jednostkami budżetowymi, kredyty te stanowią całkowite pokrycie, zaś dla inwestorów — przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym powiązanych z budżetem, kredyty (dotacje) stanowią tylko różnicę między limitem inwestycyjnym, ustalonym dla danego przedsiębiorstwa, a kwotą tej części amortyzacji, która przeznaczona jest na sfinansowanie inwestycji.

Dla ułatwienia zaś czerpania tych środków budżetowych, które mieszczą się w budżetach terenowych, został na początku 1951 r. otwarty w oddziałach wojewódzkich NBP każdemu z oddziałów wojewódzkich banków inwestycyjnych rachunek „wydatków inwestycyjnych budżetów terenowych" oraz taki sam rachunek dla budżetu m. st. Warszawy i m. Łodzi (konto bilansowe 425 z subkontami banków czerpiących środki). Oddziały wojewódzkie NBP są dla czerpania tych środków kasjerem banków inwestycyjnych, a równocześnie z racji prowadzonej przez NBP obsługi budżetów terenowych, pośrednikiem dla późniejszego przeprowadzenia bezpośrednich rozliczeń z tymi budżetami.

W tym celu banki finansujące obowiązane są do dnia 10 po upływie kwartału rozliczyć kwoty pobrane w oddziałach wojewódzkich NBP z rozbiciem sumy wypłat według klasyfikacji budżetowej,oddzielnie dla każdego jednostkowego budżetu terenowego. Na podstawie tych rozliczeń oddziały wojewódzkie NBP i właściwe dla tych budżetów oddziały terenowe przeprowadzają odpowiednie przeksięgowania.

Przede wszystkim oddział wojewódzki NBP uznaje za kwotę rozliczenia z danym jednostkowym budżetem terenowym rachunek „wydatków inwestycyjnych budżetów terenowych" (konto 425) na subkoncie rozliczającego się banku, a równocześnie obciąża rachunki budżetowe wydziałów fachowych rad narodowych, których inwestycja dotyczy, we właściwym rozdziale i tytule „O" klasyfikacji budżetowej.

Przeprowadzone w ten sposób wydatki inwestycyjne w budżetach terenowych powodują jednak niedobór budżetowy, który nie został objęty planem regulowania budżetów terenowych, sporządzanym przez Ministerstwo Finansów, wydziały finansowe wojewódzkich lub powiatowych rad narodowych. W preliminowanych wydatkach zamieszczonych w planie regulowania nie zostały bowiem zamieszczone wydatki budżetów terenowych z tyt. „O". Stąd też tytuł 1 rozdziału 16 i 18 w dochodach BT) jak i rozdziału 18 dz. 20 (wydatków BT) jak i dz. 20 część 10b (wydatków BC), o którym była mowa (pkt 2), został nazwany „Dotacje wyrównawcze na wydatki nieinwestycyjne".

---

[8]) Nota budżetowa na r. 1951 p. 33 i p. 34 § 17, p. 69 i 70 (zarządzenie ministra finansów z dnia 22. 6. 1950 r.).

[9]) Instrukcja w sprawie finansowania i bankowej kontroli inwestycji objętych PI na r. 1951 (zarządzenie ministra finansów z dnia 23. 1. 1951 r.).

[10]) Zarządzenie ministra finansów z dnia 23. 2. 1951 r. w sprawie przepisów o wykonywaniu budżetu państwa oraz o rachunkowości budżetowej w zakresie finansowania inwestycji objętych planem inwestycyjnym 1951 r. (Monitor Polski A-21, poz. 265).

[11]) W początkowym stadium przygotowań preliminarzy budżetowych jednostek — na podstawie przepisów noty budżetowej na r. 1951 — wydatki (dotacje) inwestycyjne stanowiły element kalkulacyjny wydatków (§ 17) i mogły się mieścić w ramach różnych tytułów budżetowych klasyfikacji budżetowej. Przy sporządzaniu układu wykonawczego budżetu centralnego, jak i przy ostatecznym zatwierdzeniu budżetów terenowych — wydatki (dotacje) inwestycyjne dla lepszej przejrzystości i analizy budżetu zostały wyodrębnione w samodzielnym tytule „O" jako zadanie budżetowe.

W konsekwencji takiego stanu wydatki inwestycyjne z budżetów terenowych są finansowane oddzielną dotacją z budżetu centralnego. Przy takim założeniu oddział NBP w momencie księgowego rozliczania poprzez budżety terenowe wydatków inwestycyjnych obowiązany jest automatycznie w tym samym dniu zaczerpnąć potrzebne na pokrycie niedoboru dotacje wyrównawcze z budżetu centralnego.

W tym celu oddziały NBP, które prowadzą jednostkowy budżet: wojewódzki, powiatowy, miasta stanowiącego powiat, gminy oraz miasta nie stanowiącego powiatu dotują (uznają) rachunek budżetowy wydziału finansowego właściwego PRN. lub rachunek gminnej RN w rozdziale 16 — dotacje budżetu centralnego w tytule 2 — dotacje wyrównawcze na wydatki inwestycyjne (konto bil. 422). Kwota uznania obejmuje sumę wszystkich obciążeń przeprowadzonych w danym dniu na rachunkach wydziałów fachowych RN tego samego budżetu jednostkowego. Kwotą udzielanej dotacji równocześnie oddział obciąża w budżecie centralnym (konto 411) specjalny rachunek Ministerstwa Finansów „Środki wyrównawcze" (część 10b) prowadzony w oddziale Warszawa-Praga w dziale 20 — dotacje dla budżetów terenowych w tyt. 2 — dotacje wyrównawcze na wydatki inwestycyjne.

Oddziały NBP nie mogą pominąć właściwego i terminowego przeprowadzenia tych dotacji, gdyż przy pominięciu tych czynności obraz wykonania regulowania budżetów terenowych byłby nieprawidłowy, a kasowe wykonanie budżetu centralnego i budżetów terenowych nie odpowiadałoby rzeczywistemu wykonaniu.

Wzór nr 3

ZBIORCZE ROZLICZENIE

udziałów zbiorczego budżetu powiatu w podatku gruntowym z gospodarki nieuspołecznionej według stanu wpływów na dzień 22. IX. 1951 r. (liczby fikcyjne)

L. p.	Nazwa budżetu otrzymującego udział	Stan wpływów na dzień obliczenia udziałów	Stawka procentowa udziałów	Udział: należny wg stanu wpływów	Udział: przelany przed dniem rozliczenia	Udział: przelany w dniu rozliczenia
1	2	3	4	5	6	7
1	Gmina A	10.600,50	20	2.120,10	1.560	560,10
2	„ B [1])	15.800	–	–	–	–
3	„ C	20.600	15	3.090	2.450	640
4	„ D (wieś)	30.900	30	9.270	8.100	1.170
5	„ E (osada) [1])	26.000	–	–	–	–
6	„ F	12.050	20	2.410	1.900	510
7	„ G	10.580	15	1.587	1.260	327
8	„ H	15.600	20	3.120	2.400	720
9	„ I	12.000	15	1.800	1.200	600
10	„ J	16.440	25	4.110	3.100	1.010
11	„ K	25.000	10	2.500	2.050	450
12	„ L	15.800	15	2.370	1.850	520
13	„ M	18.500	20	3.700	2.900	800
14	„ N	19.000	40	7.600	5.800	1.800
15	„ O	20.100	20	4.020	3.100	920
16	„ P	16.200	25	4.050	2.900	1.150
17	„ R	10.000	20	2.000	1.600	400
18	„ S	15.000	15	2.250	1.750	500
19	„ T	21.000	20	4.200	3.150	1.050
20	„ U [1])	6.400	–	–	–	–
21	„ W	3.500	10	350	300	50
	Razem [2])	**341.070,50**	–	**60.547,10**	**47.370**	**13.177,10**
	Budżet zbiorczy powiatu [3])	**341.070,50**	**60**	**204.642,30**	**150.500**	**54.142,30**
	Budżet jednostkowy [4])	–	–	**144.095,20**	**103.130**	**40.965,20**

[1]) Gminy ze zrównoważonymi budżetami, nie korzystające z udziałów w podatku gruntowym.

[2]) Dane cyfrowe dla gmin otrzymuje wydział finansowy powiatowej rady narodowej od oddziałów NBP w związku z obliczaniem przez oddział udziałów i obciążaniem za kwotę udziału budżetu centralnego na rachunku budżetowym wydziału finansowego powiatowej RN.

[3]) Dane cyfrowe wynikają z zatwierdzonego procentowego udziału w podatku gruntowym w powiatowym planie regulowania i oblicza się je, aby móc uzyskać różnice wyrównawcze dla jednostkowego budżetu powiatu.

[4]) Kwoty różnic w obliczonych udziałach między sumami zaliczonymi już przez oddziały NBP a należącymi się budżetowi zbiorczemu. Na kwotę rozliczonego udziału budżetu jednostkowego (zł 40.965,20) wydział finansowy powiatowej RN daje zlecenie przelewu, celem obciążenia w NBP konta bilansowego 411 wydatków budżetu centralnego w cz. 10 b Dz. 31 — Udziały budżetów terenowych, tytuł 6 — udział w podatku gruntowym z gospodarki nieuspołecznionej, na rachunku wydziału finansowego powiatowej RN—i uznania konta bilansowego 422 dochodów budżetu terenowego w rozdz. 17 — Udziały w dochodach budżetu centralnego, tytuł 6 — udział w podatku gruntowym z gospodarki nieuspołecznionej.

Wkładka do artykułu Wojciecha Miłkowskiego
pt. Regulowanie budżetów terenowych

PLAN REGULOWANIA BUDŻETU WOJEWÓDZTWA »A« NA ROK 1951 *)

Wzór nr 1

Lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE BUDŻETÓW	Wydatki	Dochody własne	D O C H O D Y R E G U L U J Ą C E																					Razem udziały	Ogółem dochody	D o t a c j e	
				Podatek obrotowy z gospodarki nieusp.			Podatek dochodowy z gospodarki nieusp.			Podatek od wzbogacenia wojen.			Podatek gruntowy z gospodarki uspołeczn.			Podatek gruntowy z gosp. nieuspołeczn.			Podatek obrotowy z gosp. uspołeczn.			Dochody Państwowego Funduszu Ziemi					Otrzymane	Udzielone
				Planow. wpływy	Udział %	Udział kwotowy	Planow. wpływy	Udział %	Udział kwotowy	Planow. wpływy	Udział %	Udział kwotowy	Planow. wpływy	Udział %	Udział kwotowy	Planowane wpływy	Udział %	Udział kwotowy	Planow. wpływy	Udział %	Udział kwotowy (ryczałt)	Planow. wpływy	Udział %	Udział kwotowy				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27 (4+26)	28	29
1	Budżet zbiorczy powiatu I	14.241.360	3.083.594	400.000	20	80.000	440.000	20	88.000	293.000	30	87.900	474.620	50	237.310	14.663.520	50	7.331.760	—	—	—	1.567.230	65	1.018.700	8.843.670	11.927.264	—	2.314.096
2	,, ,, ,, II	18.271.590	3.378.284	1.450.000	90	1.305.000	1.350.000	90	1.215.000	78.000	90	70.200	362.530	60	217.520	11.759.360	60	7.055.620	—	—	—	309.110	90	278.200	10.141.540	13.519.824	—	4.751.766
3	,, ,, ,, III	12.579.470	1.815.084	420.000	90	378.000	360.000	90	324.000	143.000	90	128.700	657.750	55	361.760	9.388.080	55	5.163.440	—	—	—	1.666.320	90	1.499.690	7.855.590	9.670.674	—	2.908.796
4	,, ,, ,, IV	16.918.858	4.037.629	2.250.000	90	2.025.000	3.000.000	65	1.950.000	583.000	65	378.950	988.150	35	345.850	9.785.900	35	3.425.060	—	—	—	416.580	70	291.600	8.416.460	12.454.089	—	4.464.769
—	— — — —	— — —	— — —	— — —	—	— — —	— — —	—	— — —	— — —	—	— — —	— — —	—	— — —	— — —	—	— — —	—	—	—	— — —	—	— — —	— — —	— — —	—	— — —
—	— — — —	— — —	— — —	— — —	—	— — —	— — —	—	— — —	— — —	—	— — —	— — —	—	— — —	— — —	—	— — —	—	—	—	— — —	—	— — —	— — —	— — —	—	— — —
15	,, ,, ,, XV	12.905.700	2.015.294	930.000	90	837.000	1.020.000	90	918.000	58.000	90	52.200	70.570	60	42.340	5.563.520	60	3.338.110	—	—	—	408.900	90	368.010	5.555.660	7.570.954	—	5.334.746
16	,, ,, ,, XVI	13.746.470	1.471.984	280.000	30	84.000	200.000	30	60.000	145.000	90	130.500	233.860	45	105.240	17.042.790	45	7.669.250	—	—	—	1.165.920	80	932.730	8.981.720	10.453.704	—	3.292.766
17	,, ,, ,, XVII	11.731.210	2.301.804	540.000	30	162.000	580.000	30	174.000	219.000	90	197.100	496.280	60	297.770	10.342.410	60	6.205.450	—	—	—	556.290	45	250.330	7.286.650	9.588.454	—	2.142.756
18	,, ,, ,, XVIII	13.198.160	2.273.704	800.000	80	640.000	760.000	80	608.000	243.000	90	218.700	260.380	50	130.190	10.461.350	50	5.230.670	—	—	—	431.820	90	388.640	7.216.200	9.489.904	—	3.708.256
19	,, ,, ,, XIX	10.867.440	1.469.174	640.000	90	576.000	320.000	90	288.000	98.000	90	88.200	118.800	60	71.280	8.200.470	60	4.920.280	—	—	—	487.710	90	438.940	6.382.700	7.851.874	—	3.015.566
20	,, ,, ,, **XX**	48.497.100	9.143.134	10.080.000	80	8.064.000	12.220.000	85	10.387.000	808.000	90	727.200	821.120	60	492.670	13.949.400	60	8.369.640	—	—	—	111.750	90	100.570	28.141.080	37.284.214	—	11.212.886
21	,, ,, ,, XXI	11.712.500	1.224.170	360.000	90	324.000	340.000	90	306.000	72.000	90	64.800	124.970	60	74.980	8.189.950	60	4.913.970	—	—	—	538.500	90	484.650	6.168.400	7.392.570	—	4.319.930
	Razem budżet zbiorczy powiatów	**312.735.404**	**52.411.145**	**24.110.000**	—	**18.759.000**	**25.790.000**	—	**19.772.000**	**4.538.000**	—	**3.506.950**	**7.384.870**	—	**3.653.720**	**234.799.770**	—	**118.357.050**	—	—	—	**15.911.000**	—	**13.339.910**	**177.388.630**	**229.799.775**	—	**82.935.629**
1	Budżet jedn. miasta stanow. pow. I	11.927.750	4.168.390	660.000	90	594.000	680.000	90	612.000	146.000	90	131.400	—	—	—	213.970	60	128.380	—	—	—	—	—	—	1.465.780	5.634.170	—	6.293.580
2	,, ,, ,, ,, ,, II	14.671.760	3.496.865	900.000	90	810.000	1.000.000	90	900.000	48.000	90	43.200	14.700	—	—	123.460	60	74.080	—	—	—	—	—	—	1.827.280	5.324.145	—	9.347.615
3	,, ,, ,, ,, ,, III	8.893.450	2.382.575	790.000	90	711.000	770.000	90	693.000	49.000	90	44.100	—	—	—	176.930	60	106.160	—	—	—	—	—	—	1.554.260	3.936.835	—	4.956.615
4	,, ,, ,, ,, ,, IV	11.731.800	1.897.455	540.000	90	486.000	560.000	90	504.000	29.000	90	26.100	2.430	—	—	7.870	60	4.720	—	—	—	—	—	—	1.020.820	2.918.275	—	8.813.525
	Razem budżet zbiorczy m. stan. pow.	**47.224.760**	**11.945.285**	**2.890.000**	—	**2.601.000**	**3.010.000**	—	**2.709.000**	**272.000**	—	**244.800**	**17.130**	—	—	**522.230**	—	**313.340**	—	—	—	—	—	—	**5.868.140**	**17.813.425**	—	**29.411.335**
	Budżet jednostkowy województwa	**173.192.591**	**11.731.965**	—	—	**5.640.000**	—	—	**6.319.000**	—	—	**1.108.250**	—	—	**1.527.680**	—	—	**46.055.010**	—	—	**9.724.322**	—	—	**2.571.090**	**72.945.352**	**84.677.317**	**200.862.238**	**88.515.274**
	Ogółem budżet zbiorczy wojewódz.	**533.170.955**	**76.088.395**	**27.000.000**	**100**	**27.000.000**	**28.800.000**	**100**	**28.800.000**	**4.860.000**	**100**	**4.860.000**	**7.402.000**	**70**	**5.181.400**	**235.322.000**	**70**	**164.725.400**	—	—	**9.724,322**	**15.911.000**	**100**	**15.911.000**	**256.202.122**	**332.290.517**	**200.862.238**	**200.862.238**

PLAN REGULOWANIA BUDŻETU POWIATU »XX« NA ROK 1951 *)

Wzór nr 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27 (4+26)	28	29
1	Jednostkowy budżet m. niest. pow. A	318.970	296.030	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10.520	60	5.260	—	—	—	—	—	—	5.260	301.290	—	17.680
2	,, ,, ,, ,, ,, B	1.209.390	1.405.400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.405.400	—	—
3	,, ,, ,, ,, ,, C	508.370	503.450	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	190.000	—	—	—	—	—	4.000	—	—	—	503.450	—	84.000
4	,, ,, ,, ,, ,, D	1.020.220	428.400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.610	—	—	43.880	—	—	—	—	—	—	—	—	—	428.400	—	603.120
5	,, ,, ,, ,, ,, E	1.607.060	746.990	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10.500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	746.990	—	896.500
6	,, ,, ,, ,, ,, F	269.410	138.510	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.100	23	940	350.600	23	79.960	—	—	—	540	—	—	80.900	219.410	—	50.000
	Razem miasta nie stanowiące pow.	**4.933.420**	**3.518.780**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**5.710**	—	**940**	**605.500**	—	**85.220**	—	—	—	**4.540**	—	—	**86.160**	**3.604.940**	—	**1.651.300**
1	Jednostkowe budżety gmin A	321.010	61.250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35.880	13	4.660	1.268.500	13	165.100	—	—	—	110	—	—	169.760	231.010	—	90.000
2	,, ,, ,, B	236.130	91.490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57.350	45	22.470	271.500	45	122.170	—	—	—	4.670	—	—	144.640	236.130	—	—
3	,, ,, ,, C	224.920	22.070	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48.540	35	15.570	535.100	35	187.280	—	—	—	9.860	—	—	202.850	224.920	—	—
4	,, ,, ,, D	651.380	46.300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	79.700	15	7.330	1.213.300	15	180.000	—	—	—	11.120	—	—	187.330	233.630	—	417.750
—	— — — —	— — —	— —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	— —	— — —	—	— — —	—	—	—	— —	—	—	— — —	— — —	—	— — —
—	— — — —	— — —	— —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	— —	— — —	—	— — —	—	—	—	— —	—	—	— — —	— — —	—	— — —
21	,, ,, ,, T	219.920	218.880	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	218.880	—	1.040
22	,, ,, ,, U	247.020	86.430	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55.100	35	19.200	402.400	35	140.290	—	—	—	1.240	80	1.100	160.590	247.020	—	—
23	,, ,, ,, V	282.820	80.500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.910	24	1.900	807.500	24	191.420	—	—	—	10.800	80	9.000	202.320	282.820	—	—
24	,, ,, ,, W	352.580	295.780	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.580	32	500	177.300	32	55.550	—	—	—	—	—	—	56.050	351.830	—	750
25	,, ,, ,, X	220.870	13.430	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12.500	35	4.500	572.100	35	202.940	—	—	—	—	—	—	207.440	220.870	—	—
26	,, ,, ,, Y	219.760	17.950	—	—	—	—	—	—	—	—	—	109.400	45	48.230	342.700	45	153.580	—	—	—	—	—	—	201.810	219.760	—	—
27	,, ,, ,, Z	379.360	81.250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.100	50	2.250	—	—	—	—	—	—	2.250	83.500	—	295.860
	Razem budżety gmin	**9.134.120**	**3.330.050**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**815.410**	—	**229.720**	**13.343.900**	—	**3.304.460**	—	—	—	**107.210**	—	**31.760**	**3.565.940**	**6.895.990**	—	**2.505.950**
	Budżet jednostkowy powiatu XX	**34.428.760**	**2.294.304**	**10.080.000**	**80**	**8.064.000**	**12.220.000**	**85**	**10.387.000**	**808.000**	—	**727.200**	—	—	**262.010**	—	—	**4.979.960**	—	—	—	—	—	**68.810**	**24.488.980**	**26.783.284**	**11.212.886**	**7.055.636**
	Ogółem budżet zbiorczy powiatu	**48.497.100**	**9.143.134**	**10.080.000**	**80**	**8.064.000**	**12.220.000**	**85**	**10.387.000**	**808.000**	**90**	**727.200**	**821.120**	**60**	**492.670**	**13.949.400**	**60**	**8.369.640**	—	—	—	**111.750**	**90**	**100.570**	**28.141.080**	**37.284.214**	**11.212.886**	**11.212.886**

*) Częściowy odpis zatwierdzonego planu regulowania.

MIROSŁAW ORŁOWSKI

Z METODOLOGII OPRACOWANIA BILANSU PIENIĘŻNYCH DOCHODÓW I WYDATKÓW LUDNOŚCI

W związku z rozpoczętymi u nas pracami nad bilansem pieniężnych dochodów i wydatków ludności, warto zapoznać się z metodologią zestawiania tego bilansu w Związku Radzieckim Literatura tego zagadnienia, zarówno teoretycznie jak i w wykonaniu praktycznym bardzo trudnego a jednocześnie węzłowego w zakresie obiegu pieniężnego, jest bardzo szczupła. Dlatego też uważamy za celowe i instruktywne przedstawienie poniżej uwag w tym względzie radzieckiego ekonomisty Pitariewskiego [1]).

I

METODA BILANSOWA W PLANOWANIU

Narodowy plan gospodarczy jest — można powiedzieć — planem rozszerzonej socjalistycznej reprodukcji. Prawidłowe zbudowanie planu wymaga ażeby poszczególne elementy reprodkucji, plany poszczególnych gałęzi gospodarstwa narodowego i kultury, zbiorcze plany regionalne — stanowiły całość podporządkowaną podstawowym polityczno-gospodarczym zadaniom planu.

Jednym z ważnych wymogów jest zabezpieczenie prawidłowej proporcji w planie gospodarstwa narodowego, w rozwoju rozmaitych gałęzi, powiązanie wzrostu produkcji i spożycia oraz powiązanie planów rozmaitych rejonów.

Zabezpieczyć zrealizowanie tych elementów można jedynie w drodze szerokiego stosowania metody bilansowej przy budowie planu gospodarki narodowej.

Prawidłowo stosowana metoda bilansowa jest w ten sposób jedną z głównych metod planowania gospodarczego.

Genialny przykład wykorzystania metody bilansowej przy analizie procesów reprodukcji gospodarstwa narodowego daje Marks.

Znany schemat reprodukcji produktu społecznego dany przez Marksa [2]), budowany jest metodą bilansową, przy czym ten schemat bilansowy jest wykorzystywany przy analizie stosunków między:

1) wytwórczością środków produkcji i wytwórczością środków spożycia;
2) V + M pierwszej grupy i C grupy drugiej;
3) V + M pierwszej i drugiej grupy a wartością produkcji drugiej grupy;
4) „C" pierwszej i drugiej grupy a wartością produkcji pierwszej grupy;
5) produkcją środków utrzymania i przedmiotów luksusowych w granicach drugiej grupy;
6) rozmiarem zaliczkowanego kapitału pieniężnego i zakresem obrotu towarowego;
7) tworzeniem kapitału podstawowego i obrotowego.

Metoda bilansowa była szeroko stosowana przez Marksa dla analizy stosunków między poszczególnymi elementami reprodukcji, produkcją, wymianą, dystrybucją i spożyciem, w szczególności dla charakterystyki procesów podziału dochodu narodowego.

Stosując bilansowy schemat reprodukcji Marks daje analizę antagonistycznych sprzeczności gospodarki kapitalistycznej, wykazuje niemożliwość proporcjonalnej dystrybucji produktów pomiędzy rozmaite gałęzie produkcji kapitalistycznej, anarchiczny charakter produkcji i nieuniknioność kryzysów w gospodarce kapitalistycznej.

Schemat reprodukcji, systemy bilansów, stosowane przez Marksa są podstawą budowy schematu bilansów w planowaniu socjalistycznym.

Lenin podkreślał, że nawet w czystym komunizmie będzie miał znaczenie stosunek IV + M do II C. To nie znaczy, oczywiście, że schematy kapitalistycznej reprodukcji dane przez Marksa, mogą być stosowane mechanicznie dla analizy procesów reprodukcji w gospodarce socjalistycznej.

---

[1]) Pitariewskij: Mietodołogia sostawlenija bałansa dieneżnych dachodow i razchodow nasielenija, Moskwa 1948.

[2]) K. Marks i F. Engels: Dzieła, tom XVIII, rozdziały 20 i 21.

Schematy socjalistycznej reprodukcji powinny wyrażać zasadniczo odmienny charakter społeczeństwa socjalistycznego, gdzie stosunki gospodarcze określone są i kierowane przez narodowy plan gospodarczy.

Przy badaniu schematu socjalistycznej reprodukcji szczególną uwagę należy zwrócić na zbadanie poglądów Marksa, które dotyczą schematu procesu reprodukcji w przyszłym gospodarstwie socjalistycznym. Tu należy schemat podziału produktu społecznego dany przez niego w „Krytyce Programu Gotajskiego", uwagi o stosunku pomiędzy zasobami środków trwałych i obrotowych w społeczeństwie socjalistycznym, o rezerwach w gospodarce socjalistycznej [3]).

Genialni kontynuatorzy dzieła Marksa — Engelsa, Lenin i Stalin wykazali znaczenie stosowania metody bilansowej przy analizie i planowaniu procesów gospodarki radzieckiej.

Określając treść i metody planowania socjalistycznego Lenin i Stalin od pierwszych dni wielkiej październikowej socjalistycznej rewolucji wymagali dokładnego szacowania zasobów materiałowych i finansowych, prawidłowego i planowego ich wykorzystania. Lenin uważał prawidłowe wykorzystywanie metody bilansowej za jeden z warunków naukowego rozpracowania planu.

W artykule „O jednym planie gospodarczym". Lenin pisał o planie „Goelro":

„W tej księdze przedstawiony jest jeden plan gospodarczy, który jest opracowany — rozumie się, tylko w drodze pierwszego przybliżenia — przez najlepsze siły naukowe naszej republiki na zlecenie jej wyższych organów. Oczywiście jest to plan tylko przybliżony, prymitywny, z grubsza, z błędami, plan, o charakterze pierwszego przybliżenia, ale to prawdziwy plan naukowy. Mamy dokładne obliczenia specjalistów we wszystkich podstawowych szacunkach... W rezultacie mamy materiałowy i finansowy (w rublach złotych) bilans elektryfikacji" [4]).

Prowadzone przez Lenina i Stalina władze gospodarcze młodej republiki radzieckiej, rozwiązując trudne zadania organizacji zaopatrzenia w okresie wojny domowej, posiłkowały się metodą bilansową, jako jedną z podstawowych metod budowy planu. Wystarczy przypomnieć, że „Komisja Wykorzystania" sporządziła w 1920 r. plany dystrybucji ponad 300 artykułów. Dla każdego z nich zestawione były bilanse określające zasoby produktów w całym kraju i ich wykorzystanie.

Z momentem organizacji Gospłanu zaczyna się rozszerzać stosowanie metody bilansowej w planowaniu gospodarczym.

Obliczenia bilansowe wykorzystuje się przy badaniu wszystkich branżowych planów i w szczególności przy montowaniu zbiorczego narodowego planu gospodarczego. W pracach swych Lenin i Stalin dali wspaniałe wzory stosowania metody bilansowej.

W artykule „Ekonomika i polityka w epoce dyktatury proletariatu" [5]). Lenin przytacza bilans zbożowy za lata 1913—19, dla charakterystyki warunków zaopatrzenia w okresie wojny domowej. W piśmie do G. M. Krzyżanowskiego z 16. V. 1921 r. [6]), gdzie Lenin daje dyrektywy w przedmiocie budowy ogólnopaństwowego planu gospodarczego, pokazuje on doskonały przykład wykorzystania bilansu zbożowego i stawia zadanie obliczenia ogólnego obrazu całego rozrachunku globalnej ilości żywności i paliwa w ciągu roku. Obliczenia bilansowe Lenin wykorzystuje w artykułach: „Myśli o planie gospodarstwa narodowego", „O podatku spożywczym".

Wspaniałe wzory stosowania metody bilansowej dane są w pracach Stalina. W artykule „Na froncie zbożowym" [7]) Stalin wskaźnikami bilansu zbóż chlebowych wyjaśnia różnicę pomiędzy okresem przedwojennym i okresem rewolucji październikowej, z punktu widzenia budowy organizacji produkcji zbożowej i, posługując się materiałami bilansu, wykrywa podstawę trudności na froncie zbożowym w okresie lat 1927—1928. W przedmowie „O prawicowym odchyleniu w WKP(b)" [8]) Stalin, demonstrując kontrrewolucyjną istotę bucharinowsko-rykowskich projektów 1928—1929 r. obniżania tempa rozwoju przemysłu, daje świetny wykład bilansu zbożowego, urządzeń technicznych, zagadnień walutowych kształtowanych przez bolszewicki plan przebudowy gospodarstwa wiejskiego i demaskuje istotę bucharinowskiego „bilansu" zmierzającego do obniżenia tempa uprzemysłowienia i poderwania zbliżenia miasta ze wsią.

---

[3]) K. Marks i F. Engels, tom XVIII, str. 502.
[4]) Lenin: Dzieła, t. XXVI, wyd. radz. str. 168—170.
[5]) Lenin: Dzieła, t. XXVI, wyd. radz., str. 510.
[6]) Lenin: Dzieła, t. XXVI, str. 353—361.
[7]) Stalin: Zagadnienia leninizmu, wyd. 10 radz., str. 213—216.
[8]) ibidem, str. 266—268.

W przemówieniu na zebraniu przodujących kombajnerów w 1935 r. Stalin bezpośrednio posługuje się metodą bilansową dla zbudowania historycznego zadania produkcji 7—8 miliardów pudów ziarna. W 1929 roku w przemówieniu na konferencji rolników — marksistów Stalin wskazał na znaczenie metody bilansowej i w szczególności na znaczenie bilansu gospodarstwa narodowego.

„Trzeba także postawić problem — mówił Stalin — popularyzacji, marksistowskiej teorii reprodukcji. Trzeba rozpracować zagadnienia schematu bilansu naszego gospodarstwa narodowego. To co Centralny Urząd Statystyczny opublikował w 1926 roku w postaci bilansu gospodarstwa narodowego, jest nie bilansem a grą w cyfry. Nie zbliża nas do tej sprawy próba Bazarowa i Gromowa rozwiązania problemu bilansu gospodarstwa narodowego. Schemat bilansu gospodarstwa narodowego ZSRR powinni rozpracować rewolucyjni marksiści, jeżeli oni w ogóle chcą zajmować się rozwiązaniem zagadnień ekonomiki okresu przejściowego" [9]).

Szereg uchwał partii i rządu podkreślał wyjątkowe znaczenie metody bilansowej w planowaniu gospodarstwa narodowego.

Określając zasady działania Państwowej Komisji Planowania ZSRR, Rada Komisarzy Ludowych ZSRR wskazała, „że głównym zadaniem Państwowej Komisji Planowania jest zapewnienie w planie gospodarstwa narodowego Związku Radzieckiego prawidłowych proporcji rozwoju rozmaitych gałęzi i niezbędnych środków, dla niedopuszczenia do powstawania dysproporcji w gospodarstwie narodowym. Na Państwową Komisję Planową nakłada się zadanie powiązania w planie gospodarstwa narodowego ZSRR pracy pokrewnych gałęzi produkcji socjalistycznej, przemysłu surowcowego i przetwórczego, rolnictwa i przemysłu, transportu i obrotu towarowego, powiązania wytwórczości i wzrostu spożycia, finansowania produkcji i zabezpieczenia jej materiałowego zrealizowania prawidłowej rejonizacji (rejonowej lokalizacji) przedsiębiorstw, wychodząc z niezbędności likwidacji dalekich przeciwstawnych przewozów, zbliżenia przedsiębiorstw do źródeł surowca i ich rejonów spożycia, wykorzystania ich produkcji" [10]).

---

[9]) Stalin: Zagadnienia leninizmu, wyd. X radz., str. 317.

[10]) Postanowienie Rady Komisarzy Ludowych z 2. II. 1938 r., „Zasady Państwowej Komisji Planowania przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR".

Wykonanie tych zadań wymaga stosowania na szeroką skalę metody bilansowej w celach ujawniania ważniejszych powiązań gospodarstwa narodowego, ustalenia proporcyj, powiązania między sobą poszczególnych branżowych i rejonowych planów.

Przebudowa organizacyjna przeprowadzona w latach 1938 i 1939 w celu usprawnienia administracji i zbliżenia jej do pracy w terenie, rozdrobnienie szeregu centralnych władz radzieckich i organizacyj gospodarczych, zaistnienie w szczególności 34 komisariatów ludowych ZSRR w 1939 r. na miejsce 14—w 1933 r. powiększyło znacznie pracę przy planowaniu zbiorczym, zwiększyło znaczenie Gospłanu przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR i jego organach miejscowych. Powiększyło się przy tym znaczenie zbiorczych bilansów gospodarstwa narodowego.

Jednym z założeń szkodników, jacy dostali się do pracy w aparacie planowania, było szkodnictwo w dziedzinie sporządzania bilansów gospodarczych. Szkodnicza „teoria" i praktyka sporządzania bilansów była oparta na antynaukowej, mechanistycznej koncepcji równowagi, jaką trockistowsko-bucharinowscy agenci faszyzmu próbowali stosować w walce przeciwko generalnej linii partii komunistycznej.

Agenci trockistowsko-bucharinowscy wykorzystywali fałszowane przez nich bilanse materiałów budowlanych w walce przeciwko ustalonemu przez partię planowi inwestycyjnemu. Oni też usiłowali sfałszowane bilanse zbożowo-paszowe wykorzystywać jako oręż walki przeciwko linii partii w dziedzinie akcji skupu (zagotowok). Fałszywymi z kolei bilansami dochodów i wydatków ludności wrogowie ludu pracującego posługiwali się w walce przeciwko linii partii w dziedzinie rozwoju produkcji i obrotu towarowego.

Podstawową zasadą posługiwania się bilansem przez powyżej wskazanych szkodników było **równanie na wąskie przekroje.** Równając na najbardziej zacofane odcinki gospodarstwa narodowego, szkodnicy próbowali stworzyć dysproporcję w gospodarstwie narodowym pomiędzy granicznymi gałęziami gospodarstwa narodowego, a także produkcją i spożyciem.

Tak np. wrogowie ludu stworzyli dysproporcje:

a) między produkcją turbin i produkcją kotłów parowych przeznaczonych dla tych turbin;
b) między wytwórczością i zużyciem przemysłu żelaza walcowanego (cienka blacha żelazna);
c) między wzrostem parku samochodowego i produkcją samochodów;
d) między produkcją tkanin i przędzalń;
e) między rozmiarem przedsiębiorstw budowlanych i surowcowymi zapasami rejonów, w których odbywało się wykonawstwo inwestycyjne;
f) między hodowlą bydła i rozmiarem bazy paszowej;
g) między zapotrzebowaniem na warzywa dużych central i zakresem wytwórczości tych kultur w rejonach podmiejskich;
h) między wielkością popytu i wielkością dowozu towarów do poszczególnych rejonów Związku Radzieckiego itd.

Jedną z metod demaskowania i likwidacji następstw i pozostałości szkodnictwa w dziedzinie planowania jest ścisłe, dokładne powiązanie bilansowe poszczególnych wariantów planu i sprawdzanie proporcji wewnętrznobranżowych i międzybranżowych. Podstawową zasadą posiłkowania się bilansem jest przy tym podporządkowanie bilansu podstawowym zadaniom narodowego planu gospodarczego, ujawnienie wąskich przejść w celu ich przezwyciężenia.

W socjalistycznym planowaniu bilans jest nie wyrazem mechanicznej „równowagi", lecz wyrazem dążenia do zrealizowania celów zakreślonych przez klasę dyktatury proletariatu w narodowym planie gospodarczym.

II

SYSTEM BILANSÓW W PLANOWANIU GOSPODARCZYM

Stworzony w narodowym planie gospodarczym system bilansów charakteryzuje się dużym skomplikowaniem. System bilansów powinien pokazywać proces i wynik socjalistycznej reprodukcji oraz wzajemny stosunek poszczególnych momentów i czynników tej reprodukcji.

W formie bilansowej są pokazywane stosunki pomiędzy rozmaitymi formami gospodarki, znajduje w niej wyraz socjalno-ekonomiczna struktura państwa.

Specjalny system bilansów powinien pokazać planującemu wykorzystanie najważniejszej siły produkcyjnej — siły roboczej (zapotrzebowanie na siłę roboczą i źródła pokrycia tego zapotrzebowania, podział siły roboczej pomiędzy gałęzie gospodarstwa narodowego, stopień jej wykwalifikowania i wzrost wydajności pracy).

Bilanse wykazują zapotrzebowanie na zasoby środków trwałych i obrotowych, ich wykorzystywanie, źródła pokrycia dodatkowych potrzeb. W formie bilansowej ustala się stosunki sfer produkcji, obiegu, podziału, zużycia (spożycia).

Bilans produkcji np. powinien przede wszystkim, pokazać stosunki pomiędzy poszczególnymi gałęziami produkcji, ruch okrężny surowca, przedmiotów osobistego spożycia, siły roboczej.

W formie bilansowej powinny być pokazane stosunki i powiązania pomiędzy grupą pierwszą i drugą, wymiana wartości pomiędzy tymi grupami. W bilansie powinny być pokazane proporcje w podziale produkcji pomiędzy grupy na produkcję zasobów środków trwałych i obrotowych.

Bilans powinien pokazać następnie wielkość akumulacji, źródła, skład materiałowy zakumulowanej części produktu społecznego, wykorzystywanie akumulacji przez poszczególne gałęzie gospodarstwa narodowego. W formie bilansowej znajduje swój wyraz związek wzrostu socjalistycznej akumulacji z wzrostem wydajności pracy, z rozszerzeniem wytwórczości produktu społecznego, zwiększeniem siły roboczej.

W dziedzinie obrotu w formie bilansowej powinny być pokazane stosunki sfer produkcji materiałowej i obrotu, proporcje w podziale pracy społecznej między sferami produkcji i obrotu, ruchu towarów od wytwórczości do spożywcy.

W dziedzinie dystrybucji, zgodnie z marksistowskim schematem podziału produktu społecznego, powinny być pokazane stosunki pomiędzy częścią produktu społecznego, idącą na odtworzenie zużytych środków produkcji, z dochodem narodowym, proces podziału dochodu narodowego według klas i grup społecznych ludności, podział dochodu narodowego według kierunków ekonomicznych (akumulacja, rezerwa, spożycie).

W dziedzinie spożycia, które rozpatruje się jako element reprodukcji, bilans powinien określić znaczenie wzrostu produkcji i wydaj-

ności pracy, jako bazy wzrostu spożycia i na odwrót, wpływu wzrostu potrzeb na rozmiar i strukturę produkcji, skład materiałowy i strukturę zasobów indywidualnego spożycia oraz źródła pokrycia potrzeb.

W ostatniej postaci wyliczone powyżej zadania mogą być rozwiązane tylko przez sporządzenie bilansu gospodarstwa narodowego.

Przy sporządzaniu bilansu gospodarstwa narodowego w planowaniu gospodarczym posiłkujemy się systemem powiązanych między sobą bardziej lub mniej złożonych obliczeń bilansowych.

Najszerzej stosuje aparat planistyczny bilanse siły roboczej i kadr, paliwa, surowca, elektroenergii, materiałów budowlanych, urządzeń (instalacji), nasion, pasz, nawozów, siły pociągowej i maszyn rolniczych, poszczególnych rodzajów produkcji przemysłowej i rolniczej, bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności, plany finansowe (opracowywane w formie bilansowej), bilans dochodu narodowego.

Wszystkie stosowane w planowaniu gospodarczym bilanse dzielono do niedawna na dwie zasadnicze grupy:

a) bilanse materiałowe,

b) bilanse syntetyczne.

Taki podział przyjęty był w książce „Planowanie gospodarstwa narodowego" wydanej w 1937 r. Podkreślano przy tym, że bilanse materiałowe wyrażają w zasadzie wewnętrznobranżowe związki i proporcje, syntetyczne — powiązania pomiędzy gałęziami gospodarstwa narodowego [11]).

Powyższy jednak podział nie wydaje się nam dostatecznie uzasadniony. W całym systemie bilansów można wydzielić takie, które wyrażają produkcję, dystrybucję i spożycie produktów materiałowych. Przeciwstawienie wszakże tej grupie bilansów, bilansów syntetycznych jest zupełnie naszym zdaniem — niewłaściwe. Każdy prawidłowo sporządzony bilans materiałowy w formie syntetycznej wyraża skomplikowane związki pomiędzy rozmaitymi gałęziami i nawet poszczególnymi elementami reprodukcji. Zbiorczy bilans urządzeń i instalacji jest np. jednym z najbardziej skomplikowanych bilansów materiałowych, w którym może znaleźć swój wyraz proces reprodukcji zasobów środków trwałych, stosunek pomiędzy częścią dochodu narodowego akumulowaną i konsumowaną. Z drugiej strony wszystkie tzw. „bilanse syntetyczne" wyrażają procesy materiałowe reprodukcji i nie mogą być wydzielane w jakąś grupę bilansów „pozamateriałowych". Trudno np. wytłumaczyć dlaczego bilans paliwa trzeba uważać za bilans materiałowy, a bilans siły roboczej za bilans syntetyczny.

Nie można — naszym zdaniem — uważać za cechę bilansów materiałowych tego, że sporządzane są one w wyrazie naturalnym, rzeczowym, w odróżnieniu od syntetycznych, które w większości przypadków są sporządzane wartościowo, ponieważ zupełnie niemożliwe jest sporządzanie jakiegokolwiek bilansu materiałowego w cenach niezmiennych albo w cenach odnośnych lat (np. sporządzenie wartościowe zbiorczego bilansu materiałów budowlanych).

Jasne jest więc, że podział bilansów na „materiałowe" i „syntetyczne" nie jest uzasadniony.

Nie jest naszym zadaniem dokonanie ostatecznej klasyfikacji bilansów. Powinno to być przedmiotem specjalnej pracy. W każdym bądź razie klasyfikowanie bilansów powinno mieć miejsce z punktu widzenia ich treści i stopnia skomplikowania obejmowanych przez nie stosunków. Można przy tym mówić o bilansach branżowych (poszczególnych gałęzi), wyrażających powiązania poszczególnych gałęzi gospodarstwa narodowego i **bilansach międzybranżowych,** bilansach wyrażających stosunki produkcji (należą tu wszystkie bilanse, wyrażające ruch podstawowych czynników produkcji— siły roboczej, urządzeń, surowca, paliwa itd.) o bilansach **dystrybucji, wymiany, spożycia** i wreszcie o systemie bilansów gospodarstwa narodowego, wyrażających proces socjalistycznej reprodukcji w ogólności.

III

BILANS PIENIĘŻNYCH DOCHODÓW I WYDATKÓW LUDNOŚCI ORAZ JEGO MIEJSCE W SYSTEMIE NARODOWEGO PLANU GOSPODARCZEGO

Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności jest jednym z ważniejszych materiałów syntetycznych, **wyrażających dystrybucję i redystrybucję dochodu narodowego.** Bilans wyraża przy tym ruch tej części dochodu narodowego, która w formie pieniężnej dystrybuowana jest i redystrybuowana pomiędzy poszczególnych członków społeczeństwa jako ich indywidualne dochody.

[11]) Por. Kac W. I.: „Po mietodołogii narodno-chaziajstwiennowo płanirowanija (Wsiesojuznaja Płanowaja Akadiemija im. Mołotowa 1930)".

W krytyce Programu Gotajskiego Marks daje genialny schemat podziału globalnego produktu społecznego w społeczeństwie socjalistycznym.

Z ogólnej wielkości produktu społecznego konieczne jest przede wszystkim odjęcie, po pierwsze, pokrycia wydatków na odtworzenie zużytych środków produkcji, po drugie dodatkowej części na rozszerzenie produkcji, po trzecie na fundusze rezerwowe lub na zabezpieczenie od nieprzewidzianych wypadków, klęsk żywiołowych itd.

Pozostaje druga część globalnego produktu, przeznaczona do służenia jako środki konsumcji.

Z tej części z kolei trzeba znowu odjąć: po pierwsze, ogólne wydatki administracji, nie odnoszące się do produkcji; po drugie, to co jest przeznaczone na zaspokojenie potrzeb kolektywnych (szkoły, placówki służby zdrowia i inne); po trzecie, fundusz na utrzymanie niezdolnych do pracy.

„Dopiero teraz — mówi Marks — podchodzimy do tej części środków spożycia, która jest dzielona pomiędzy indywidualnych wytwórców kolektywu" [12]).

Schemat ten powinien być podstawą określenia treści i systemu struktury bilansu dochodów i wydatków ludności. Jednakże trzeba pamiętać, że wielkość pieniężnych dochodów ludności nie koresponduje z tą częścią produktu społecznego, jaka jest dzielona pomiędzy indywidualnych wytwórców kolektywu, to jest z ostatnim składnikiem powyżej przytoczonego schematu.

Do tej pozycji schematu podziału produktu społecznego nie wchodzą ogólne, nie odnoszące się bezpośrednio do produkcji, wydatki administracyjne, zasoby przeznaczone na zaspokojenie potrzeb kolektywnych, zbiorowych oraz środki na utrzymanie niezdolnych do pracy. Ta jednak część dochodu narodowego jest w pewnym stopniu uwzględniona w bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności, ponieważ w niej znajdują swój wyraz płace personelu „obsługującego szkoły, szpitale a także emerytury i zapomogi dla niezdolnych do pracy i inne".

Następnie bilans ten ma do czynienia z **dochodami pieniężnymi** ludności. Dlatego też część produktu społecznego, jaką rozdziela się w formie tak zwanych dochodów w naturze nie znajduje w pełni swego wyrazu w tym bilansie. Nie znajduje więc wyrazu w bilansie ta część produkcji otrzymywanej przez członków spółdzielni produkcyjnych z tytułu dniówek obrachunkowych, część produkcji gospodarstwa osobistego tych członków — spółdzielców, chłopów indywidualnych, robotników i urzędników, która to część przechodzi bezpośrednio w spożycie wytwórców i nie wchodzi w sferę obrotu.

Wreszcie podział dochodu narodowego według ostatecznych kierunków przeznaczenia ekonomicznego następuje w konsekwencji skomplikowanych procesów dystrybucji i redystrybucji.

Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności wyraża nie tylko proces pierwotnej dystrybucji, ale i proces redystrybucji dochodu narodowego.

W bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności jest uwzględniona ta część dochodu narodowego, jaka jest początkowo rozdzielana w formie indywidualnych dochodów ludności, a potem w drodze redystrybucji (w drodze podatków, pożyczek itd.) w ostatecznym wyniku jest wykorzystywana jako akumulacja, na rozszerzenie produkcji.

W bilansie ma miejsce pewnego rodzaju wtórne obliczenie dochodu narodowego. Tak np. uwzględnione są płace robotników i urzędników oraz zarobki osób płaconych z dochodu robotników i urzędników (zapłata za usługi).

Zastanówmy się, czy powyższy system obliczenia nie jest błędny i czy nie należałoby tak zbudować bilansu, ażeby suma dochodów ludności odpowiadała dokładnie wielkości produktu społecznego, produktu bezpośrednio rozprowadzanego między poszczególnych członków społeczeństwa. Taka koncepcja wydaje się nam nieprawidłowa. Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności powinien zawierać w sobie wszystko to, co jest faktycznym pieniężnym dochodem i rozchodem poszczególnych członków społeczeństwa tj. powinien, jak już powiedzieliśmy, wyrażać ruch okrężny tej części dochodu narodowego, jaka dystrybuuje się i redystrybuuje się pomiędzy poszczególnych członków społeczeństwa w formie ich pieniężnych, indywidualnych dochodów.

Treść bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności dotychczas ani teoretycznie ani w praktyce planowania nie jest definitywnie określona, głównie dlatego, że samo pojęcie

[12]) K. Marks i F. Engels: Dzieła, t. XV, str. 273.

pieniężnych dochodów nie było dostatecznie uściślone.

W praktyce treść bilansu w wielu przypadkach określona jest nie tyle teoretycznie, ile faktem zaistnienia lub braku materiałów statystycznych i ustalonym aktualnie trybem sprawozdawczości.

W praktyce tej ma miejsce nieraz szereg zasadniczych błędów, z których najważniejszymi są następujące:

1) pojęcie pieniężnego **dochodu** miesza się z pieniężnym **obrotem.** Tak np. do dochodu włącza się wszystkie środki pieniężne, jakie otrzymują służbowo delegowani, w tym również i tę część, jaka stanowi zapłatę za przejazd;
2) pod pojęcie bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności podstawia się bilans rozrachunków pomiędzy ludnością i gospodarką uspołecznioną. Nieuwzględnia się przy tym dochodów członków spółdzielni produkcyjnych i gospodarzy indywidualnych ze sprzedaży towarów na rynku niezorganizowanym, dochody chałupników, uzyskiwane przez nich za świadczone ludności usługi i inne;
3) treść pieniężnego bilansu rozszerza się, przy czym włącza się do bilansu przeliczone w wyrażeniu wartościowym dochody ludności w naturze;
4) treść bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności rozszerza się włączając do bilansu dochody przedsiębiorstw socjalistycznych, nie redystrybuowane następnie w formie dochodów indywidualnych;
5) w praktyce lokalnych organów planowania są próby ograniczenia treści bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności do danych planowania kasowego.

Właściwie sporządzony schemat bilansu powinien pokrywać się z jego treścią, tj. w pełni wyrażać ruch okrężny tej części dochodu narodowego, która jest dystrybuowana i redystrybuowana w formie pieniężnej pomiędzy poszczególnych członków społeczeństwa w postaci ich dochodów indywidualnych.

IV

ZWIĄZEK BILANSU DOCHODÓW I WYDATKÓW LUDNOŚCI Z NARODOWYM PLANEM GOSPODARCZYM

Będąc jednym z ważniejszych dokumentów, wyrażających proces podziału dochodu narodowego, bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności ma duże znaczenie przy opracowaniu narodowych planów gospodarczych. Wzrost dochodu narodowego, w szczególności, pieniężnych dochodów ludności jest uwarunkowany rozwojem całego gospodarstwa narodowego, w pierwszym rzędzie rozszerzeniem produkcji socjalistycznej. Z drugiej strony charakter podziału dochodu narodowego, struktura dochodowej i rozchodowej części bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności, wywierają duży wpływ zarówno na procesy obiegu i spożycia jak i na proces produkcji.

W bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności znajduje swój wyraz powiązanie poszczególnych wielkości gospodarstwa narodowego i ich proporcje. Sporządzenie bilansu pozwala sprawdzić, w jakim stopniu poszczególne elementy narodowego planu gospodarczego są powiązane pomiędzy sobą i jak one w całości zabezpieczają wykonanie podstawowych, gospodarczo-politycznych zadań planu.

Jako przykład przytaczamy dwa poniższe zestawienia będące wynikiem opracowanych szacunków do bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności:

Skład socjalny ludności ZSRR [13])

	1928	1937
	w %%	
robotnicy i urzędnicy	17	35
chłopi kołchoźnicy i uspołecznieni chałupnicy	3	55
chłopi indywidualni i nieuspołecznieni chałupnicy	73	6
elementy kapitalistyczne	5	1
inni (wojsko, uczący się, emeryci)	3	4
	100	100

Udział poszczególnych grup ludności w dochodzie narodowym [14])

	1929	1932
	w %%	
robotnicy i chłopi	35,7	52,4
chłopstwo kołchoźnicze z uspółdzielczonymi chałupnikami	6,5	30,2
chłopi indywidualni i nieuspołecznieni chałupnicy	44,2	12,1
elementy kapitalistyczne	6,9	0,8
inne grupy ludności	6,7	4,5
	100,0	100,0

[13]) Dane z wykładu Mołotowa na XVIII Zjeździe WKP (b).

[14]) W. I. Kac: Płanirowanije narodnawo dachoda (Wsiesojuznaja Płanowaja Akadiemija im. Mołotowa).

Bilans pieniężnych dochodów i wydatków obejmuje bardzo szeroki zakres procesów dystrybucji i redystrybucji dochodu narodowego. W bilansie tym znajdują swój wyraz:

a) podstawowe formy pierwotnego podziału dochodu narodowego w postaci indywidualnych pieniężnych dochodów (płace robotników i urzędników, pieniężne dochody członków spółdzielni produkcyjnych i chłopów indywidualnych, pieniężne dochody chałupników);

b) dochody otrzymywane przez ludność w drodze redystrybucji dochodu narodowego (wygrane, procenty od wkładów);

c) wydatki ludności mające charakter redystrybucji dochodu narodowego a mianowicie płatności ludności na rzecz systemu finansowego.

Jeżeli uwzględnimy pierwotny podział dochodu narodowego, to można przyjąć, że bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności obejmuje nie mniej jak 60% całej sumy dochodu narodowego podlegającego podziałowi.

Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności może i powinien być wykorzystany przy analizie i planowaniu procesów obiegu pieniężnego i towarowego.

Wśród wskaźników tego bilansu mamy przecież wielkości zakupów ludności w detalicznym handlu państwowym i spółdzielczym oraz na rynku niezorganizowanym tj. wskaźniki, wyrażające zdolność nabywczą ludności. Ewidencja tych wskaźników jest niezbędna przy planowaniu obrotu towarowego. Opracowanie omawianego bilansu pozwala w ten sposób sprawdzić, w jakim stopniu wzrost obrotów towarowych, zaprojektowana zmiana struktury obrotu, zakreślone w planie obrotów handlowych, odpowiadają wzrostowi dochodów ludności.

Trzeba sobie zdawać w pełni sprawę, że bez przeciwstawienia zdolności nabywczej ludności rozmiarowi zasobów towarów bezpośredniej konsumcji i rozmiarowi obrotu towarowego niemożliwe jest przecież planowanie **cen detalicznych.**

Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności zawiera w sobie system wskaźników, wyrażających stosunki rozliczeniowe pomiędzy socjalistycznymi przedsiębiorstwami i ludnością, płatności socjalistycznych przedsiębiorstw, organizacji i instytucji na rzecz ludności oraz środki wpływające od ludności. Poza tym opracowanie bilansu daje materiał dla charakterystyki zmian w posiadanych przez ludność środkach gotówkowych.

Wszystkie te materiały są wykorzystywane przy sporządzaniu planów finansowych (plany mobilizacji środków ludności) i przy planowaniu obiegu pieniężnego, w szczególności w planowaniu kasowym.

Szczególnie trzeba podkreślić bezpośredni związek pomiędzy systemami planów finansowych (budżet, szczegółowe plany finansowe poszczególnych gałęzi życia gospodarczego, plan kredytów, plan kasowy) i bilansem pieniężnych dochodów i wydatków ludności. System powyższych planów finansowych i bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności nawzajem uzupełniają się i **łącznie wyrażają** proces podziału dochodu narodowego w formie pieniężnej (z wyłączeniem części tego dochodu w naturze).

Przy tym system jedności planu finansowego (budżet, plany szczegółowe gałęzi gospodarstwa narodowego) w zasadzie określa zadania w zakresie mobilizacji i wykorzystywania części dochodu narodowego w formie akumulacji gospodarstwa socjalistycznego (zysk, podatek obrotowy, a także, w zasadzie, amortyzacja). Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności wyraża plan podziału dochodu narodowego w formie **indywidualnych dochodów pieniężnych ludności** (nie obejmując jednakże tej części, jaką otrzymuje ludność w formie naturalnej, i jaka zużywana jest w gospodarstwie, nie przechodząc do sfery obrotu).

System planów finansowych i bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności przenikają się nawzajem. Część pieniężnych dochodów ludności powstaje w drodze asygnowań przewidzianych w planach finansowych. W budżecie, planach szczegółowych gałęzi gospodarstwa narodowego, planach finansowania akcji społeczno-kulturalnych — są określane dochody w postaci płac pracowników instytucji społeczno-kulturalnych, organów administracji i armii. Płace te wchodzą do bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności.

W części rozchodowej zbiorczego państwowego planu finansowego mamy wypłaty na rzecz ludności z tytułu pożyczek, wkładów w kasach oszczędnościowych, ubezpieczeń społecznych itd., które znajdują swój wyraz w bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności.

W części dochodowej powyższego planu finansowego (a także w budżecie i niektórych planach poszczególnych gałęzi gospodarstwa narodowego) znajduje swój wyraz mobilizacja środków ludności na potrzeby rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej (zakup przez ludność pożyczek, płatność podatków itp.). Z powyższych przykładów widzimy, że plan mobilizacji środków ludności w pełni znajduje swój wyraz w bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności.

Tylko część jednak pieniężnych dochodów ludności powstaje z asygnowań przewidzianych w budżecie i w planach finansowych poszczególnych gałęzi gospodarstwa narodowego. Wszystkie pozostałe elementy strony dochodowej bilansu, a także elementy strony rozchodowej są ustalane w innych dokumentach planowania. Płace robotników produkcyjnych ustalane są w planach finansowych produkcji, dochody członków spółdzielni produkcyjnych w planach produkcyjno-finansowych tych spółdzielni, wydatki ludności z tytułu opłat za usługi komunalne określane są w planach odnośnych gałęzi gospodarstwa komunalnego, wydatki na zakup towarów znajdują wyraz w planach obrotu towarowego.

W zbiorczym ujęciu płatności na rzecz ludności (pieniądzem gotówkowym) dokonywanych przez socjalistyczne przedsiębiorstwa, instytucje i organizacje oraz otrzymywany przez ludność pieniądz gotówkowy określany jest w planie kasowym.

Wzajemnie uzupełniając się plany finansowe i bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności łącznie zapewniają prawidłowy podział dochodu narodowego, dalsze umocnienie socjalistycznego systemu pieniężnego i tym samym służą wykonaniu całego planu rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej.

Sporządzanie bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności jest jedną z metod sprawdzania prawidłowości związków i proporcji, ustalonych w narodowym planie gospodarczym. Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności pozwala uzgodnić plan podwyższenia spożycia z zadaniami produkcji towarów powszechnej konsumcji. Bilans ten pozwala w szczególności sprawdzić, w jakim stopniu zaplanowana wielkość produkcji towarów powszechnej konsumcji i wielkość obrotu towarowego odpowiada tej części dochodów ludności, jaka może być wykorzystana na zakup towarów.

Pieniężne dochody stają się w socjalizmie coraz bardziej zasadniczą formą podziału dochodu narodowego (wobec zmniejszania się zakresu dochodów w naturze). Stąd też rośnie znaczenie bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności.

V

ZASTOSOWANIE BILANSU PIENIĘŻNEGO DOCHODÓW I WYDATKÓW LUDNOŚCI PRZY BUDOWIE ZBIORCZEGO PAŃSTWOWEGO PLANU FINANSOWEGO

Spośród planów finansowych, z jakimi bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności ma ścisły związek, trzeba wymienić plan mobilizacji środków ludności. Wskaźniki tego planu w pełni znajdują swój wyraz po stronie rozchodowej bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności. Bilans ten jest tak lub inaczej związany ze wszystkimi prawie szczegółowymi planami finansowymi, a mianowicie:

a) z bilansem kas oszczędności (w bilansie korespondująca pozycja — przyrost wkładów w kasach oszczędności);
b) z planem kredytu państwowego (w bilansie korespondujące pozycje — sumy wpłacane z tytułu zakupu pożyczek i otrzymywane w postaci procentów i wygranych);
c) z budżetem ubezpieczeń (płatności ubezpieczeniowe z tytułu obowiązkowego i dobrowolnego ubezpieczenia, sumy otrzymywane przez ludność od zakładów ubezpieczeń);
d) z budżetem ubezpieczeń społecznych (otrzymywane emerytury i zasiłki);
e) z planami finansowymi przedsiębiorstw spółdzielczych (w bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności wyrażone są wpłaty z tytułu wpisowego i składek członkowskich);
f) z planem kasowym, w omawianym bilansie mamy wszystkie kwoty, jakie ludność otrzymuje gotówką z gospodarki uspołecznionej , a także wszystkie płatności pieniądzem gotówkowym, jakie wpłaca ludność przedsiębiorstwom państwowym i spółdzielczym.

Najściślejszy jest związek bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności z planem kasowym i planem mobilizacji środków ludności.

Opracowywanie bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności powinno mieć miejsce w ten sposób, ażeby dać materiał dla uza-

sadnienia programu mobilizacji środków ludności nie tylko ogólnie, ale i odnośnie poszczególnych jej elementów.

W planie mobilizacji środków ludności niektóre elementy są łatwe do ustalenia jak np. podatki (budżet), płatności z tytułu dobrowolnych ubezpieczeń (budżet). Natomiast wpływy szeregu nieobowiązkowych płatności jak np. wpłaty na rzecz instytucyj społecznych, spółdzielczości szacujemy na podstawie planów objęcia ludności odnośnymi organizacjami (np. związkami zawodowymi) i na podstawie norm składek członkowskich Wpłaty z pożyczek określamy na podstawie planów pożyczek, z reguły przekraczanych.

Przechodzimy do omówienia znaczenia bi-

pieniężnej w obiegu. Otóż z punktu widzenia analizy obiegu pieniężnego:

1) omawiany w niniejszym przyczynku bilans powinien być sporządzony według grup społecznych ludności, co dopiero pozwala ustalić nie tylko ogólny bilans rozliczeniowy między ludnością i przedsiębiorstwami socjalistycznymi, organizacjami i instytucjami, ale i ruch pieniądza z jednej grupy do drugiej;

2) następnie trzeba dokonać analizy budżetów robotników i urzędników oraz członków spółdzielni produkcyjnych;

3) wreszcie trzeba ustalić skąd i dokąd idą strumienie pieniądza.

Przykładem może tu być zestawienie sporządzone dla ZSRR na r. 1930 w mil. rb. [14]).

Skąd idą pieniądze	Dokąd się kierują	Przedsiębiorstwa i organizacje państwowe oraz spółdzielcze	Robotnicy i urzędnicy	Chłopi	Ludność miejska bez robotników i urzędników	Przedsiębiorstwa prywatne	Łącznie
Państwowe i spółdzielczc przedsiębiorstwa i organizacje	tam		7.986	3.401	30	405	11.822
	z powrotem		6.072	3.851	777	385	11.285
Robotnicy i urzędnicy	tam	6.072		689		1.435	8.196
	z powrotem	7.986			52	350	8.387
Chłopi	tam	3.851					
	z powrotem	3.401	689		149	910	5.149
Ludność miejska (bez robotników i urzędników)	tam	777	52	149	1.016	1.016	1.994
	z powrotem	30				20	2.049
Przedsiębiorstwa prywatne	tam	585	350	910	2.019		3.864
	z powrotem	405	1.435	1.008	1.016		3.864

lansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności dla planowania obiegu pieniężnego.

Przypominamy, że podstawowymi zagadnieniami, rozpatrywanymi w planie obiegu pieniężnego są:

a) zakres i kierunek strumienia pieniądza,

b) ilość pieniądza w obiegu,

c) szybkość obiegu środków pieniężnych.

Przy rozpatrywaniu wszystkich tych zagadnień duże znaczenie ma analiza bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności. Wprawdzie podstawowe znaczenie mają tu dane planu kasowego, ale w planie tym nie znajdują wyrazu te pozycje bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności, które charakteryzują rozrachunki pomiędzy poszczególnymi grupami ludności i nie wpływają na stosunki rozliczeniowe ludności z gospodarką uspołecznioną.

Dodatnie lub ujemne saldo planu kasowego oznacza zwiększenie lub zmniejszenie masy

Następnie ustalamy szacunkowo podział masy pieniężnej w obiegu; w naszym przykładzie radzieckim (1930 r.):

1) Państwowe i spółdzielcze przedsiębiorstwa, organizacje i instytucje	250
2) Robotnicy i urzędnicy	206
3) Chłopi	932
4) Ludność miejska bez robotników i urzędników	200
5) Przedsiębiorstwa prywatne	120
razem	1.717

W 1932 r. Komisariat Ludowy Finansów ZSRR opracował „instrukcję w przedmiocie formy i metodologii przeprowadzania obliczeń bilansu dochodów i wydatków ludności na 1931/32 rok". Jednocześnie była wydana instrukcja przeprowadzenia, metodą ankietową, badania pieniężnych dochodów, wydatków i płatności ludności wiejskiej na 1931/32 r. Instrukcja przewidywała skomplikowany system obliczania bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności.

[14]) F. I. Michalewskij: O metodzie badania naszego obiegu pieniężnego. Moskwa 1930 r. w języku rosyjskim.

W 1938 r. Departament Planowo-Ekonomiczny Komisariatu Ludowego Handlu ZSRR sporządził wytyczne metodyki obliczania zdolności nabywczej ludności.

Oczywiste jest, że, niezależnie od bilansu pieniężnego dochodów i wydatków ludności w skali całego kraju, konieczne jest sporządzanie go w przekroju poszczególnych okręgów i rejonów. Takie regionalne bilanse mogą być wykorzystywane, jako jedna z metod planowania rozmieszczenia sił produkcyjnych kraju. Z bilansem tym musi być sharmonizowany plan przewozów towarów powszechnej konsumcji i plan obrotu towarowego.

Na zakończenie podajemy radziecki schemat bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności [15]).

I STRONA DOCHODÓW

A. **Pieniężne dochody ludności otrzymywane przez nią w państwowych, spółdzielczych oraz społecznych instytucjach i organizacjach:**

1) Płace (robotnicze i urzędnicze),
2) Pieniężne dochody kołchoźników, otrzymywane przez nich w kołchozach, w tym:
   a) dochody pieniężne otrzymywane z tytułu dniówek obrachunkowych;
   b) inne pieniężne dochody otrzymywane od kołchozu;
3) Płace członków spółdzielni chałupniczo-rzemieślniczych, łowieckich i innych;
4) Utarg ze sprzedaży produktów gospodarki wiejskiej, w tym:
   a) w ramach scentralizowanej akcji skupu,
   b) w ramach zdecentralizowanej akcji skupu;
5) Utarg ze sprzedaży produktów nierolniczych;
6) Utrag z realizacji usług świadczonych organizacjom państwowym i spółdzielczym;
7) Zapomogi i emerytury;
8) Stypendia;
9) Wpływy pieniężne na rzecz ludności z systemu finansowego, w tym:
   a) procenty i wygrane od obligacyj pożyczek państwowych,
   b) procenty od wkładów w kasach oszczędności,
   c) wypłaty odszkodowań z ubezpieczeń,
   d) pożyczki (oprócz pożyczek pod zastaw obligacyj).
10) Inne pieniężne wpływy (np. z tytułu delegacyj służbowych).

Ogółem Dział „A"

B. **Pieniężne dochody ze sprzedaży towarów i usług innym grupom ludności:**

1) Utarg ze sprzedaży towarów na rynku bazarowo-kołchoźniczym, w tym:
   a) towarów gospodarstwa wiejskiego,
   b) towarów nierolniczych;
2) Dochody nieuspółdzielczonych chałupników, otrzymywane za świadczenie usług ludności;
3) Inne dochody za świadczenie usług;
4) Przesyłki pieniężne.

Ogółem Dział „B"

Razem pieniężne dochody „A" i „B".

II STRONA ROZCHODÓW

A. **Pieniężne wydatki na rzecz instytucyj państwowych, spółdzielczych i innych społecznych:**

1) Płatności obowiązkowe, w tym:
   a) podatki i opłaty;
   b) płatności z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych;
   c) spłaty pożyczek;
2) Zwrot pożyczek pod zastaw obligacyj;
3) Składki (ofiary) dobrowolne na rozmaite cele;
4) Wpłaty (składki) z tytułu ubezpieczeń nieobowiązkowych;
5) Wpłaty (składki) na rzecz instytucyj społecznych;
6) Zapłata za usługi, w tym:
   a) za usługi komunalno-mieszkaniowe,
   b) za usługi kulturalne,
   c) za usługi transportowe,
   d) za usługi aparatu łączności (radio, telefon itp.);
   f) za usługi lecznicze;
   g) za usługi inne.
7) Wydatki dokonywane w zakładach żywienia zbiorowego.
8) Zakup towarów:
   a) w handlu państwowym i spółdzielczym;
   b) na rynku bazarowo-kołchoźniczym.

Ogółem Dział „A"

[15]) Por. N. I. Margolin: „Płanowoje Chaziajstwo" Nr 11—12 z 1937 r.

B. **Pieniężne wydatki na zakup towarów i usług u innych grup ludności:**

1) Zakup towarów na rynku bazarowo-kołchoźniczym (bez zakupów w kołchozach i sowchozach) w tym:
   a) towary rolnicze (gospodarstwa wiejskiego),
   b) towary nierolnicze;
2) Zakup towarów u nieuspółdzielczonych rzemieślników i chałupników;
3) Zapłata za usługi;
4) Przekazywanie pieniędzy.

Ogółem Dział „B"

Razem pieniężne wydatki działów „A" i „B"

III AKUMULACJA PIENIĘŻNA

1) Wpłaty na zakup pożyczek państwowych;
2) Przyrost wkładów w kasach oszczędności;
3) Wpłaty udziałów w organizacjach spółdzielczych;
4) Przyrost pogotowia kasowego ludności.

Razem akumulacja pieniężna (1 + 4).

Ogółem rozchody i akumulacja (II + III).

Powyższe uwagi wskazują nam, jak dalece omawiane zagadnienie jest rozpracowane w Związku Radzieckim, z którego doświadczeń i wzorów korzystamy i na tym odcinku.

Przed nauką planowania gospodarczego oraz przed nauką obiegu pieniężnego i kredytu staje poważne zadanie rozpracowania i pogłębienia teoretycznie problematyki bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności oraz danie praktyce wskazań w zakresie rozwiązywania omawianych zagadnień w pracy odnośnego aparatu, a z drugiej strony zadanie uogólniania i upowszechniania doświadczeń przodującej praktyki w tej dziedzinie.

STANISŁAW POLACZEK

WPŁYW OBROTÓW ZAGRANICZNYCH NA DOCHODY I WYDATKI SYSTEMU FINANSOWEGO

Mówiąc o wpływie obrotów zagranicznych na dochody i wydatki systemu finansowego, zamierzamy rozpatrzyć przede wszystkim zagadnienie współzależności planu kredytowego i planu obrotów płatniczych z zagranicą. O ile bowiem zagadnienie powiązań występujących pomiędzy planem kredytowym i kasowym, było już w „Wiadomościach NBP" niejednokrotnie omawiane, o tyle problem współzależności planu kredytowego i planu obrotów płatniczych z zagranicą dotychczas nie był dyskutowany.

Niewątpliwie problem ten z pewnych względów skupia na sobie mniejsze zainteresowanie. Przede wszystkim — jak wiadomo — obroty zagraniczne wchodzą do planu kredytowego saldem, które z reguły w porównaniu do ogółu obrotów planu kredytowego, reprezentuje stosunkowo nieznaczną sumę. Następnie pozycja salda obrotów zagranicznych jest dość trudna do zaplanowania ze względu na zależność obrotów zagranicznych w dużej mierze od decyzji kontrahentów zagranicznych; zrozumiałe jest bowiem, że tam gdzie procesy gospodarcze nie znajdują się całkowicie pod kontrolą krajowego ośrodka dyspozycji gospodarczej, lecz jak to właśnie ma miejsce w obrotach zagranicznych częściowo podlegają dyspozycji obcej, precyzja planowania musi być mniejsza.

Niemniej przeto zagadnienie współzależności tych dwóch planów zasługuje na uwagę. Po pierwsze prawidłowe rozwiązanie tego zagadnienia warunkuje możność prawidłowego obliczania nadwyżki obrotów zagranicznych, jako jednego z elementów pokrycia planu kredytowego, (względnie w przypadku ujemnego znaku nadwyżki — jednego ze składników strony rozchodowej planu kredytowego); jest to więc sprawa pogłębienia metody planowania, ważna sama w sobie bez względu na rząd konkretnych cyfr, który w danej chwili może wchodzić w rachubę. Po drugie problem powiązania planu kredytowego z planem obrotów płatniczych z zagranicą jest interesujący dlatego, że fakt nikłego udziału operacji zagranicznych w obrotach planu kredytowego można uważać za pozorny, względnie przypadkowy, a wynikający w dużej mierze stąd, że obroty te uwidoczniają się w tym planie tylko saldem obrotów, które często oscylują ku równowadze.

W warunkach naszej gospodarki masa towarów eksportowych i importowych z natury rzeczy stanowi poważny odsetek dochodu naro-

dowego. W tej sytuacji odcinek obrotów zagranicznych może wywierać poważne reperkusje na całokształt gospodarki finansowej, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że reperkusje te przejawiać się mogą w planie kredytowym zarówno bezpośrednio na zagranicznych rachunkach banków krajowych (klasa 3 J. P. K. B.), jak też i pośrednio, przez rozliczenia przedsiębiorstw handlu zagranicznego z budżetem, na rachunkach nadwyżek budżetowych w Narodowym Banku Polskim. Trzeba wreszcie nadmienić, że realność planowania na odcinku obrotów płatniczych z zagranicą czyni znaczne postępy. Wynikają one zarówno ze stałego ulepszania metod planowania, jak też i przyczyn polityczno-gospodarczych, a mianowicie wzrastającego udziału krajów socjalistycznych w obrotach naszych z zagranicą. Rozszerzanie i zacieśnianie naszych stosunków handlowych ze Związkiem Radzieckim i krajami demokracji ludowej zmniejsza rolę czynnika żywiołowości i niepewności, cechującego wymianę z krajami kapitalistycznymi, a jednocześnie tworzy niezbędny fundament naszej gospodarki planowej w zakresie stosunków gospodarczych z zagranicą. Dzięki temu nadwyżka obrotów zagranicznych staje się elementem planu kredytowego, coraz bardziej uchwytnym i dającym się kontrolować.

I

Zanim przejdziemy do omówienia form w jakich przejawiają się operacje zagraniczne w dochodach i wydatkach systemu finansowego, a w szczególności w planie kredytowym, przypomnimy pokrótce strukturę planu obrotów płatniczych z zagranicą.

Plan ten, będący zestawieniem planowanych wpływów i planowanych wypłat w zagranicznych środkach pieniężnych w pewnym okresie czasu, ujmuje wszelkie płatności w następujące zasadnicze grupy:

płatności towarowe,
płatności usługowe i różne,
obroty kredytowe i majątkowe,
zakup i sprzedaż złota.

Dwie pierwsze grupy płatności stanowią obroty bieżące bilansu płatniczego. Z istoty równowagi bilansu płatniczego wynika, że nadwyżka lub niedobór obrotów bieżących równoważy się z saldem dwóch pozostałych, wymienionych wyżej grup pozycji bilansu, to jest obrotów kredytowych i majątkowych oraz zakupu i sprzedaży złota.

Obroty bieżące są to inaczej mówiąc dochody i wydatki gospodarstwa narodowego realizowane w zagranicznych środkach płatniczych. Nadwyżka dochodów nad wydatkami pociąga za sobą przyrost substancji zagranicznych aktywów w gospodarstwie narodowym (lub zmniejszenie pasywów). Konkretnie więc nadwyżka dochodów w obrotach bieżących może znaleźć lokatę w jednej lub więcej kategorii aktywów zagranicznych kraju, w postaci np.: udzielania długoterminowego kredytu zagranicznego (wzrost należności długoterminowych), zakupu majątku za granicą, akumulacji należności krótkoterminowych na rachunkach zagranicznych banków, czy zakupu złota, lub też może wpłynąć na zmniejszenie ogółu lub pewnych kategorii pasywów zagranicznych w formie spłaty zobowiązań z tytułu kredytów długoterminowych lub krótkoterminowych. Odwrotnie — niedobór obrotów bieżących (czyli nadwyżka wydatków może znaleźć pokrycie albo w zmniejszeniu aktywów zagranicznych (wskutek spłaty kredytów udzielonych zagranicy przez zagranicznych kredytobiorców, sprzedaży majątku posiadanego za granicą), sprzedaży złota, albo w powiększeniu pasywów zagranicznych.

Oczywiście w normalnym przebiegu obrotów niezależnie od tego, że saldo obrotów bieżących znajduje pokrycie w obrotach kredytowych i majątkowych, w ramach tych ostatnich występować mogą poważne przesunięcia przekraczające znacznie sumę salda obrotów bieżących. Jeżeli np. założymy, że nadwyżka obrotów bieżących wynosi 100, oznacza to, że nastąpił wzrost aktywów (albo spadek pasywów) per saldo o 100, poszczególne jednak pozycje tych aktywów lub pasywów mogły ulec daleko większym zmianom. Nadwyżce tej może np. towarzyszyć wzrost należności z tytułu udzielonych kredytów krótkoterminowych o 300, wzrost zobowiązań z tytułu długoterminowych kredytów zagranicznych o 150 oraz zmniejszenie rezerw złota o 50 (300—150—50=100).

Dla dalszych naszych rozważań przyjmiemy pewne upraszczające założenie, że saldo obrotów bieżących bilansu płatniczego, znajduje wyrównanie w trzech najbardziej typowych pozycjach, a mianowicie w kredycie długoterminowym, kredycie krótkoterminowym i w ruchu złota.

II

Zastanówmy się z kolei jak wygląda strona złotowa obrotów płatniczych z zagranicą.

W zakresie obrotów bieżących, ruchowi dewiz w bankach odpowiada przeciwstawny ruch pieniądza krajowego. Tak więc strumieniowi wpływów dewizowych z eksportu, zarówno towarów jak i usług, odpowiada przeciwny strumień dopływu pieniądza krajowego z banków pod postacią wypłat eksporterom za równowartość uzyskanej przez nich waluty obcej. Natomiast strumieniowi wypłat dewizowych za import towarzyszy przypływ pieniądza krajowego do banków w postaci wpłat importerów za równowartość wydatkowanej przez nich waluty obcej.

W konsekwencji nadwyżka wpływów dewizowych w obrotach bieżących (nadwyżka eksportowa) powoduje odpowiedni niedobór złotowy obrotów zagranicznych, niedobór zaś obrotów bieżących (nadwyżka importowa) jest przyczyną powstania nadwyżki złotowej obrotów zagranicznych.

Jak już wspomnieliśmy, saldo obrotów bieżących w dewizach znajduje lokatę (gdy jest dodatnie) lub pokrycie (gdy jest ujemne) w kredytach zagranicznych lub ruchu złota. Analogicznie równowartość złotowa salda bieżących obrotów dewizowych, stanowiąca nadwyżkę złotową, lub niedobór złotowy obrotów zagranicznych, znajduje lokatę lub pokrycie w zasobach krajowego systemu finansowego, a w szczególności w planie kredytowym lub budżecie.

Powiedzieliśmy, że:

1. saldo bieżących obrotów dewizowych równa się saldu zagranicznych obrotów kredytowych i ruchu złota,
2. równowartość złotowa salda obrotów bieżących równa się nadwyżce lub niedoborowi złotowemu obrotów zagranicznych w planie kredytowym i budżecie.

Ponieważ zaś saldo bieżących obrotów dewizowych odpowiada równowartości złotowej salda obrotów bieżących w dewizach, wynika stąd, że

3. saldo zagranicznych obrotów kredytowych i ruchu złota w przeliczeniu na złote równa się nadwyżce lub niedoborowi złotowemu obrotów zagranicznych, występującemu w planie kredytowym lub budżecie.

Stwierdzenie w pkt. 3 oznacza, że nadwyżka złotowa obrotów zagranicznych, która wchodzi do budżetu lub planu kredytowego, tworzy się z przypływu kredytów zagranicznych lub sprzedaży złota. Odwrotnie niedobór złotowy obrotów zagranicznych, wymagający pokrycia w planie kredytowym lub budżecie, powstaje na skutek odpływu kredytów zagranicznych lub zakupu złota.

W rezultacie więc, jeśli pominąć ruch złota który stanowi operację specyficzną, można przyjąć, że nadwyżka (lub niedobór) złotowy obrotów zagranicznych jest wyrazem kształtowania się obrotów kredytowych z zagranicą i saldo tych obrotów wyznacza wysokość tej nadwyżki (lub niedoboru).

Analizując źródło powstania nadwyżek względnie niedoborów w obrotach zagranicznych, należy rozważać poszczególne formy kredytów spotykane w gospodarce socjalistycznej. Dla uproszczenia zajmniemy się zbadaniem źródeł, z których może powstać nadwyżka w obrotach zagranicznych (oczywiście dla niedoboru można by powtórzyć analogiczne rozumowanie).

Nadwyżka obrotów zagranicznych może powstać w zakresie dwóch zasadniczych typów kredytów — długoterminowego i krótkoterminowego. I jeden i drugi posiada duże zastosowanie w gospodarce socjalistycznej.

Ruch kredytów w zakresie kredytów długoterminowych między krajami socjalistycznymi ma najczęściej na celu umożliwienie przyspieszenia rozwoju gospodarczego i industrializacji krajom nieuprzemysłowionym, zniszczonym itp. nie jest zaś, jak to ma miejsce w krajach kapitalistycznych, formą eksportu kapitału. Ruch kredytów krótkoterminowych ma na celu przede wszystkim uniezależnienie obrotów płatniczych od wahań sezonowych i ewentualnych innych przeszkód, stwarzających trudności w równoważeniu bilansów płatniczych w krótkich okresach czasu.

W obu wypadkach ruch ten pozbawiony jest żywiołowości cechującej bilanse płatnicze krajów kapitalistycznych, lecz w pierwszym wypadku wynika z długofalowych umów, w drugim zaś z przejściowych rozbieżności między wielkością wpłat i wypłat dewizowych.

O ile kredyt długoterminowy może być stosunkowo dokładnie planowany, o tyle na odcinku kredytów krótkoterminowych kształtowanie się obrotów zależy od dużej ilości czynników i nie zawsze daje się ująć w planach w sposób precyzyjny. Z faktu bowiem, że zadaniem kredytu krótkoterminowego jest prze-

de wszystkim ułatwienie zachowania równowagi bilansu płatniczego, wynika, że wszelkie odchylenia poszczególnych pozycji obrotów płatniczych od planu, zarówno po stronie wpływów, jak i wypłat, odbijają się najczęściej na ruchu kredytów krótkoterminowych, powodując z kolei odchylenie od planu wykonania tej pozycji.

Czynnikiem ułatwiającym planowanie w dziedzinie kredytów długoterminowych jest również charakterystyczna dla tego rodzaju kredytów stałość trendu obrotów. Najczęściej strukturze stosunków gospodarczych każdego kraju z zagranicą, na pewnym etapie odpowiada pewien kierunek rozwoju obrotów kredytowych (w zakresie kredytów długoterminowych), wyrażający się bądź w krzywej rosnącej, która po osiągnięciu pewnego maksimum zaczyna opadać, bądź też odwrotnie w krzywej spadającej, która po dłuższym, lub krótszym okresie, lecz w każdym razie wieloletnim, przechodzi w krzywą rosnącą. Pierwszy typ krzywej właściwy jest krajom dłużniczym, drugi zaś raczej krajom wierzycielskim.

Inaczej niż w kredytach długoterminowych, na odcinku kredytów krótkoterminowych występują z natury rzeczy zmiany kierunków obrotów w krótkich okresach czasu.

III

Dla przedstawienia całokształtu rozliczeń złotowych związanych z obrotami zagranicznymi oraz dla obliczenia salda (nadwyżki lub niedoboru) obrotów zagranicznych, które powinno znaleźć swoje przeznaczenie względnie pokrycie w budżecie i planie kredytowym, sporządza się plany nazywane planami rozrachunku złotowego z tytułu obrotów zagranicznych.

Schemat planu rozrachunku złotowego, sporządzanego czy to dla okresu rocznego, czy kwartalnego, składa się z dwóch części i w postaci uproszczonej przedstawia się następująco:

W dowolnie przyjętych cyfrach przykładu założono, że nadwyżka obrotów zagranicznych w kwocie 20 została uzyskana dzięki wykorzystaniu kredytów zagranicznych per saldo na sumę 15 (po potrąceniu spłat kredytów krótkoterminowych) oraz sprzedaży złota na sumę 5. Przyjmując dalsze dowolne założenie, że całość rozliczeń z kredytów długoterminowych przechodzi przez budżet, natomiast z kredytów krótkoterminowych i obrotów złotem przez plan kredytowy, dochodzimy do podziału nadwyżki, jaki podany jest w części II przykładu. Jak wynika z cyfr nadwyżka w danym przypadku jest wypadkową wpływu budżetu 30 oraz rozchodu z planu kredytowego w sumie 20. Rozchód ten wyrazi się w odpowiedniej zmianie na zagranicznych rachunkach banków krajowych (klasa 3), które w ciągu okresu planu wykażą wzrost aktywów w pozycji kredytów krótkoterminowych oraz spadek aktywów w pozycji złota.

Nasuwa się pytanie, czy założenie, które dotychczas przyjmowaliśmy, że nadwyżka złotowa obrotów z zagranicą jest równa saldu obrotów bieżących bilansu płatniczego przeliczonemu na złote jest zawsze słuszne. Ponieważ chodzi nam w szczególności o zbadanie tej sprawy na odcinku planu kredytowego, zagadnienie postawilibyśmy w sposób następujący: Zakładając, że cała nadwyżka obrotów zagranicznych podlega przeniesieniu na plan kredytowy oraz, że nadwyżkę tę oblicza się jako różnicę stanów rachunków zagranicznych w bankach krajowych na początek i koniec okresu planu, należy wyjaśnić czy nadwyżka ta będzie zawsze równa saldu planu bieżących obrotów płatniczych z zagranicą.

Problem ten ma duże praktyczne znaczenie z tego względu, że obecnie posiadamy dokładną statystykę obrotów płatniczych z zagranicą, natomiast nie posiadamy żadnych danych statystycznych odnośnie kształtowania się wpłat i wypłat złotowych z tytułu obrotów zagrani-

I. Obroty bieżące

Wpłaty importerów towarów i usług	50	Wypłaty eksporterom towarów i usług	30
		Nadwyżka obrotów zagranicznych	20
	50		50

II. Podział nadwyżki (niedoboru) obrotów zagranicznych

	Ogółem	Budżet	Plan kredytowy
Kredyty długoterminowe	+ 30	+ 30	
Kredyty krótkoterminowe	— 15		— 15
Złoto	+ 5		+ 5
Ogółem	+ 20	+ 30	— 10

cznych. Chodzi tu więc o stwierdzenie, czy i w jakiej mierze, obroty płatnicze z zagranicą pokrywają się w czasie z rozliczeniami złotowymi tych obrotów. Przy całkowitej zbieżności w czasie tych dwóch operacji oczywiście statystyka obrotów płatniczych byłaby jednocześnie statystyką rozliczeń złotowych, a saldo bieżących obrotów płatniczych oznaczałoby równocześnie nadwyżkę złotową obrotów zagranicznych, która znajdowałaby odzwierciedlenie w bilansach bankowych.

Porównywanie sald obrotów płatniczych z ruchem sald rachunków zagranicznych w bilansach bankowych w ciągu minionych kwartałów wskazywało na istnienie poważnych rozbieżności między obu pozycjami. Rozbieżności te świadczyły o istnieniu dużej rozpiętości w czasie między ruchem płatności dewizowych i ruchem odpowiadających im obrotów złotowych.

Przyczyny tej rozpiętości tkwią w technice dokonywania rozliczeń przez banki w obrotach z przedsiębiorstwami handlu zagranicznego. Do niedawna rozpiętości te bywały szczególnie duże na odcinku importu. Do roku 1951 banki krajowe stosowały bowiem zasadę obciążania rachunku importera za wypłaty dewizowe dokonywane za pomocą akredytyw w momencie otwarcia akredytywy, bez względu na to, czy bank, stosownie do przepisów umowy bankowej, względnie zwyczajów obowiązujących w obrotach z odnośnymi bankami zagranicznymi, powinien był kryć akredytywę z góry, czy też w momencie dokonania wypłaty z tej akredytywy zagranicznemu eksporterowi. Motywem wprowadzenia takiej zasady rozliczania się z importerem było wywarcie tą drogą nacisku na krajowe centrale importowe w kierunku nie otwierania zbyt wczesnego akredytyw importowych. Przedwczesne otwieranie akredytyw powodować bowiem może dodatkowe koszty dewizowe, niepotrzebne blokowanie naszych avoirów w bankach zagranicznych przez pewien okres czasu, zaciemnianie naszej sytuacji płatniczej na odcinku pewnych krajów itp. Obciążając centralę z góry za otwarcie akredytywy, bank tym samym przedłużył okres korzystania przez centralę z kredytu importowego i tą drogą, oddziaływując pośrednio przez dodatkowe koszty oprocentowania kredytu na rentowność przedsiębiorstwa, stwarzał dodatkowy bodziec dla prawidłowej pracy central.

Wychodząc z założenia, że praca central w tej dziedzinie uległa poprawie oraz, że z drugiej strony system stosowany dotychczas powoduje przy akredytywach krytych bankom zagranicznym z dołu, duże i właściwie nie znajdujące uzasadnienia w procesach obrotu rozdęcie kredytów importowych, system ten w 1951 r. zmieniono. Zmiana polega na tym, że obecnie centrale importowe z reguły są obciążane za import dopiero z tą chwilą, gdy bank krajowy przesyła pokrycie korespondentowi zagranicznemu, a więc w przypadkach krycia akredytyw z dołu w terminie szeregu tygodni, czy miesięcy później.

Jeśli wziąć pod uwagę, że w obrotach z bankami zagranicznymi przeważają obecnie akredytywy kryte z dołu oraz, że normalny termin ważności akredytywy sięga dwóch lub trzech miesięcy, reperkusje zmiany systemu rozliczeń za import na dziedzinę kredytów importowych i rozrachunku złotowego z tytułu obrotów płatniczych muszą być bardzo znaczne. Dzięki tej zmianie uzyskano obecnie w zasadzie synchronizację ruchu dewiz i ruchu złotówek związanych z obrotem dewizowym. Mówimy jednak w zasadzie, gdyż dzięki omówionej zmianie usunięto najważniejszą przyczynę rozbieżności ruchu dewiz i złotówek, lecz nie jedyną. Pozostają inne, które wynikają z przyczyn już czysto operacyjno-technicznych i z reguły zamykają się w okresach czasu krótszych, liczonych raczej na dni, niż tygodnie, czy miesiące. Rozbieżności te występują przede wszystkim na eksporcie i wynikają np. stąd, że bank krajowy może otrzymać z góry pokrycie w dewizach od banku zagranicznego, otwierającego akredytywę na korzyść polskiego eksportera, natomiast wypłaca równowartość złotową temuż eksporterowi oczywiście dopiero w momencie złożenia przez niego dokumentów wysyłkowych.

Kształtowanie się tych odchyleń daje się obserwować na odpowiednich rachunkach bilansowych banków krajowych. Ponieważ obserwacja wykazuje, że rozpiętość tych wahań jest stosunkowo nieznaczna, można obecnie w planach rozrachunku złotowego istnienie tego momentu pomijać. Planowanie zresztą tych rozbieżności jest praktycznie trudne do zrealizowania, gdyż wielkość ich zależy od szeregu elementów natury techniczno-płatniczej, jak np. na odcinku eksportu od ilości obrotów rozliczanych za pomocą akredytyw krytych z góry, od wielkości i rodzaju wystawionych akredytyw (przy akredytywach podzielnych roz-

bieżność większa), od sprawności pracy central eksportowych itp.

W rezultacie widzimy, że przez zmianę systemu rozliczeń akredytyw importowych z centralami handlu zagranicznego uzyskano znacznie ściślejsze zsynchronizowanie płatności dewizowych z rozliczeniami złotowymi i w konsekwencji duże ułatwienie w planowaniu obrotów złotowych handlu zagranicznego.

IV

Dotychczas omawialiśmy zagadnienie obrotów płatniczych w oderwaniu od zagadnienia cen. W ustroju kapitalistycznym ceny artykułów handlu zagranicznego na poszczególnych rynkach posiadają decydujące znaczenie w kształtowaniu się wielkości i kierunków obrotów płatniczych między poszczególnymi krajami.

Zupełnie inaczej przedstawia się zagadnienie cen w gospodarce socjalistycznej. Dzięki istniejącemu monopolowi handlu zagranicznego oraz dzięki podporządkowaniu w gospodarce planowej kształtowania się cen artykułów importowych i eksportowych tym samym prawom, które obowiązują w stosunku do cen takich samych artykułów na rynku krajowym, uzyskano w Polsce, podobnie jak i w Związku Radzieckim [1]), niezależność kształtowania cen w gospodarce krajowej od żywiołowych wahań cen dokonujących się na rynkach kapitalistycznych. Tym samym wahania koniunkturalne cen w krajach kapitalistycznych nie wywierają wpływu ani na strukturę cen krajowych w gospodarce socjalistycznej, ani na kształtowanie kursów walut obcych w tych krajach. Z drugiej strony również na kształtowanie kursów walut nie wywierają wpływu zmiany cen planowanych na rynku wewnętrznym państwa socjalistycznego. Wpływ na gospodarkę wewnętrzną wahań cen na rynkach zagranicznych, zmian planowanych cen wewnętrznych, wreszcie zmian kursów walut ogranicza się do sfery wewnętrznych rozliczeń państwowych przedsiębiorstw handlu zagranicznego z budżetem państwa. Oczywiście w sferze tych rozliczeń przejawiają się też pewne wyniki obrotów zagranicznych na całokształt dochodów i wydatków systemu finansowego. Dlatego dla pełnego przedstawienia udziału obrotów zagranicznych w gospodarce krajowej należy ujmować w planie rozrachunku złotowego obok równowartości obrotów płatniczych z zagranicą również całokształt rozliczeń w ramach systemu wyrównawczego cen, zarówno na odcinku obrotu towarowego, jak również w wypadku funkcjonowania takiego systemu dla przedsiębiorstw usługowych, na odcinku obrotu pozatowarowego.

Dopiero po uwzględnieniu tych rozliczeń uzyskujemy pełny obraz udziału obrotów zagranicznych w dochodach i wydatkach systemu finansowego, a w szczególności pełną wysokość nadwyżki (względnie niedoboru) obrotów zagranicznych do przeniesienia w części na budżet oraz w części na plan kredytowy.

Wynika stąd, że przedstawiony poprzednio schemat planu rozrachunku złotowego powinniśmy uzupełnić zarówno w części I — „obroty bieżące", jak i w części II — „podział nadwyżki (niedoboru) obrotów zagranicznych" pozycjami rozliczeń z systemem wyrównawczym cen obrotów zagranicznych.

W ten sposób otrzymujemy nowy element nadwyżki (względnie niedoboru) obrotów zagranicznych, którym jest saldo rozliczeń systemu wyrównawczego cen handlu zagranicznego.

Pozostaje wreszcie jeszcze jeden typ obrotów, który może brać udział w wytworzeniu nadwyżki złotowej lub niedoboru obrotów zagranicznych, a mianowicie obroty towarowe lub usługowe nieodpłatne (dary, odszkodowania świadczone w naturze itp). Obroty te, nieodpłatne w dewizach, mogą w rozrachunku złotowym podlegać rozliczeniu na równi z normalnymi obrotami z tytułu wymiany towarów lub usług i w tym przypadku powinny być ujęte w planie rozrachunku złotowego.

Ze względu na raczej wyjątkowy charakter tego typu obrotów, nie zatrzymując się nad nimi dłużej, wymieniamy je tylko dla porządku.

Ostatecznie zatem doszliśmy do stwierdzenia, że na pełny wynik obrotów zagranicznych składają się trzy elementy, a mianowicie:

1) saldo złotowe obrotów płatniczych,
2) saldo rozliczeń systemu wyrównawczego cen dla obrotów zagranicznych,
3) saldo złotowe obrotów zagranicznych nieodpłatnych.

V

Powstaje pytanie w jakiej mierze, składająca się z powyższych trzech elementów, nadwyżka lub niedobór złotowy obrotów zagra-

[1]) Por. „Rachunki międzynarodowe i stosunki kredytowe ZSRR z państwami zagranicznymi" — stenogram z wykładów prof. Smirnowa — Wiadomości NBP Nr 9/1951, str. 614.

nicznych znajduje pokrycie w materialnych procesach obrotu gospodarczego.

Saldo złotowe obrotów płatniczych jest to nadwyżka wpływów lub wypłat zagranicznych z tytułu płatności towarowych i usługowych. Biorąc pod uwagę, że rozpiętość czasu między ruchem masy towarowej i płatnością przeważnie jest stosunkowo nieznaczna, można zakładać, zwłaszcza w planach sporządzanych dla okresów dłuższych, np. rocznych, że nadwyżka płatnicza posiada odpowiednik w analogicznej nadwyżce masy towarowej importowanej lub eksportowanej.

Założenie to jest jednak nie do przyjęcia w układzie naszych stosunków z zagranicą w odniesieniu do pewnej części obrotów handlu zagranicznego, a mianowicie w odniesieniu do importu inwestycyjnego.

Jak wiadomo przy lokowaniu zamówień na artykuły inwestycyjne na rynkach krajów kapitalistycznych, konieczne jest przekazywanie przy zamówieniach, względnie w toku ich wykonywania, zaliczek wyprzedzających znacznie w czasie, moment otrzymania towaru (analogiczna sytuacja może zachodzić również przy eksporcie dóbr inwestycyjnych, nie ma ona jednak na ogół miejsca w naszej strukturze handlu zagranicznego).

Przy imporcie inwestycyjnym mogą więc być dokonywane wypłaty, którym w danym okresie nie odpowiada ruch towaru. Odwrotnie natomiast w fazie realizacji zamówionych dostaw, występuje ruch towaru, któremu nie odpowiada w tym czasie równoległy ruch płatności. Ponieważ wykonanie zamówień inwestycyjnych trwa nie rzadko dwa, trzy i więcej lat, odchylenia między sumami płatności i dostaw w okresach kwartalnych, czy rocznych występują bardzo poważne. Odchylenia te nie pojawiają się w obrotach z krajami socjalistycznymi, gdyż tu nie stosuje się na ogół systemu wpłacania zaliczek na zamówienia inwestycyjne, lecz całość należności odbiorca płaci dostawcy przy dostarczaniu towaru. Natomiast w normalnym rozwoju stosunków handlowych z krajami kapitalistycznymi następuje nieustanny proces udzielania zaliczek na nowe zamówienia i realizacji dostaw ze starych zamówień uprzednio zaliczkowanych.

Odchylenia między ruchem płatności i towarów zachodzą dwustronnie, wzajemnie częściowo kompensują się. Zależnie od tego, czy w danym okresie większą sumę stanowią zaliczki wypłacone na dostawy okresów przyszłych, czy też zaliczki opłacone w okresach ubiegłych i zrealizowane w dostawach danego okresu, mamy do czynienia w pierwszym wypadku z faktem nadwyżki wypłat importowych nad wartością importu, w drugim zaś z faktem nadwyżki importu nad wypłatami. W pierwszym wypadku należy zatem stwierdzić, że odpowiadające płatnościom dewizowym rozliczenia złotowe nie posiadają pełnego pokrycia w procesach obrotu dóbr materialnych. Część tych rozliczeń, do czasu realizacji dostaw importowych, będzie reprezentować tylko operację rachunkową, wyrażającą się we wzroście kredytów importowych (aktywna strona bilansu bankowego) z jednej strony i wzroście zobowiązań zagranicznych (pasywna strona bilansu bankowego) z drugiej.

Ustalenie dokładne wielkości ruchu zaliczek inwestycyjnych wymaga analizy indywidualnych kontraktów i ze względu na ilość tych kontraktów przedstawia trudny problem tak w sprawozdawczości, jak i w planie. W praktyce zatem ruch ten per saldo ustala się z pewnym przybliżeniem przez porównanie dokonanych (względnie planowanych) sum wypłat za import inwestycyjny z wartością dokonanego (względnie planowanego) importu.

O ile saldo złotowe obrotów płatniczych może zawierać pewne pozycje nie znajdujące odbicia w procesach materialnych obrotu, o tyle pozostałe dwa składniki nadwyżki obrotów zagranicznych, to jest saldo rozliczeń systemu wyrównawczego cen oraz saldo złotowe obrotów nieodpłatnych znajdują niewątpliwie odpowiednik w obrotach materialnych. Po dokonaniu zatem poprawki na omówione wyżej rozbieżności między płatnościami i ruchem masy towarowej w imporcie inwestycyjnym, możemy praktycznie całość nadwyżki (lub niedoboru) złotowej obrotów zagranicznych traktować jako równoważnik odpowiedniego obrotu w sferze procesów materialnych.

Z punktu widzenia podziału dochodu narodowego, nadwyżka ta przedstawia zwiększenie sumy dochodu przypadającej do podziału na konsumcję lub akumulację. Odwrotnie niedobór złotowy obrotów zagranicznych reprezentuje zmniejszenie sumy dochodu przypadającej do podziału na konsumcję i akumulację.

VI

Dla uzupełnienia poruszonego w niniejszym artykule zagadnienia współzależności pomiędzy planem kredytowym i planem rozrachun-

ku złotowego z tytułu obrotów z zagranicą, omówimy na zakończenie sprawę koordynacji cyfr obu tych planów.

Mówiąc o planie kredytowym, mamy na myśli w tym wypadku część jego dotyczącą kredytów importowych i eksportowych. Chodzi w szczególności o skontrolowanie zgodności pewnych elementów, które są wspólne obu planom, a mianowicie wysokości planowanych wpłat importerów i planowanych wypłat eksporterom, czyli wypłat dewizowych za import i wpływów dewizowych z eksportu.

Planowane płatności dewizowe, a raczej ich równowartość złotowa, są jednym z elementów planu finansowania przedsiębiorstwa handlu zagranicznego, na podstawie którego to planu ustala się dla tegoż przedsiębiorstwa zapotrzebowanie na kredyt importowy lub eksportowy. Upraszczając, schemat planu finansowania dla centrali importowej przedstawiałby się następująco:

1) Wydatki na zakupy za granicą (akredytywy i przekazy),
2) Wpłaty ze sprzedaży towarów importowanych na rynku krajowym,
3) Niedobór do pokrycia kredytem importowym (1—2).

Kredyt importowy udzielany jest dla sfinansowania transakcji od momentu wpłaty importera do banku krajowego równowartości zagranicznej wypłaty do momentu zainkasowania należności od krajowych odbiorców. Jak wynika z naszego uproszczonego schematu, wielkość kredytu potrzebnego centrali (3) stoi w prostej i bezpośredniej zależności od wielkości wypłat dewizowych (1), wchodzących jednocześnie do planu obrotów płatniczych centrali.

Zarówno plan obrotów płatniczych z zagranicą, jak i plan kredytowy, sporządza się oddolnie. Wydawałoby się zatem, że skoro centrala handlu zagranicznego wstawi do swego planu obrotów płatniczych pewne cyfry planowanych wpływów i wypłat dewizowych i na tych samych cyfrach oprze swój plan finansowania na odnośny kwartał, oba plany można uważać za z góry uzgodnione.

Trudność polega na tym, że o ile w momencie opracowywania przez centralę, oba plany powinny być całkowicie uzgodnione, o tyle później przepracowywanie tych planów idzie mniej więcej równocześnie dwoma różnymi torami. Podczas gdy plan finansowania wpływa od przedsiębiorstwa do Narodowego Banku Polskiego, gdzie służy jako jeden z materiałów do sporządzenia planu kredytowego, plan obrotów płatniczych centrali, w ramach ogólnego planu centrali na dany okres, przesyłany jest do Ministerstwa Handlu Zagranicznego. W toku opracowania planu przez ministerstwo, projekty planów poszczególnych central mogą ulegać znacznym zmianom, o których nie jest poinformowana komórka Banku, opracowująca plan kredytowy. W rezultacie może się zdarzyć, że plan kredytów importowych i eksportowych jest sporządzany na podstawie materiałów, które w międzyczasie zdezaktualizowały się.

Dlatego celem skontrolowania zgodności cyfr obu planów i ewentualnego dokonania korektur w planie kredytowym w końcowej fazie jego opracowania, należy skonfrontować ostateczną redakcję planu obrotów płatniczych z zagranicą z odnośnymi materiałami do planu kredytowego.

Jest zrozumiałe, że uzgadnianie i korygowanie planów w ostatecznej fazie prac nad nimi, stanowi swego rodzaju ostateczność.

Przy tego rodzaju uzgadnianiu, najczęściej brak jest czasu i danych do precyzyjnego uwzględnienia w całej rozciągłości wszystkich konsekwencji wprowadzanych zmian. Wskutek tego wprowadzane odgórnie poprawki, w dużej mierze mogą umniejszać te zalety planu, które jako plan sporządzany oddolnie, powinien posiadać.

Z tego względu należy dążyć do takiej organizacji prac nad planami, aby jak najbardziej ograniczyć wielkość wprowadzanych poprawek na ostatnim etapie sporządzania planu. Rozwiązania tego zagadnienia, jak się wydaje, należałoby szukać w prawidłowym ustawieniu terminarza prac, a więc w takim, które pozwalałoby na oparcie planu finansowania przez centralę handlu zagranicznego na możliwie realnych wielkościach obrotów płatniczych z zagranicą i bliskich ostatecznej redakcji planu, który zostanie zatwierdzony dla centrali.

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Bogusław Gawor

KASY OBROTOWE I ZAPAS EMISYJNY

Z dniem 1 października 1951 r. w organizacji kasowej Narodowego Banku Polskiego wprowadzona została instytucja kas obrotowych i zapasu emisyjnego. Tym samym uczyniono dalszy krok na odcinku stałego przeobrażania NBP w bank w pełni socjalistyczny, wzorowany na Banku Państwa ZSRR.

Instytucja kas obrotowych i zapasu emisyjnego pogłębia kontrolę wykonywania planów kasowych i wzmaga staranność o maksymalne wpływy gotówki do kas Banku i ich planowe rozchodowanie, ulepszając tym samym organizację planowania kasowego, podstawowy instrument socjalistycznej polityki emisyjnej.

Ekonomiczną stronę zagadnienia z punktu widzenia planowania kasowego, omawia szerzej artykuł dra Michalskiego w nrze 10/51 „Wiadomości NBP", artykuł niniejszy traktuje jedynie o zmianach, jakie instytucja kas obrotowych i zapasu emisyjnego wnosi w zakresie manipulacji oddziałów.

KSIĘGOWY PODZIAŁ GOTÓWKI

Zasadnicza nowość polega na k s i ę g o w y m podziale znajdującej się w skarbcach i kasach Banku gotówki na z a s o b y o b r o t o w e i z a s o b y e m i s y j n e.

Zapas biletów bankowych i bilonu, księgowany poprzednio na koncie bilansowym 104 w powiązaniu z kontem 105, rejestrującym wszelkie ruchy gotówki pomiędzy poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi Banku, dzieli się obecnie na dwie podstawowe masy pieniężne:

a) gotówkę przeznaczoną bezpośrednio do obiegu, stojącą do dyspozycji oddziałów w oparciu o zatwierdzone dla nich plany kasowe, tworzącą k a s ę o b r o t o w ą, obejmującą środki pieniężne dla kasowej obsługi klientów (przyjmowanie wpłat i dokonywanie wypłat) i księgowaną **na koncie bilansowym 104 o nowej nazwie „kasa obrotowa"**,

b) gotówkę, stanowiącą rezerwę emisyjną, księgowaną na nowym **koncie bilansowym 106 — „zapas emisyjny"**, której naruszenie możliwe jest jedynie w ściśle określonych przypadkach i na ściśle określonych warunkach.

Z wyżej wymienionymi **aktywnymi** kontami bilansowymi 104 i 106 wiążą się ściśle **aktywne** konta bilansowe 105 i 107, przeznaczone dla t. zw. „drogi" gotówki, a mianowicie:

— **konto bilansowe 105 — o nowej nazwie „kasa obrotowa w drodze"**, rejestrujące ruchy gotówki pomiędzy kasami obrotowymi i

— **konto bilansowe 107 — „zapas emisyjny w drodze"**, nowe konto, rejestrujące ruchy gotówki pomiędzy zapasami emisyjnymi poszczególnych jednostek organizacyjnych Banku.

Posługiwanie się kontem 105 ma charakter sporadyczny; droga gotówki księgowana jest głównie na koncie 107.

Centralna Księgowość prowadzi ponadto **pasywne** konto bilansowe 108 — „bilety bankowe i bilon", na którym księguje produkcję znaków pieniężnych i ostateczne wycofywanie destruktów.

GÓRNA GRANICA KAS OBROTOWYCH I ZAPASU EMISYJNEGO

Wielkość kasy obrotowej i zapasu emisyjnego ma charakter ściśle planowy i jest normowana odgórnie przez centralę Banku lub oddziały wojewódzkie. Górną granicę — l i m i t —kasy obrotowej ustala dla każdego oddziału centrala Banku. Zmiana limitu możliwa jest tylko na podstawie decyzji centrali, powziętej bądź z własnej inicjatywy, bądź na skutek uzasadnionego wniosku oddziału, zaopiniowanego przez właściwy oddział wojewódzki.

Limit kasy obrotowej odnosi się zarówno do gotówki, znajdującej się w oddziale bezpośrednio, jak i do gotówki znajdującej się w kasie typu A, B, C, D, K lub M, rozliczającej się z oddziałem za pomocą raportu kasowego (formularz 4869). Maksymalną zatem pozostałość gotówki w kasach tego typu ustalają właściwe dla nich oddziały, w granicach ustalonych dla tych oddziałów limitów kas obrotowych.

Maksymalną pozostałość gotówki w zapasie emisyjnym oddziału ustalają właściwe oddziały wojewódzkie, a dla tych oddziałów — centrala Banku.

Oddział dla którego z uwagi na warunki skarbcowe nie jest przewidziany zapas emisyjny w znaczeniu rezerwy znaków pieniężnych ponad ustalony limit kasy obrotowej może praktycznie posiadać gotówkę, związaną księgowo z zapasem emisyjnym (konto bilansowe 106), a mianowicie w tych przypadkach, gdy wykonując zadania planu kasowego w zakresie zmniejszenia emisji dokonał przerzutu gotówki z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego, sprowadzając tym samym poziom kasy obrotowej poniżej ustalonego limitu.

PROWADZENIE SKARBCA

Księgowy podział gotówki na kasę obrotową i zapas emisyjny pociąga za sobą obowiązek odpowiedniego podziału fizycznego gotówki w skarbcu.

Gotówka wchodząca w ramy kasy obrotowej i zapasu emisyjnego jest przechowywana w skarbcu oddzielnie, a mianowicie — w zależności od lokalnych warunków pomieszczeniowych — w oddzielnym skarbcu, w oddzielnej szafie skarbcowej, na oddzielnej półce lub części półki, a ponadto — w celu uniknięcia jakichkolwiek wątpliwości — wyraźnie oznaczana napisami „kasa obrotowa — konto 104" lub „zapas emisyjny — konto 106".

W **zapasie emisyjnym** mogą się znajdować wyłącznie pełne paczki biletów bankowych lub woreczki bilonu.

Do **kasy obrotowej** natomiast zalicza się pełne paczki biletów bankowych i woreczki bilonu oraz pozostałości kas dziennych oraz kas typu A, B, C, D, K lub M.

Ewidencję książkową wartości kasy obrotowej i zapasu emisyjnego prowadzi się w „księdze zapasu gotówki" przy użyciu formularza 4855, przy czym gotówkę kasy obrotowej wykazuje się według poszczególnych rodzajów znaków pieniężnych, a gotówkę zapasu emisyjnego w wartości globalnej, bez podziału na poszczególne rodzaje znaków pieniężnych.

Zasiłki dla kas dziennych i kas typu A, B, C, D, K lub M wydaje się wyłącznie z kasy obrotowej, jak również odwózki z sortowni lub kas dziennych oraz nadmiary kas typu A, B, C, D, K lub M wprowadza się zawsze do kasy obrotowej.

Transporty pieniężne zazębiają się zawsze o zapas emisyjny, a mianowicie do zapasu emisyjnego wciela się zasiłki pieniężne z jednostek zasilających i z zapasu emisyjnego odprowadza się nadmiary pieniężne do jednostek zasilających.

Wykazy miesięczne gotówki sporządza się na formularzu 4915 oddzielnie dla kasy obrotowej i oddzielnie dla zapasu emisyjnego, przy czym wykazy te wyraźnie oznacza się uwagą „kasa obrotowa" lub „zapas emisyjny".

Destrukty przechowuje się w kasie obrotowej i okresowo wymienia (bez księgowania w raporcie dziennym) na bilety bankowe zdatne do obiegu lub bilon z zapasu emisyjnego. Nagromadzone w zapasie emisyjnym destrukty odprowadza się przy okazji transportów pieniężnych do jednostek zasilających.

PRZERZUTY I WYMIANA GOTÓWKI POMIĘDZY KASĄ OBROTOWĄ A ZAPASEM EMISYJNYM

Księgowe i fizyczne przesunięcia gotówki z zapasu emisyjnego do kasy obrotowej lub z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego nazywa się przerzutami.

Przerzutu z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego dokonuje się w przypadku, gdy:

a) stan kasy obrotowej wykaże nadwyżkę 5% ustalonego limitu, co najmniej jednak 10.000 złotych,
b) z miesięcznego planu kasowego w jego układzie pięciodniowym wynika obowiązek zmniejszenia emisji drogą zmniejszenia kasy obrotowej poniżej ustalonego limitu.

Przerzut z zapasu emisyjnego do kasy obrotowej oznacza uzupełnienie kasy obrotowej maximum do wysokości ustalonego limitu. W każdym przypadku musi przerzut odpowiadać kwotowo wartości pełnych paczek biletów bankowych lub woreczków bilonu. Przerzuty z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego nie wymagają zezwolenia nadrzędnej jednostki organizacyjnej. Przerzuty natomiast z zapasu emisyjnego do kasy obrotowej wymagają zezwolenia jednostki nadrzędnej, w tych mianowicie przypadkach, gdy nie mieszczą się w gra-

nicach planu, wynikającego z podziału miesięcznego planu kasowego na okresy pięciodniowe.

W granicach planu oddział może we własnym zakresie dokonywać przerzutów z zapasu emisyjnego do kasy obrotowej — oczywiście do wysokości ustalonego limitu, — ponieważ plan jest uprzednio zatwierdzany przez jednostkę nadrzędną.

Jeżeli natomiast uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego przekracza kwoty zaplanowane na okresy pięciodniowe, konieczne jest uzyskanie zezwolenia jednostki nadrzędnej na całą kwotę uzupełnienia, a nie tylko na kwotę przekraczającą kwotę zaplanowaną.

Zezwolenia na zasilenie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego (na formularzu 4699) wydawane są na podstawie specjalnych wniosków (na formularzu 4698) — przez oddziały wojewódzkie, które udzielają zezwoleń w ramach wojewódzkich planów kasowych lub w oparciu o zezwolenia Departamentu Emisyjnego.

W celu właściwego regulowania stanu kasy obrotowej prowadzi się na formularzu 4697 „arkusz kontroli kasy obrotowej", który wypełniany bieżąco elementami planu i jego wykonania wskazuje każdorazowo na konieczność dokonania przerzutu do lub z zapasu emisyjnego.

Przerzuty pomiędzy kasą obrotową a zapasem emisyjnym przeprowadza się księgowo na podstawie dowodów memoriałowych (formularze 4190 + 4190/I), podpisanych przez dyrektora, kierownika oddziału oraz starszego księgowego. Na odwrotnej stronie tych dowodów wypełnia się zestawienie rodzajowe znaków pieniężnych w celu dokonania właściwych zapisów ewidencyjnych w „księdze zapasu gotówki". Zapisów tych dokonują skarbnicy na podstawie kopii odnośnych dowodów.

Od przerzutów pomiędzy kasą obrotową i zapasem emisyjnym, wymagających księgowań w raporcie dziennym na kontach bilansowych 104 i 106 odróżnia się w y m i a n y znaków pieniężnych pomiędzy kasą obrotową i zapasem emisyjnym, a mianowicie okresowe wymiany destruktów, wyłączanych z kasy obrotowej i wprowadzanych do zapasu emisyjnego wzamian za znaki pieniężne zdatne do obiegu lub też zmiany znaków pieniężnych odcinków wyższych na niższe i odwrotnie — zawsze jednak w równej wysokości globalnej.

Takie wymiany nie powodują zmian w stanie kasy obrotowej i zapasu emisyjnego, nie wymagają zezwoleń i nie podlegają księgowaniu w raporcie dziennym, są jedynie ewidencjonowane w „księdze zapasu gotówki".

ZESTAWIENIA OBROTÓW DZIENNYCH I RAPORTY DZIENNE

W odniesieniu do wprowadzonych określeń „kasa obrotowa" i „zapas emisyjny", nabiera odmiennego znaczenia pojęcie obrotów g o t ó w k o w y c h, w odróżnieniu od obrotów m e m o r i a ł o w y c h.

Obrotami g o t ó w k o w y m i w tym zakresie określamy obecnie wyłącznie wszelkie wpłaty klientowskie do kasy obrotowej i wypłaty z kasy obrotowej (tzw. obroty zewnętrzne). Wszystkie inne operacje księgowane na kontach bilansowych 104—107 (przerzuty gotówki pomiędzy kasą obrotową a zapasem emisyjnym, transporty pieniężne pomiędzy zapasami emisyjnymi traktujemy jako operacje memoriałowe (tzw. obroty wewnętrzne).

W „zestawieniu obrotów dziennych" formularz 10003 prowadzi się konto 104 — „kasa obrotowa" i konto 106 — „zapas emisyjny" oddzielnie.

Globalną sumę wpłat dziennych wykazuje się po stronie „winien" konta 104, globalną sumę wypłat — po stronie „ma" konta 104. Ponadto konto 104 jest obciążane lub uznawane memoriałowo z tytułu przerzutów gotówki do lub z zapasu emisyjnego.

W kolumnach kont 104 i 106 „zestawienia obrotów dziennych" wyprowadza się codziennie stany (salda), które powinny być zgodne ze stanami wykazywanymi w „księdze zapasu gotówki".

Pomocniczo prowadzi się w „zestawieniu obrotów dziennych" kolumnę „zestawienie gotówki kasy obrotowej", w której notuje się przerzuty i ewentualne zmiany, wynikające ze sporadycznych ruchów gotówki pomiędzy kasami obrotowymi dwóch jednostek organizacyjnych, wydawane kasom dziennym zasiłki, odprowadzane do skarbca odwózki, pozostałość kas dziennych i kas typu A, B, C, D, K lub M i wyprowadza stan kasy obrotowej na podstawie natury gotówki w skarbcu i kasach, zgodny ze stanem, wynikającym z obrotów na koncie bilansowym 104.

W raporcie dziennym wykazuje się niezależnie od obrotów kont bilansowych 104 — 107 również każdorazowe stany gotówki w kasie obrotowej (saldo konta 104) i w zapasie emisyjnym (saldo konta 106).

Józef Wesołowski

ZADANIA I ROLA ODDZIAŁÓW NADMORSKICH NA ODCINKU OBROTÓW ZAGRANICZNYMI ŚRODKAMI PŁATNICZYMI

Celem niniejszego artykułu jest omówienie zadań i roli oddziałów NBP w miastach portowych w odniesieniu do przyspieszenia obiegu zagranicznych środków płatniczych oraz związanego z tym przyspieszeniem obiegu środków obrotowych przedsiębiorstw usługowych.

Szczególne znaczenie oddziałów portowych na wymienionym odcinku wypływa ze ścisłego powiązania usług morskich z obrotem dewizowym. Dlatego też praca komórek dewizowych w tych oddziałach posiada specjalny charakter nie spotykany w innych oddziałach.

Chcąc właściwie ocenić tę pracę, należy przede wszystkim omówić działalność przedsiębiorstw usług morskich od strony obrotów zagranicznymi środkami płatniczymi.

Zasadniczo wszelkie płatności z tytułu usług morskich przechodzą za pośrednictwem:

1. maklera (w odniesieniu do usług świadczonych przez statek i dla statku)
2. ekspedytora (w odniesieniu do usług świadczonych dla towaru)

Makler będący przedstawicielem obcego przewoźnika (armatora) w porcie łączyć może w swym przedsiębiorstwie dwie grupy czynności:

1. frachtowanie — czyli pośredniczenie w zawarciu umowy najmu statku względnie umowy przewozu, łącznie z inkasowaniem należności z tego tytułu na rzecz armatora
2. klarowanie — czyli załatwianie wszelkich formalności związanych z pobytem statku w porcie, łącznie z dokonywaniem wykładów gotówkowych i pośredniczeniem w regulacji należności za usługi świadczone na rzecz statku w porcie.

Działalność maklera przy regulacji należności w przypadku inkasa frachtu sprowadza się do sporządzenia dla armatora t. zw. freight approval (rozliczenie frachtu), gdzie po jednej stronie uwidocznione są wszelkie wpływy na rzecz armatora (fracht, przestojowe), a po drugiej wszelkie wydatki zestawione w rachunku maklerskim, prowizje za frachtowanie zaliczki wpisane do konosamentu przez innych maklerów. Saldo z rozliczenia frachtu pozostaje do przekazania armatorowi. Naturalnie, sposób zapłaty frachtu i pokrycia rachunku maklerskiego zależy przede wszystkim od ustalonego terminu płatności frachtu. Należy podkreślić, że szczególnie przy statkach charterowanych istnieje trudność określenia z góry dnia płatności i dlatego też przekazy wykonywane są w ostatniej chwili, co wymaga znacznej szybkości w pracy manipulacyjno-przekazowej banku dla zapewnienia sprawności obsługi.

W przypadku tylko klarowania makler sporządza sam rachunek maklerski, który pokrywa przy pomocy jednej z poniższych dróg:

1. oddania do inkasa bankowego
2. przesłania bezpośrednio do armatora, który reguluje zobowiązanie przekazem bankowym lub czekiem
3. przedstawienia bankowi do wypłaty z akredytywy otworzonej w banku krajowym przez armatora
4. wpisania do konosamentu jako zaliczki, przy czym należność zostanie przekazana przez maklera inkasującego fracht
5. rozliczenia z zaliczki frachtowej otrzymanej od charterującego
6. rozliczenia z zaliczki armatora

W czterech pierwszych przypadkach makler musi czynić pewne wykłady, które w terminie późniejszym zostaną pokryte, a więc finansuje w tym zakresie obcego armatora. W interesie gospodarstwa narodowego leży aby to kredytowanie całkowicie wyeliminować względnie skrócić do minimum przez przyspieszenie wystawienia samego rachunku oraz przez usprawnienie bankowej drogi manipulacyjno-przekazowej.

W dwu ostatnich przypadkach makler otrzymuje przekazy z góry, które jednak przychodzą zasadniczo tuż przed przybyciem statku, co powoduje również konieczność sprawnej pracy aparatu bankowego. Opóźnienie w rozliczeniu przekazu może wstrzymać ze strony maklera świadczenie usług. **Ekspedytor portowy** będący przedstawicielem właściciela ładunku w porcie zajmuje się odpłatnie organizacją przewozu towarów. Praca jego sprowadza się zasadniczo do:

1. pośredniczenia w zawarciu umowy o przewóz morski względnie lądowy —

łącznie z pokrywaniem wszelkich kosztów powstałych z tego tytułu (szczególnie przy ładunkach drobnicowych)

2. sprawnego zorganizowania wszelkich koniecznych czynności oraz załatwiania koniecznych formalności związanych ze zmianą środka przewozowego przez towar — łącznie z pokrywaniem i pośredniczeniem w regulacji należności za usługi świadczone w porcie na rzecz ładunku.

Podobnie jak makler grupuje wokół siebie wszystkich wierzycieli armatora z tytułu świadczonych usług, tak ekspedytor grupuje wierzycieli właściciela ładunku.

Należy podkreślić, że makler w zakresie klarowania działa wyłącznie na zlecenie zagranicznych armatorów, natomiast ekspedytor — zarówno na zlecenie krajowców jak i cudzoziemców. Współpraca ekspedytora z zagranicą opiera się na otrzymanych zleceniach od obcych ekspedytorów-korespondentów, którym sam również powierza pewne zadania. Mogą więc w rachunku ekspedytora znaleźć się obok należności w pieniądzu krajowym również wykłady w zagranicznych środkach płatniczych. Pokrycie rachunku ekspedytora następuje w drodze: inkasa bankowego, przesłania bezpośredniego do właściciela ładunku bądź do drugiego ekspedytora, rozliczenia książkowego, rozliczenia z otrzymanej zaliczki.

Pomimo, że wykłady ekspedytora (bez frachtu) są znacznie niższe od wykładów maklera, to jednak szybkość realizacji należności szczególnie w zagranicznych środkach płatniczych ma bardzo duże znaczenie, naturalnie jeśli nie zachodzi wzajemne książkowe rozliczenie pretensji.

Na podstawie powyższych uwag widzimy, że regulacja wzajemnych należności w zagranicznych środkach płatniczych musi odbywać się za pośrednictwem aparatu bankowego. Jedynie dostawy shipchendlerskie pokrywane są czasami gotówkowo, ale i w tym przypadku przedsiębiorstwo zmuszone jest do korzystania z usług banku przy odprzedaży obcych walut. Schematycznie ujęty przebieg realizacji należności będzie przedstawiał się następująco:

portowe przedsiębiorstwo usługowe — makler względnie ekspedytor — armator względnie właściciel ładunku — władze dewizowe — armator względnie właściciel ładunku — instytucja rozrachunkowa zagraniczna — instytucja rozrachunkowa krajowa — oddział portowy NBP — makler względnie ekspedytor — przedsiębiorstwa usługowe.

Na podstawie tego uproszczonego schematu przebiegu możemy stwierdzić, że każde nawet najmniejsze skrócenie tej drogi musi przynieść przyspieszenie obrotów zagranicznymi środkami płatniczymi, przyspieszenie wpływu należności a tym samym skrócenie czasu kredytowania zagranicy oraz przyśpieszenie obiegu środków obrotowych przedsiębiorstwa. Równocześnie możemy stwierdzić, że w tym skróceniu drogi dużą rolę powinny odegrać portowe oddziały Banku.

W związku z tym należy teraz przedstawić przebieg realizacji należności z tytułu usług morskich w latach ubiegłych i jakie w tym zakresie czynności wykonywały portowe oddziały Banku.

Przedsiębiorstwa usługowe, które rozpoczęły pracę bezpośrednio po wyzwoleniu naszych portów, znalazły się w warunkach niezwykle ciężkich z powodu braku środków obrotowych oraz z powodu nieustalonych przepisów dewizowych, kursów dewiz i zasad transferu dewiz. Sytuacja ta uległa już w drugiej połowie 1945 r. zasadniczym zmianom, ponieważ powołano do życia:

1. Komisję Dewizową, która ustaliła pierwsze przepisy oraz co ważniejsze kursy dewiz wraz z dopłatami
2. Biuro Rozrachunków Międzynarodowych w ramach NBP, którego zadaniem było przeprowadzanie obrotu clearingowego (obroty wolnodewizowe zostały zgrupowane w Wydziale Zagranicznym NBP)

Dalszym poważnym krokiem na drodze do przyspieszenia wpływu należności było, na skutek żądania polskich przedsiębiorstw usługowych, otwarcie w początku 1946 r. przez armatorów szwedzkich, norweskich, fińskich odnawialnych akredytyw na pokrycie kosztów portowych. Wypłaty z tych akredytyw dokonywał oddział NBP w Gdyni po przedstawieniu wizowanych rachunków maklerskich.

W późniejszym okresie Komisja Dewizowa dla ułatwienia pracy przedsiębiorstwom usługowym wydała uchwałę generalną nr. 18, stwarzając ramy prawne, w jakich powinna odbywać się działalność tych przedsiębiorstw na rzecz zleceniodawców zagranicznych. Poważnym błędem tej uchwały było zezwolenie

na dokonywanie z polecenia i na rachunek zagranicy wykładów, z tym, że należności z tego tytułu powinny być pokryte w terminie do trzech miesięcy. Usankcjonowane zostało właściwie swego rodzaju finansowanie przedsiębiorstw zagranicznych, tak że należności polskich maklerów u armatorów sięgały setek tysięcy dolarów.

Dużą winę w tym ponoszą również i banki, które udzielały maklerom — bez właściwego uzasadnienia potrzebami—znacznego kredytu, zwracając jedynie uwagę na odpowiednie jego zabezpieczenie. Taniość i łatwość uzyskania kredytów spowodowała u maklerów brak troski o przyspieszenie cyklu obrotowego, o ściągnięcie należności zagranicznych. Przejawami tego było długotrwałe wystawianie rachunków za usługi, nie wywieranie nacisku na zagranicznych kontrahentów czy to w formie aresztowania statków czy też oddania sprawy do sądu. Należy podkreślić również znaczną trudność w przyspieszeniu samych rozliczeń przekazów jak i wypłat z akredytyw, jaka wypływała z konieczności stosowania przez bank przy ustalaniu równowartości złotowej podwójnych obliczeń (kurs plus dopłata) i odrębnych księgowań. Powodowało to niejednokrotnie dochodzące do dziesięciu dni przetrzymywanie rachunków przez bank. Ten stan rzeczy został radykalnie zmieniony pod koniec 1948 r., kiedy to ustalono jednolite stawki przeliczeniowe, zrywając z systemem odrębnych dopłat. Właściwe rozwiązanie zagadnienia realizacji należności zagranicznych od strony portowych przedsiębiorstw usługowych nastąpiło dopiero w 1949 r. przez uspołecznienie tych przedsiębiorstw a następnie w 1950 r. kiedy Komisja Dewizowa wydała zarządzenie nr. 62 (uchylając uchwałę generalną nr. 18), zezwalając na dokonywanie wykładów tylko w uzasadnionych przypadkach z tym, że inkaso należności ma być przeprowadzone przez Bank. Postawiono więc zasadniczo przed armatorem obowiązek zaliczkowania maklerów, co spowodowało konieczność usprawnienia rozliczeń, szczególnie przekazów z zagranicy. Nieotrzymanie w terminie przekazu mogło doprowadzić do nie świadczenia określonych usług względnie do żądania od kapitana wystawienia traty, bądź też do zatrzymania statku w porcie. Równocześnie armator, udzielając zaliczki, chciał jak najspieszniej otrzymać nadpłacone kwoty.

Zmiany , jakie przeprowadzono na odcinku struktury prawnej i organizacyjnej portowych przedsiębiorstw usługowych, wymagały również od banku przystosowania pracy oddziałów do potrzeb uspołecznionych przedsiębiorstw usługowych.

Należy stwierdzić, że w pierwszym okresie zakres działalności oddziałów NBP w miastach portowych odnośnie obrotów zagranicznymi środkami płatniczymi ograniczał się do:

1. skupu i sprzedaży pieniędzy zagranicznych,
2. skupu czeków z wystawienia bankowego,
3. sprzedaży przekazów na zagranicę z tym, że bezpośrednie wykonanie przeprowadzała centrala,
4. przyjmowania dokumentów na inkaso zagraniczne i przesyłania ich do centrali,
5. wypłat z akredytyw otwartych przez korespondentów.

Czynności te jak wiemy (z wyjątkiem wypłat z akredytyw) wykonują wszystkie oddziały Banku a więc nie było to jakieś specjalne przystosowanie się do potrzeb życia portowego. Oddziały występowały jako pomocnicze ogniwo między usługowcami portowymi, a centralą, przedłużając tym samym czas załatwiania poszczególnych zleceń.

Bank, mając na względzie nie tylko potrzeby obrotu portowego ale również uzyskanie maksymalnej szybkości obiegu środków obrotowych i zagranicznych środków płatniczych, zwiększał stopniowo operatywność oddziałów nadmorskich.

Zwiększenie operatywności oddziałów nastąpiło przez upoważnienie do bezpośredniej:

1. sprzedaży czeków,
2. sprzedaży i skupu przekazów zagranicznych,
3. załatwiania inkasa zagranicznego.

Naturalnie, rozszerzenie operatywności nie mogło w niczym naruszać dotychczasowych zasad rozrachunków zagranicznych, i dlatego też oddziały nie posiadają u korespondentów odrębnych kont nostrowych a jedynie upoważnione są do dysponowania rachunkiem centrali do określonej kwoty dziennie, względnie mogą skupować przekazy na rachunek centrali. W ten sposób stało się możliwe rozszerzenie operatywności przy utrzymaniu zasady przeprowadzania przez centralę księgowań na arkuszach nostrowych.

Chcąc należycie przygotować oddziały do nowych zadań, w pierwszym rzędzie upoważniono je do sprzedaży czeków na określonych korespondentów i do określonej kwoty, na pokrycie kosztów podróży zagranicznych oraz wydatków związanych z obrotem usługowym.

Następnym krokiem było zezwolenie oddziałom na skup i sprzedaż przekazów (poleceń wypłat) z tytułów finansowych i usługowych. Praktycznie realizacja przekazów z zagranicy przebiega następująco:

Bank zagraniczny, który uprzednio otrzymał odpowiednie dyrektywy od centrali NBP, przesyła zasadniczo kopię polecenia wypłaty do oddziału portowego a oryginał do centrali, z wyraźnym oznaczeniem oddziału którego dotyczy. Na podstawie otrzymanego polecenia oddział tego samego dnia przeprowadza uznanie rachunku odbiorcy a obciąża konto 310 „Banki Zagraniczne Nostro". Kopie rozliczenia przesyła do Wydziału Operacyjnego i Wydziału Planowania Dep. Zagranicznego NBP. Na tej podstawie Wydział Operacyjny może sprawdzić, jako rozliczoną odpowiednią pozycję na rachunku banku zagranicznego, zaksięgowaną na podstawie otrzymanego oryginału awizu korespondenta względnie — gdy nie otrzymał jeszcze awizu — zaksięgować ją na tym rachunku. Widzimy z tego, że oddział bezpośrednio księguje na koncie bilansowym ale nie prowadzi arkuszy nostrowych w walucie obcej na których podstawie sporządza się salda dyspozycyjne, tak istotne dla bieżących operacji centrali.

Jeśli chodzi o polecenia wypłat na zagranicę, to oddziały udzielają dyspozycji korespondentowi zagranicznemu, po przedstawieniu przez zleceniodawcę odpowiedniego zezwolenia, obciążając jego rachunek a uznają konto 310. Na podstawie otrzymanej kopii rozliczenia Wydział Operacyjny przeprowadza księgowania na rachunku odnośnego banku zagranicznego.

Różnica w czasie między wydaną dyspozycją a zapisem na nostrze wynosi jeden dzień, co zasadniczo nie wpływa na dyspozycyjność salda.

Bezpośrednie załatwianie inkasa przez oddziały w świetle zarządzenia nr 62 Komisji Dewizowej ma bardzo duże znaczenie dla przedsiębiorstw usługowych. Oddział, wysyłając dokumenty do inkasa, przeprowadza jedynie ewidencyjne księgowanie w walucie, bez przeprowadzania tej wysyłki przez konto pozabilansowe. Z obrotów na arkuszach poszczególnych korespondentów sporządza się dekadowo odpowiednie zestawienia dla Departamentu Zagranicznego. Niezależnie od tego na ultimo miesiąca przesyłają oddziały do Centralnej Księgowości stan sald w walucie i w złotych.

Korespondenci zagraniczni obowiązani są po wykupieniu inkasa i przekazaniu należności na rachunek NBP awizować oddział, który przeprowadza rozliczenie wpływu analogicznie jak przy przekazach.

Inkaso otrzymane z zagranicy również księgowane jest na arkuszach ewidencyjnych a następnie o nadejściu dokumentów zawiadamiany jest płatnik. Wykupienie i przekaz należności korespondentowi odbywa się na zasadach obowiązujących przy poleceniach wypłat na zagranicę.

Postarajmy się teraz określić jakie korzyści daje rozszerzenie operatywności oddziałów dla gospodarstwa narodowego. Będziemy tu mieli zarówno przyspieszenie obiegu zagranicznych środków płatniczych, obiegu środków obrotowych jak również tylko zwykłe ułatwienia w pracy.

Właśnie takie znaczenie dla usługowców ma sprzedaż czeków. Naturalnie można by przy tym doszukać się innych korzyści ale nie występują one wyraźnie, i dlatego nie będziemy ich omawiać.

Natomiast skup i sprzedaż przekazów zagranicznych przede wszystkim wpływa na przyspieszenie obiegu środków obrotowych przedsiębiorstw, w mniejszym zaś stopniu na obieg zagranicznych środków płatniczych. Do czasu upoważnienia oddziałów, wszelkie przekazy korespondentów nadchodziły do Centrali NBP. gdzie w terminie trzydniowym były rozliczane, a następnie przez „Uznania w drodze" była przekazywana równowartość w złotych. Przyjmując, że rozliczenie nastąpiło na drugi dzień po zapisaniu na arkuszu nostrowym oraz uwzględniając czas potrzebny na przekazanie tego rozliczenia do oddziału i zapisanie na rachunek odbiorcy, okaże się, że potrzebne są minimum trzy dni na wykonanie tych czynności. Należy zaznaczyć, że odbiorca będzie mógł dysponować przekazem właściwie na czwarty dzień, kiedy otrzyma wyciąg z konta. Natomiast oddział zasadniczo rozlicza przekaz w dniu otrzymania, a więc odbiorca może już nim następnego dnia dysponować.

Różnica dwu dni ma bardzo poważne znacze-

nie zarówno dla banku jak i dla przedsiębiorstwa. Przede wszystkim upłynnienie wcześniejsze otrzymanego przekazu włącza go szybciej w obrót przedsiębiorstwa, dając z góry pokrycie na świadczone usługi względnie skraca czas kredytowania.

W przypadku rozliczania przekazów przez oddział, makler ma możność każdorazowego sprawdzenia, czy awizowany przez armatora przekaz wpłynął już do banku, bez konieczności telefonicznego czy telegraficznego porozumiewania się z centralą NBP. Opóźnienie o dwa dni wpływu przekazu niejednokrotnie może narazić armatora na odmowę świadczenia usług przez maklera, bądź nawet na zatrzymanie statku w porcie.

Korzyści, jakie daje bezpośrednie wykonywanie przekazów na zagranicę przez oddziały, sprowadzają się do możliwości późniejszego dania zlecenia do banku. Przedsiębiorstwa usługowe mające przekazać za granicę na określony termin należność musiały uwzględniać czas potrzebny na pośrednictwo centrali NBP, który podobnie jak przy przekazach z zagranicy wynosił około dwu dni. Obciążenie więc rachunku zleceniodawcy następowało o dwa dni wcześniej przed wykonaniem samego przekazu; obecnie polecenie wypłaty na zagranicę wykonane jest tego samego dnia co obciążenie rachunku zleceniodawcy, pozwalając tym samym na lepsze wykorzystanie środków obrotowych przedsiębiorstwa.

Rozszerzenie operatywności w zakresie inkasa zagranicznego wpływa przede wszystkim na przyspieszenie obiegu zagranicznych środków płatniczych.

Wysłanie dokumentów na inkaso zagraniczne bezpośrednio przez oddział NBP a następnie rozliczenie przekazu, powoduje przez wyłączenie Departamentu Zagranicznego wcześniejszy wpływ należności w zagranicznych środkach płatniczych. Oszczędność w czasie, jeśli chodzi o samą wysyłkę, wynosi tu minimum trzy dni, uwzględniając tylko dni biegu poczty. Dodając do tego jeszcze oszczędność w czasie jaką uzyskujemy przez bezpośrednie rozliczenie wpływu należności przez oddział, uzyskamy przyspieszenie co najmniej pięciodniowe. O ten czas skróci się finansowanie zagranicy oraz kredytowanie przedsiębiorstwa przez bank.

Na podstawie tego pobieżnego omówienia, widzimy, że zrobiono już wiele na odcinku przyspieszenia obiegu zagranicznych środków płatniczych oraz obiegu środków obrotowych w obrotach morskich. Nie znaczy to jednak, że wyzyskano już wszelkie możliwości w tym zakresie.

Możliwości te tkwią przede wszystkim w samych przedsiębiorstwach portowych, mniejszą rolę odegra tu dalsze rozszerzenie operatywności oddziałów. Jak wykazały ostatnie kontrole przeprowadzone w przedsiębiorstwach, jeszcze zbyt długo trwa wystawianie rachunków, co ma szczególne znaczenie przy rachunkach nie pokrytych z góry.

Jeśli chodzi o Bank, to w miarę potrzeby należałoby rozszerzać uprawnienia oddziałów na większą liczbę korespondentów oraz, co jest już w opracowaniu, upoważnić oddziały do otwierania akredytyw związanych z obrotem usługowym i przenosić na oddziały akredytywy związane z usługami. Dotychczasowa praktyka wypłacania akredytyw usługowych, otwartych przez poszczególnych armatorów na rzecz krajowych przedsiębiorstw przez Departament Zagraniczny, znacznie utrudnia pracę.

Na zakończenie chciałbym nadmienić, że praca oddziałów może w dużym stopniu przyspieszyć obieg zagranicznych środków płatniczych o ile Centrale Handlu Zagranicznego będą mogły, odnośnie eksportu towarów drogą morską, grupować dokumenty towarowe w porcie i stąd przesyłać na inkaso na zagranicę za pośrednictwem oddziałów.

Stefan Pęciński

PRZYCZYNY I SKUTKI REKLAMACJI ORAZ SPOSOBY ICH USUNIĘCIA

Przystępując do zagadnienia reklamacji występujących w naszym okręgu bankowym, (okręg Olsztyn) musimy stwierdzić niestety, że kwestia ta dotychczas nie jest należycie doceniana przez kierownictwo oddziałów.

Referat OKP lustrując oddziały terenowe niejednokrotnie stwierdził całkowitą niemal ignorancję tego zagadnienia ze strony przeważającej ilości naszych oddziałów terenowych.

Zasadniczym zaniedbaniem na odcinku reklamacji jest przede wszystkim nieścisłość ewidencji bądź całkowity jej brak. Wiele oddziałów zaprowadziło wprawdzie u siebie kontrolkę reklamacji, lecz najczęściej kontrolka ta nie jest przez nie używana, a o ile są tam ewidencjonowane jakiekolwiek reklamacje, to niezgodnie z wymogami zarządzeń władz Banku. Dlatego też skutkiem niedoceniania przez większość kierowników oddziałów znaczenia jakie posiada dokładnie prowadzona ewidencja reklamacji, oddział nie jest w stanie ustalić typu najczęściej u niego występujących reklamacji, i w związku z tym przedsięwziąć koniecznych środków zaradczych.

Pamiętajmy, że dokładne ewidencjonowanie każdej wpływającej do nas reklamacji służy nie tylko dla celów statystycznych, jako materiał porównawczy dla oddziału wojewódzkiego bądź centrali, ewidencja taka powinna przede wszystkim służyć kierownikowi oddziału jako materiał wskazujący na nieprawidłowości w pracy w poszczególnych komórkach czynności jego oddziału, które to nieprawidłowości bądź zaniedbania wskazane mu właśnie drogą zgłoszonej reklamacji powinien natychmiast usuwać likwidując równocześnie jej źródło.

Okręg bankowy Olsztyn na przestrzeni dwóch pierwszych kwartałów wykazuje niestety w porównaniu z innymi okręgami bankowymi najwyższy wskaźnik reklamacji. Wskaźnik ten opracowany przez WIK na podstawie materiałów przez nas przesłanych jak również na podstawie materiałów własnych WIK, kształtuje się następująco:

W pierwszym kwartale następujące okręgi wykazały ogólny wpływ reklamacji:

Okręg Olsztyn	1.142	wskaźnik 0.25
Okręg Białystok	854	wskaźnik 0.24
Okręg Opole	643	wskaźnik 0.11
Okręg Gdańsk	1.183	wskaźnik 0.12
Okręg Bydgoszcz	1.030	wskaźnik 0.08

Nielepiej przedstawia się sytuacja w lipcu. Wskaźnik reklamacji wykazuje:

w województwie olsztyńskim	0.25
w województwie białostockim	0.15
w województwie gdańskim	0.10
w województwie bydgoskim	0.09

Jak więc widzimy sytuacja w okresie między pierwszym kwartałem a miesiącem lipcem w odniesieniu do naszego województwa nie uległa absolutnie żadnej poprawie, gdy tymczasem w innych okręgach stwierdzamy poważne obniżenie się wskaźnika reklamacji. Porównajmy teraz własne postępy przy pomocy analogicznych porównań tylko w odniesieniu do naszego województwa.

Tabelka reklamacji sporządzona na podstawie danych nadesłanych nam przez oddziały terenowe obrazuje kształtowanie się wskaźnika reklamacji w oddziałach w kwietniu, maju i czerwcu br. w sposób następujący:

	miesiąc	ilość reklamacji	wskaźnik
O/Bartoszyce	IV	7	0.13
	V	27	0.46
	VI	23	0.32
O/Biskupiec	IV	7	0.14
	V	9	0.17
	VI	11	0.17

	miesiąc	ilość reklamacji	wskaźnik
O/Braniewo	IV	10	0.17
	V	14	0.24
	VI	12	0.18
O/Działdowo	IV	11	0.16
	V	15	0.22
	VI	14	0.19
O/Giżycko	IV	12	0.09
	V	16	0.13
	VI	18	0.16
O/Górowo Iław.	IV	6	0.34
	V	11	0.70
	VI	9	0.42
O/Iława	IV	15	0.18
	V	7	0.11
	VI	14	0.19
O/Kętrzyn	IV	8	0.07
	V	15	0.14
	VI	10	0.09
O/Lidzbark Warm.	IV	7	0.11
	V	19	0.32
	VI	21	0.27
O/Morąg	IV	5	0.05
	V	9	0.09
	VI	6	0.04
O/Mrągowo	IV	16	0.23
	V	11	0.17
	VI	10	0.13
O/Nidzica	IV	12	0.17
	V	17	0.30
	VI	10	0.15
O/N. Miasto	IV	19	0.28
	V	13	0.20
	VI	11	0.19
I/O/M. Olsztyn	IV	188	0.60
	V	169	0.50
	VI	71	0.19
O/Ostróda	IV	58	0.43
	V	44	0.35
	VI	28	0.20
O/Pasłęk	IV	17	0.27
	V	15	0.30
	VI	6	0.09
O/Pisz	IV	12	0.19
	V	15	0.26
	VI	10	0.13
O/Szczytno	IV	13	0.14
	V	13	0.17
	VI	19	0.21
O/Węgorzewo	IV	8	0.13
	V	11	0.18
	VI	10	0.16

Jak więc widzimy na przykładzie wymienionych oddziałów sytuacja na odcinku reklamacji albo nie uległa żadnej poprawie, względnie jeżeli taka nastąpiła, to w bardzo nieznacznym stopniu.

Rozpiętość między poszczególnymi wskaźnikami jest bardzo duża, od oddziału Górowo 34, 70, 42 do O/Morąg 0.5, 0.9, 0.4.

Z uznaniem podkreślić należy, że jedynie oddział w Morągu może być wyłączony spod ogólnej ujemnej oceny oddziałów terenowych n/województwa. Trzeba również podkreślić, że oddział w Morągu nie tylko pod względem jakości pracy zasługuje na wyróżnienie, bowiem zarówno wydajność pracy w skali ogólnowojewódzkiej dla oddziałów V i VI kategorii stawia ten oddział na czołowym miejscu. W przeciwieństwie do oddziału Morąg, w ujemnym tego słowa znaczeniu, jest oddział w Górowie Iławskim. Oddział Górowo Iławskie należy do kategorii oddziałów mających stosunkowo najmniejsze obroty, minimalną ilość pozycji w porównaniu do innych oddziałów tej samej kategorii, natomiast wskaźnik reklamacji proporcjonalnie najwyższy. Oddział ten powinien bezzwłocznie przystąpić do przeanalizowania sytuacji na odcinku reklamacji oraz przez wyciągnięcie właściwych wniosków zastosować natychmiastowo środki zaradcze.

Pozostałe oddziały powinny również natychmiast przystąpić do bezwzględnej walki o obniżenie u siebie wskaźnika reklamacji. Aby jednak walka ta dała pozytywne rezultaty trzeba do niej podejść bezwzględnie, systematycznie a udział w niej musi wziąć obok kierowników oddziałów również cały podległy im personel. Żeby powstrzymać napływ reklamacji do oddziałów trzeba przede wszystkim poznać źródło ich pochodzenia, trzeba właśnie poprzez ścisłą ewidencję reklamacji stwierdzać

ich rodzaj, ustalać typ najczęściej występujących reklamacji w oddziale, i tam właśnie w tym dziale pracy, w tej komórce czynności w której ona powstaje, natychmiast likwidować jej źródło.

Pamiętajmy, że każdy mylnie sporządzony raport, każdy niewłaściwie wypełniony załącznik, każde sprawozdanie przesłane w terminie spóźnionym, czy też każda mylnie zaksięgowana kwota na rachunku klienta, stwarza olbrzymie trudności innym jednostkom organizacyjnym Banku, uniemożliwiając im normalny tok pracy. Każda zwłoka w zaliczeniu należności klientowi Banku, przynosi szkody nie tylko zainteresowanemu klientowi, ale całej naszej gospodarce narodowej. Szkoda jest tym większa im dłuższa powstaje zwłoka, im kwoty na jakie opiewają dokumenty są wyższe.

Celem zainteresowania oddziałów zagadnieniem o charakterze reklamacji typowych, będących dosłownie plagą naszego okręgu bankowego, referat OKP opracował zestawienie reklamacji według typów oraz według najczęściej występujących nadawców, do których należy zaliczyć:

1) reklamacje C.K. w sprawie mylnie sporządzonych raportów i załączników
2) reklamacje C.K. i oddziałów dotyczące błędnej numeracji awizów
3) reklamacje C.K. i oddziałów wojewódzkich dotyczące błędnego kwalifikowania wpływów i wydatków budżetu Banku
4) reklamacje klientów dotyczące mylnych księgowań na wyciągach
5) reklamacje w sprawie ponagleń dotyczące opóźnionej sprawozdawczości.

Podane powyżej typy reklamacji stanowią trzon reklamacji występujących w naszym okręgu bankowym.

Wskazując na sposoby uniknięcia reklamacji w oddziałach, podkreślamy rolę kontroli wewnętrznej, którą powinna wpłynąć w sposób decydujący na całkowitą likwidację tego problemu.

Tylko dobrze postawiona, a przede wszystkim praktycznie wykonywana kontrola wewnętrzna może dać gwarancję usunięcia przyczyn reklamacji i niedopuszczanie do ich powtarzania się.

Kontrola wewnętrzna to nie tylko sporadyczna, okresowa kontrola wykonywana przez kierownika oddziału względnie przez specjalnie do tego rodzaju czynności wyznaczonego pracownika. Pod pojęciem kontroli wewnętrznej należy również rozumieć kontrolę bieżącą wykonywaną przez t. zw. „drugą rękę" (patrz Wiadomości NBP nr 8) tj. kontrolę włączoną w operatywną pracę w oddziałach. Kontrola taka jest może najbardziej istotna i skuteczna, pod warunkiem jednak, że jest ona rzeczywiście praktycznie wykonywana.

Niestety lustracje dokonane przez referaty OKP potwierdziły niejednokrotnie prawie całkowity brak kontroli t. zw. kontroli „drugiej ręki" we wszystkich niemal czynnościach bankowych w oddziałach.

Oddziały najczęściej w fałszywym przekonaniu, że pominięcie tego rodzaju kontroli przyspieszy moment zakończenia dziennych prac manipulacyjnych, świadomie ją zaniedbują, co w konsekwencji znajduje swe odbicie w zwiększonym wskaźniku reklamacji.

Jest bowiem rzeczą zupełnie naturalną, że pracownik wykonujący swą pracę tylko na „jedną rękę" może zawsze popełnić błąd i właśnie zadaniem „drugiej ręki" jest jego właściwe skorygowanie.

Kierownicy oddziałów powinni zatem niezwłocznie poddać rewizji dotychczasowy system pracy w poszczególnych komórkach czynności w swoich oddziałach i w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości jej wykonywania, natychmiast spowodować jej zmianę i dopilnować właściwego wykonania.

Podkreślamy po raz wtóry, że bieżąca kontrola t. zw. „drugiej ręki" jak również kontrola wewnętrzna o znaczeniu ogólnym jest bezsprzecznie najradykalniejszym środkiem zwalczania źródeł reklamacji.

Przystępując z kolei do zagadnienia szkolenia personelu, pragniemy wskazać oddziałom jak doniosłą rolę może ono spełnić na odcinku likwidacji przyczyn reklamacji.

Pamiętajmy, że pracownik nienależycie przeszkolony, nie znający w stopniu dostatecznym instrukcji i zarządzeń bieżących, najczęściej

mimowoli staje się przyczyną oraz współwinnym powstawania reklamacji.

Dlatego też kierownicy oddziałów powinni dołożyć wszelkich starań, aby szkolenie pracowników postawić na takim poziomie, aby na przestrzeni możliwie najkrótszego czasu nie było oddziału, w którym znalazłby się pracownik mający nienależycie opanowany materiał przynajmniej z zakresu powierzonych mu czynności zarówno pod względem praktycznego ich wykonywania, jak również pod względem odpowiedniego przygotowania teoretycznego.

Równocześnie nakłada się obowiązek na kierowników oddziału, aby każde ważniejsze zarządzenie władz Banku, było szczegółowo omawiane z pracownikami z zainteresowanych komórek czynności, gdyż tylko drogą kolektywnego rozpracowania treści każdego zarządzenia, uniknie się błędnej jego interpretacji a przez to nie dopuści do spowodowania reklamacji.

Niezależnie od powyższego, kierownicy powinni zmobilizować cały podległy im personel celem przystąpienia do skompletowania urzędowego zbioru zarządzeń, instrukcji i okólników. Nie do pomyślenia bowiem jest dla nas praca w oddziale, bez posiadania kompletnego i aktualnego zbioru zarządzeń. Bez aktualnego zbioru nie można nawet myśleć o szkoleniu personelu i jego wynikach, wreszcie bez posiadania aktualnego zbioru zarządzeń nie można myśleć o zlikwidowaniu reklamacji w oddziałach.

Wszystkie oddziały naszego województwa mają już poza sobą najcięższy okres organizacyjny, nie wolno im zatem zasłaniać się wciąż nowymi trudnościami, bądź nawałem pracy. Musimy i to bezwzględnie natychmiast skończyć z dotychczasowym intuicyjnym systemem pracy „ze słuchu", musimy wreszcie podjąć pracę w sposób właściwy, oparty na przepisach i zarządzeniach, bo tylko tą drogą tj. drogą bezwzględnego stosowania przepisów w naszej codziennej pracy oddziałowej możemy i wykluczymy wszystkie niedokładności a tym samym nie dopuścimy do powstawania reklamacji.

Kończąc apelujemy do wszystkich kierowników oddziałów aby wszystkie zamieszczone w niniejszym referacie uwagi poddali wnikliwej rozwadze oraz aby na ich podstawie wyciągnęli właściwe wnioski. Jest bowiem rzeczą zrozumiałą, że nie da się całkowicie wyeliminować reklamacji, gdyż zgodnie z zasadą — zresztą zupełnie słuszną — że ten tylko się nie myli, kto nic nie robi, reklamacje mogą i będą występowały, jednak chodzi nam o to, aby ograniczyły się jedynie do sporadycznych przypadków.

Dlatego też prosimy, aby każda ogłoszona reklamacja była przedmiotem szczególnej troski ze strony kierowników oddziałów.

Ewidencjonowanie zgłaszanych reklamacji powinno być bardzo dokładne, oparte na wytycznych, zawartych w zarządzeniu 76/51.

Dokładny bowiem materiał sprawozdawczy nadsyłany nam z oddziałów pozwoli oddziałowi wojewódzkiemu w drodze stałego i systematycznego analizowania stanów i rodzajów reklamacji, ustalić ich przyczyny oraz opracowywać sposoby usunięcia ich.

Wszelkie wykazy czy też zestawienia statystyczne o znaczeniu porównawczym, mogą spełniać tylko wówczas właściwą rolę o ile będą oparte na bezwzględnie prawdziwych danych.

Pragniemy przeto, aby oddziały wykazały pełne zrozumienie w tym względzie, byśmy w przyszłości mogli mieć przeświadczenie, że dane jakimi operujemy są prawdziwe i wnioski na danych tych oparte są słuszne i trafne.

Zbigniew Ładoś

PLAN AKT W ODDZIAŁACH NBP

W każdym oddziale banku przechowuje się korespondencję oraz różne dokumenty według pewnego z góry ustalonego porządku. System układania akt posiada duże znaczenie dla sprawności pracy w oddziale, gdyż może albo ułatwiać, albo też utrudniać pracę pracownikom załatwiającym poszczególne sprawy związane z tymi aktami.

Spośród różnorodnych systemów korespondencyjnych, posiadających wpływ na sposób układania akt, powszechnie znane są obecnie trzy zasadniczo różniące się systemy:

1) systemy dziennikowe,
2) systemy bezdziennikowe,
3) systemy mieszane.

Systemy dziennikowe polegają na kolejnym rejestrowaniu wszystkich akt „wpływających" i „wysyłanych" z danej jednostki organizacyjnej oraz zaopatrywaniu tych akt w numer kolejny. Akta w tych systemach są przeważnie przechowywane centralnie w danej jednostce organizacyjnej, w jednej registraturze i układane kolejno według numerów dziennika. Stosuje się również szereg odmian tego systemu. Np. w pewnej jednostce organizacyjnej stosuje się kilka dzienników, zaś akta nie układa się według numerów kolejnych, lecz według rzeczowego planu akt, przy czym registratury są zdecentralizowane w poszczególnych komórkach organizacyjnych. Stosowane są również dzienniki t. zw. „markowe", polegające na naklejeniu kolejnego numeru dziennika na akcie urzędowym oraz na specjalnej ewidencji korespondencji. Zamiast dzienników korespondencyjnych z kolejną numeracją są również stosowane różnego rodzaju kartoteki. Systemy dziennikowe uważane są za specjalnie dokładne i są stosowane w jednostkach organizacyjnych załatwiających z reguły bardzo ważne akta korespondencyjne. Systemy dziennikowe stosowane w jednostkach organizacyjnych otrzymujących masowe ilości różnego rodzaju korespondencji o charakterze porządkowym, nie wymagającej tak skrupulatnego rejestrowania, byłyby zbyt kosztowne. Dlatego w tych jednostkach organizacyjnych stosowane są raczej systemy bezdziennikowe lub mieszane.

Systemy bezdziennikowe mogą być stosowane li-tylko dzięki wprowadzeniu „planów akt". Plan akt jest to uporządkowane zestawienie spraw załatwianych w danej jednostce organizacyjnej, według którego układana i przechowywana jest korespondencja. Planem akt nie jest więc tylko zwykły spis teczek z różnorodną korespondencją. Plan akt musi przewidywać taki układ logiczny spraw załatwianych korespondencyjnie w danej jednostce organizacyjnej, aby k a ż d y mógł bez większego trudu odszukać potrzebny mu akt. Pomimo więc, iż pisma i odpisy pism nie są w tym systemie kolejno ewidencjonowane, jednakże odszukanie ich jest stosunkowo łatwe, dzięki znajomości sprawy, jakiej dotyczą. W systemie dziennikowym natomiast chcąc odnaleźć w registraturze pismo, trzeba znać numer kolejny poszukiwanego pisma.

Znane są różne systemy układania akt (alfabetyczne, rzeczowe, geograficzne) oraz systemy stosowania cech, oznaczających akta w planie (numeracyjne, dziesiętne, literowe, mieszane itp.).

W Narodowym Banku Polskim stosowany jest na podstawie przepisów o korespondencji system mieszany. System NBP przewiduje układanie korespondencji według „planu akt", co pozornie wskazywałoby, iż jest systemem bezdziennikowym. Niemniej jednak dzienniki są prowadzone, ale t y l k o dla korespondencji uznanej przez kierownictwo danej jednostki organizacyjnej „za ważną lub pilną korespondencję, do której dołączone są dokumenty, lub której sposób załatwiania kierownictwo zastrzega do swojej akceptacji oraz korespondencję wymagającą dłuższego opracowania". Korespondencję taką oznacza kierownictwo literą „K", po czym, przed skierowaniem do dalszego obiegu, rejestruje się ją w tzw. „kontrolce korespondencji", zaopatrując w kolejny numer. „Kontrolka korespondencji" służy kierownictwu do kontrolowania terminów załatwiania spraw. Po załatwieniu sprawy i przed odłożeniem pisma do akt dokonuje się odpowiednich zapisów w „kontrolce korespondencji". Zależnie od rodzajów spraw załatwianych przez poszczególne jedno-

stki organizacyjne banku, ilość korespondencji rejestrowanej w „kontrolkach" jest albo bardzo niewielka (jedno pismo na tydzień), albo też bardzo duża (kilkadziesiąt pism dziennie). System korespondencyjny stosowany w Narodowym Banku Polskim posiada te zalety, iż jest oparty na jednolitych zasadach, a równocześnie jest możliwy do zastosowania w różnych jednostkach organizacyjnych.

Zasadniczym problemem w systemie korespondencyjnym stosowanym w Narodowym Banku Polskim jest ustalenie najracjonalniejszego układu „planu akt", jak najdogodniejszego dla oddziałów. Żądamy bowiem od planu akt:

1) aby był jednolity, zarówno dla oddziałów wojewódzkich, oddziałów większych, jak i oddziałów mniejszych;
2) aby był prosty, niedwuznaczny, nieskomplikowany, czyli aby ułatwił pracę o oddziale, a nie powodował strat czasu powstałych na skutek wątpliwości przy kwalifikowaniu akt do odłożenia do registratury;
3) aby był jednolicie interpretowany przez pracowników wszystkich oddziałów oraz aby korespondencja w tych samych sprawach była jednolicie znakowana i przechowywana w takich samych aktach;
4) aby akta ułożone w registraturze według planu obrazowały całokształt pewnych spraw;
5) aby wyszukiwanie aktu z registratury nie było związane z dużymi trudnościami, spowodowanymi wątpliwościami do której teczki akt został odłożony;
6) aby układ planu ułatwiał lub nawet wykluczał potrzebę brakowania akt w archiwum przez oddzielanie akt przechowywanych dłużej od akt przechowywanych krócej.

Typowym przykładem wprowadzenia nieracjonalnego planu akt jest pewien oddział (VI kategorii), w którym założono nadmierną ilość segregatorów dla każdej klasy, grupy, pozycji i szczegółowej podpozycji planu akt. Przy stosunkowo niewielkiej ilości korespondencji w tym oddziale, nie wiedziano najpierw, do jakiego segregatora odłożyć pismo, a po odłożeniu — nie wiedziano, w którym segregatorze należy wyszukać żądane pismo. Nie można więc dla oddziału mniejszego ustalać zbyt szczegółowych planów akt, niedostosowanych do organizacji oddziału.

Organizacja oddziału ma więc ścisły związek z układem planu akt. Podział spraw załatwianych przez poszczególne komórki organizacyjne oddziału powinien znaleźć swój wyraz w podziale akt, a to dlatego, ponieważ registratury w większych oddziałach są przeważnie decentralizowane. W myśl zasady „zbliżajmy akta do referenta, a przyspieszymy załatwienie sprawy", registratury w oddziałach większych są prowadzone przez właściwe komórki organizacyjne. Zalety wynikające z posiadania „pod ręką" odpowiednich akt wynagradzają trud poniesiony przez pracowników przy odkładaniu i utrzymywaniu ich w należytym porządku. Powyższe nie wyklucza możliwości centralnego prowadzenia registratur dla pewnych ważniejszych akt. I odwrotnie, w jednostkach organizacyjnych mniejszych, gdzie podział na komórki organizacyjne nie jest tak dokładny, plan akt nie powinien być tak szczegółowy, zaś registratury powinny być prowadzone centralnie.

Plan akt dostosowany do organizacji oddziału banku oraz do podziału czynności w oddziale określa się „funkcjonalnym" podziałem akt. Poza tym istnieją również „oderwane" podziały akt, (np. naukowo-historyczne), używane w niektórych urzędach i instytucjach. Funkcjonalny plan akt stosowany w oddziałach NBP jest r z e c z o w y m podziałem akt, gdyż zasadniczą cechą kwalifikującą akt do odłożenia do registratury jest „s p r a w a", której dotyczy. Istnieją również systemy układania akt według korespondentów, czyli według „nadawców" oraz „odbiorców" pism, bez względu na rodzaj załatwianej sprawy. Registratury te posiadają tę ujemną cechę, iż załatwiając pewną sprawę, w której korespondowano z różnymi osobami, trzeba przeszukiwać większą ilość teczek korespondentów. W układzie „rzeczowym" korespondencja w danej sprawie jest zgrupowana w tej samej teczce. Przy dużej ilości korespodencji w tej samej sprawie można stosować dalszy podział rzeczowy według pewnych zagadnień, względnie, jeżeli to jest wygodniejsze, można stosować dalszy podział według korespondentów, geograficzny według miejscowości itp.

Podział akt musi być logiczny i nie może budzić wątpliwości przy kwalifikowaniu korespondencji odkładanej do registratury, gdyż te same wątpliwości powstaną przy wyszukiwaniu tych akt w registraturze, a trudno jest pamiętać, gdzie odłożono wszystkie pisma. Dla-

tego kwalifikację akt do registratury musi przeprowadzać właściwy referent załatwiający poszczególne sprawy. Jeśli plan akt nie odpowiada potrzebom pracowników załatwiających te sprawy, powinni oni plan akt odpowiednio zmienić, gdyż plan akt musi być uaktualniony i dostosowany do praktyki oddziału. Przepisy obowiązujące przy zmianie wzorcowego planu akt są zawarte w okólniku nr 183/50.

Plan akt może być różnorodnie numerowany i znakowany. Przyjęte są symbole literowe oraz cyfrowe (rzymskie i arabskie). Numeracja może być kolejna lub dziesiętna. W NBP zastosowano numerację dziesiętną, stosownie do przyjętego podziału czynności oraz podziału zarządzeń. Układ ten jest stosunkowo najłatwiejszy do zapamiętania, zaś system dziesiętny jest dogodny przy rozbudowywaniu planu akt, co jest ważne przy zwiększaniu się rożnorodności załatwianych spraw. W systemie dziesiętnym cyfry jednoliczbowe oznaczają klasy, dwucyfrowe — grupy, trzycyfrowe — pozycje, a czterocyfrowe — podpozycje. Zależnie od ilości korespondencji oddziały mogą zakładać segregator dla ,,klasy" lub dla ,,podpozycji", lub dla jeszcze bardziej szczegółowego podziału. Często powtarzanym przez oddziały błędem jest znakowanie pism oddzielnie numerem klasy, oddzielnie numerem grupy i oddzielnie numerem pozycji, np. 1/10/106. Gdy segregator lub przegródka w segregatorze posiada numer podpozycji np. 1006, wówczas wystarczy podać w piśmie znak: 1006.

Aby zbytnio nie rozszerzać planu akt, a tym samym nie mnożyć dużej ilości segregatorów i teczek, sporządza się komentarz do planu akt. W miarę potrzeby komentarz może być w oddziale bieżąco uzupełniany.

Obecny system oparty na wzorcowym planie akt jest w oddziałach Narodowego Banku Polskiego stosowany już dwa lata. W związku ze zbliżającym się nowym rokiem staje się konieczne uaktualnienie wzorcowego planu akt, stosownie do zmian w czynnościach NBP, jakie zaszły w ciągu 1951 r. oraz jakie przewiduje się na rok 1952.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń w oddziałach mogą się nasunąć również spostrzeżenia zmierzające do zracjonalizowania nie tylko układu wzorcowego planu akt, ale również systemu przechowywania korespondencji w oddziałach NBP. Dlatego też zwracamy się do czytelników, aby **w terminie do dnia 10 grudnia 1951 r.** nadsyłali wszelkie uwagi, chrakteryzujące dotychczasowy system przechowywania korespondencji, jak również projekty ewentualnych zmian do redakcji ,,Wiadomości NBP", Warszawa, ul. Jasna 1, pod hasłem ,,plan akt". Uwagi i projekty czytelników zostaną rozpatrzone przy opracowywaniu wzorcowego planu akt na rok 1952, a najbardziej racjonalne projekty usprawniające dotychczasowy system zostaną zrealizowane i przesłane do Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji przy Centrali NBP w Warszawie w celu ewentualnego wyróżnienia.

Roman Grabiański

WYKAZY CZYNNOŚCI – INSTRUMENTEM KONTROLI WYDAJNOŚCI

Kontrolę wydajności pracy w działach operacyjnych Narodowego Banku Polskiego zapoczątkowano przed czterema laty. Początkowo kontrolą objęte były najbardziej typowe czynności; w miarę pogłębienia i doskonalenia metody kontroli, wachlarz tych czynności wzrastał i w chwili obecnej obejmuje prawie wszystkie czynności bankowe. Wykazem czynności w pełni objęte zostały działy: sortowni, skarbca, kas, rachunków bankowych i rozliczeń międzyoddziałowych, rozliczeń fakturowych i dokumentów inkasowych, planowania kasowego, akredytyw, walut i papierów wartościowych oraz obsługi budżetu państwa.

Kontrola wydajności pracy na terenie NBP stanowi zagadnienie zupełnie nowe; metoda tej kontroli uległa parokrotnej rewizji i wiele nakładu pracy i czasu trzeba było poświęcić zanim udało się dojść do formy obecnej. Rozwiązanie to nie jest ani ostateczne ani doskonałe i dlatego dalsze starania pójdą w kierunku odnalezienia form lepszych które by były właściwym odpowiednikiem dynamiki rozwojowej naszej instytucji.

Rozwiązanie zagadnienia kontroli wydajności pracy uzależnione było od właściwego rozwiązania trzech podstawowych elementów:

1) ustalenia dla poszczególnych, wyżej wymienionych komórek organizacyjnych typowych czynności tj. czynności o największej częstotliwości stanowiących przeważającą większość w poszczególnych komórkach organizacyjnych,
2) ustalenia jednostki miary dla każdej czynności bez względu na jej rodzaj i charakter,
3) opracowanie schematów formularzy dla ewidencji elementów potrzebnych przy wyliczaniu wydajności pracy i opracowanie przepisów o sposobie ich prowadzenia (wykaz czynności).

Zaznaczyć należy, że nie istniały żadne wzory, które mogłyby ułatwić czy też przyśpieszyć realizację zagadnienia kontroli wydajności pracy, toteż wszelkie udoskonalenia wykazów czynności przeprowadzane były jedynie w oparciu o własne wyniki stałej i wnikliwej obserwacji, na podstawie której wprowadzono w ciągu tych czterech lat szereg zmian czy to w wycenie pierwotnie wprowadzonych czynności czy przez dodanie nowych czynności a w końcu przez zmianę schematu samego wykazu czynności przeznaczonego dla ewidencjonowania elementów wydajności pracy.

Dokonane w wykazie czynności poprawki, uzupełnienia czy zmiany, miały na celu nadania mu takich cech, by zawarte w nim zapisy czy wyliczenia odzwierciedlały w możliwie największym stopniu rzeczywisty stan wydajności w poszczególnych komórkach organizacyjnych czy też łączną wydajność wszystkich komórek organizacyjnych w poszczególnych oddziałach.

Spośród ostatnio dokonanych (w kwietniu br.) zmian w przepisach, na szczególne podkreślenie zasługują podane w nich zarządzenia, nakładające na kierowników (oddziałów, działów, referatów czy grup):

1) osobistą odpowiedzialność za właściwe i zgodne z przepisami prowadzenie wykazu czynności,
2) obowiązek codziennego sprawdzania wyników wydajności pracy na podstawie bieżących zapisów danych statystycznych, określających ilość pracy i czasu,
3) zbieranie danych statystycznych drogą codziennego podawania ich przez pracowników wykonujących czynności objęte wykazem.

Powyższe zarządzenia spowodowały to, że:

ad 1 — Wykazy czynności stały się bardziej dokładne, przez co zebrane w nich dane służyć mogą za podstawę przy rozważaniu różnych zagadnień jak: zmiana kategorii czy zwiększenie etatów dla oddziałów itp. Odpowiednie zaś uszeregowanie wyników wydajności pracy wszystkich oddziałów jak i danych statystycznych w różnych przekrojach, daje władzom Banku nie tylko pełny pogląd na kształtowanie się wydajności pracy w oddziałach, lecz i podstawę do planowanych zamierzeń:

ad 2 — Codzienne sprawdzanie wyników wydajności pracy umożliwia kierownikom wykrycie błędów organizacyjnych, ułatwia im racjonalny podział pracy, co w konsekwencji musi się uwidocznić w formie wzrostu wydajności, toteż wzrost wydajności pracy uzyskany drogą właściwej organizacji, jest bezsprzecznie zasługą kierownictwa.

ad 3 — Współudział pracowników w zbieraniu danych statystycznych na podstawie prowadzonych przez nich zapisów, jak i wyliczanie przez pracowników własnej wydajności pracy wpłynęło w sposób decydujący na wzrost indywidualnej a przez to ogólnej wydajności pracy w oddziałach, w których ten sposób ewidencjonowania danych statystycznych zastosowano. Przez samokontrolę rozbudzono w pracownikach świadomość wartości własnej pracy i ich ambicję zawodową co znalazło swój wyraz w socjalistycznym współzawodnictwie pracy i jego wynikach. Dowodem coraz szerszego zainteresowania się pracowników zagadnieniem wydajności pracy są nie tylko wyniki uzyskane w bieżącym roku, lecz i wzrastająca ilość projektów racjonalizatorskich dotyczących wykazów czynności. Choć projekty te nie zawsze nadawały się do rozpowszechnienia, świadczyły jednak o tym, że zrozumienie znaczenia wydajności pracy wśród szerokiego ogółu pracowników nie opiera się wyłącznie na znajomości odpowiednich przepisów, lecz na zrozumieniu istoty tego zagadnienia jak i jego znaczenia dla gospodarki socjalistycznej.

Jest rzeczą udowodnioną, że w oddziałach przodujących pod względem wydajności pracy istnieje pełne zrozumienie dla wartości wykazu czynności. Dla tych oddziałów nie jest on jedynie zbiorówką danych statystycznych lecz ważnym instrumentem w podniesieniu wydajności pracy.

I dlatego kierownicy oddziałów o niskiej wydajności jak i pracownicy referatów organiza-

cji i kontroli pracy przy oddziałach wojewódzkich, powinni poświęcić większą uwagę wykazom czynności, powinni sobie przyswoić umiejętność ich odczytywania oraz wyciągania odpowiednich wniosków potrzebnych przy układaniu planowej pracy zmierzającej do szybkiej likwidacji niedociągnięć organizacyjnych i niskiej wydajności pracy w oddziałach.

Dla oceny znaczenia i wartości wykazu czynności, jako środka pomocniczego dla statystycznego badania wydajności pracy, posłużyć może wypowiedź J. W. Stalina „...żadna twórcza praca, żadna praca państwowa, żadna planowa praca nie jest do pomyślenia bez prawidłowego rachunku gospodarczego. Rachunek gospodarczy zaś jest niemożliwy bez statystyki. Rachunek gospodarczy bez statystyki nie posunie się ani o krok naprzód".*)

W świetle tej wypowiedzi i w oparciu o uzyskane wyniki w dziedzinie wydajności pracy stwierdzić można, że wprowadzona w Narodowym Banku Polskim statystyka kontroli wydajności spełnia swe zadanie.

WYDAJNOŚĆ PRACY W ODDZIAŁACH NBP

Zgodnie z zapowiedzią podaną w ok. 52/51 zapoczątkowano w niniejszym numerze ogłaszanie miesięcznych wyników wydajności pracy wszystkich oddziałów Narodowego Banku Polskiego.

Celem publikowania wyników jest:

a) umożliwienie oddziałom porównania ich własnych wyników z wynikami oddziałów tej samej kategorii jak i oddziałów innych kategorii,

b) wykazanie oddziałów o najlepszych wynikach wydajności pracy,

c) zobrazowanie łącznych wyników oddziałów poszczególnych województw określonych lokatą oddziału wojewódzkiego opartą na procentowym stosunku ilości oddziałów o wydajności w normie i powyżej normy do ogólnej ilości oddziałów w województwie,

d) wzmożenie socjalistycznego współzawodnictwa pracy.

Podkreśla się, że dane statystyczne dotyczą tylko wydajności pracy w działach operacyjnych, nie dają zatem pełnego obrazu wyników pracy oddziałów. Ogólna ocena działalnosci oddziałów (łącznie z pracą działów kredytowych) brana jest pod uwagę przy opiniowaniu osiągnięć w ramach socjalistycznego współzawodnictwa pracy.

ZESTAWIENIE

oddziałów NBP według kategorii i stopni wydajności pracy uzyskanej w lipcu 1951 r.
(wydajność określono w procentowym stosunku do normy)

Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.
					Kategoria I (oddziały wojewódzkie)						
1	**Katowice**	162	1	7	Gdańsk	114	7	13	Rzeszów	105	11
2	**Wrocław**	152	2	8	Zielona Góra	112	8	14	Białystok	104	12
3	Opole	121	3	9	Kraków	110	9	15	Olsztyn	98	13
4	Koszalin	119	4	10	Szczecin	106	10	16	Poznań	95	14
5	Bydgoszcz	118	5	11	Warszawa	„	„	17	Kielce	82	15
6	Lublin	115	6	12	Łódź	105	11				
					Kategoria II						
1	**Gliwice I/M**	164	1	12	Warszawa IV/M	135	9	23	Toruń	121	15
2	**Bydgoszcz I/M**	156	2	13	Tarnów	134	10	24	Łódź I/M	119	16
3	**Katowice I/M**	153	3	14	Warszawa III/M	129	11	25	Częstochowa	118	17
4	Poznań I/M	145	4	15	Sosnowiec	„	„	26	Warszawa-Praga	117	18
5	Wrocław I/M	144	5	16	Warszawa-Mokotów	128	12	27	Warszawa V/M	116	19
6	Zabrze	143	6	17	Bytom	„	„	28	Poznań III/M	112	20
7	Chorzów	„	„	18	Bielsko-Biała	„	„	29	Gdynia	110	21
8	Gliwice	„	„	19	Katowice II/M	125	13	30	Łódź II/M	„	„
9	Rybnik	140	7	20	Wałbrzych	„	„	31	Radom	109	22
10	Bytom I/M	136	8	21	Piotrków	„	„	32	Kalisz	103	23
11	Jelenia Góra	„	„	22	Włocławek	124	14	33	Kraków II/M	95	24

*) J. W. Stalin: Dzieła, t. VI, str. 214.

Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.
					Kategoria III						
1	**Wałbrzych I/M**	178	1	18	Legnica	130	14	35	Ostrów Wlkp.	116	23
2	**Świętochłowice**	163	2	19	Inowrocław	,,	,,	36	Płock	115	24
3	**Wrocław II/M**	163	3	20	Warszawa VII/M	128	15	37	Świdnica	,,	,,
4	**Zabrze I/M**	,,	,,	21	Sosnowiec I/M	,,	,,	38	Tczew	,,	,,
5	**Siedlce**	156	4	22	Słupsk	,,	,,	39	Tomaszów Mazow.	113	25
6	**Dzierżoniów**	,,	,,	23	Częstochowa I/M	123	16	40	Sandomierz	112	26
7	Leszno	144	5	24	Kraków-Podgórze	,,	,,	41	Kraków III/M	,,	,,
8	Zawiercie	,,	,,	25	Gdańsk-Wrzeszcz	122	17	42	Chrzanów	110	27
9	Bydgoszcz II/M	142	6	26	Gdynia I/M	121	18	43	Nowy Sącz	109	28
10	Tarnowskie Góry	,,	,,	27	Dąbrowa Górnicza	,,	,,	44	Kutno	106	29
11	Pabianice	141	7	28	Racibórz	120	19	45	Grudziądz	,,	,,
12	Olsztyn I/M	139	8	29	Przemyśl	,,	,,	46	Elbląg	105	30
13	Gniezno	138	9	30	Sopot	,,	,,	47	Stargard	103	31
14	Cieszyn	135	10	31	Opole I/M	119	20	48	Gorzów W.	99	32
15	Kłodzko	134	11	32	Gdańsk III/M	,,	,,	49	Szczecin II/M	86	33
16	Łódź III/M	133	12	33	Bielsko-Biała I/M	118	21				
17	Szczecin I/M	132	13	34	Będzin	117	22				
					Kategoria IV						
1	**Bolesławiec**	152	1	25	Lublin I/M	120	17	49	Łomża	108	28
2	Nowy Bytom	146	2	26	Zamość	119	18	50	Kętrzyn	,,	,,
3	Jelenia Góra I/M	,,	,,	27	Radom I/M	,,	,,	51	Pruszków	,,	,,
4	Ząbkowice Śl.	144	3	28	Piła	118	19	52	Brzeg	,,	,,
5	Gdańsk IV/M	141	4	29	Chełm Lubelski	,,	,,	53	Gryfice	,,	,,
6	Siemianowice	140	5	30	Lubań Śląski	,,	,,	54	Zakopane	107	29
7	Ostróda	,,	,,	31	Krynica	117	20	55	Zgierz	106	30
8	Koźle	139	6	32	Nysa	,,	,,	56	Starogard	,,	,,
9	Bielawa	138	7	33	Oświęcim	115	21	57	Kwidzyń	105	31
10	Sieradz	136	8	34	Żyrardów	,,	,,	58	Kielce I/M	104	32
11	Szczecinek	130	9	35	Toruń I/M	114	22	59	Malbork	103	33
12	Mikołów	,,	,,	36	Zduńska Wola	,,	,,	60	Skarżysko Kam.	102	34
13	Sanok	128	10	37	Ełk	113	23	61	Brodnica	,,	,,
14	Krosno	127	11	38	Wejherowo	,,	,,	62	Prudnik	100	35
15	Mysłowice	,,	,,	39	Kołobrzeg	112	24	63	Otwock	,,	,,
16	Nowy Targ	125	12	40	Katowice III/M	,,	,,	64	Skierniewice	98	36
17	Kraków IV/M	,,	,,	41	Chełmno	111	25	65	Ciechanów	97	37
18	Żywiec	,,	,,	42	Wałcz	110	26	66	Żary	96	38
19	Lębork	124	13	43	Mława	,,	,,	67	Kluczbork	95	39
20	Jarosław	123	14	44	Nowa Sól	,,	,,	68	Świebodzin	,,	,,
21	Wodzisław Śl.	122	15	45	Giżycko	,,	,,	69	Białogard	92	40
22	Radomsko	,,	,,	46	Chojnice	,,	,,	70	Jędrzejów	,,	,,
23	Czechowice	121	16	47	Jasło	109	27	71	Suwałki	,,	,,
24	Świecie	,,	,,	48	Poznań II/M	108	28	72	Kamienna Góra	86	41
					Kategoria V						
1	**Wieluń**	150	1	19	Bogatynia	120	14	37	Brzozów	110	23
2	Góra Śl.	145	2	20	Głuszyca	119	15	38	Kowary	,,	,,
3	Polanica	,,	,,	21	Złocieniec	118	16	39	Sławno	109	24
4	Zielona Góra I/M	141	3	22	Gryfów Śląski	,,	,,	40	Krapkowice	,,	,,
5	Głubczyce	140	4	23	Konin	117	17	41	Ziębice	,,	,,
6	Morąg	134	5	24	Jarocin	,,	,,	42	Nowa Ruda	,,	,,
7	Strzelce Op.	132	6	25	Mogilno	,,	,,	43	Gryfino	108	25
8	Szczawno	131	7	26	Cieplice	116	18	44	Gorlice	,,	,,
9	Mielec	,,	,,	27	Grajewo	,,	,,	45	Chodzież	,,	,,
10	Miastko	,,	,,	28	Bytów	,,	,,	46	Szklarska Poręba	,,	,,
11	Świebodzice	130	8	29	Strzegom	115	19	47	Łobez	107	26
12	Łowicz	,,	,,	30	Nakło	,,	,,	48	Oława	,,	,,
13	Świnoujście	128	9	31	Karpacz	115	19	49	Głuchołazy	,,	,,
14	Łęczyca	127	10	32	Nowy Dwór	113	20	50	Bartoszyce	,,	,,
15	Szubin	125	11	33	Chełmża	,,	,,	51	Skoczów	106	27
16	Gdańsk Oliwa	124	12	34	Aleksandrów K.	,,	,,	52	Jawor	,,	,,
17	Ustroń	,,	,,	35	Bielsk Podlaski	112	21	53	Braniewo	,,	,,
18	Stalowa Wola	122	13	36	Myszków	111	22	54	Pisz	,,	,,

Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyk.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyk.	Lok.
55	Wąbrzeźno	106	27	67	Połczyn	102	31	79	Pasłęk	97	36
56	Kartuzy	„	„	68	Działdowo	101	32	80	Białystok I/M	96	37
57	Gdańsk Nowy Port	„	„	69	Olecko	„	„	81	Biłgoraj	90	38
58	Szczytno	„	„	70	Kościerzyna	„	„	82	Paczków	89	39
59	Wolsztyn	105	28	71	Tarnobrzeg	100	33	83	Tomaszów Lub.	88	40
60	Człuchów	„	„	72	Brzeziny	„	„	84	Sępólno	86	41
61	Olesno	105	28	73	Żnin	„	„	85	Kolbuszowa	84	42
62	Boguszów	„	„	74	Puławy	99	34	86	Biskupiec	83	43
63	Mrągowo	104	29	75	Sztum	„	„	87	Lidzbark W.	70	44
64	Limanowa	103	30	76	Tuchola	98	35	88	Kraków Nowa Huta	64	45
65	Lubin	102	31	77	Rzeszów I/M	„	„	89	Wieliczka	63	46
66	Bochnia	„	„	78	Złotów	„	„	90	Włoszczowa	62	47
					Kategoria VI						
1	Września	144	1	43	Lwówek Śl.	104	20	85	Kozienice	91	33
2	Pszczyna	142	2	44	Turek	„	„	86	Kamień Pomorski	90	34
3	Ruda Śląska	„	„	45	Ostrołęka	103	21	87	Końskie	„	„
4	Kościan	131	3	46	Oborniki	„	„	88	Lubartów	89	35
5	Wołów	128	4	47	Czarnków	„	„	89	Gostynin	88	36
6	Nowy Tomyśl	„	„	48	Grodzisk Mazowiecki	102	22	90	Płońsk	87	37
7	Krotoszyn	125	5	49	Nisko	„	„	91	Węgrów	„	„
8	Lubliniec	„	„	50	Mińsk Mazowiecki	„	„	92	Śrem	„	„
9	Milicz	123	6	51	Międzychód	101	23	93	Biała Podlaska	„	„
10	Łańcut	119	7	52	Dębica	„	„	94	Przasnysz	86	38
11	Rawa Mazowiecka	118	8	53	Ustka	„	„	95	Brzesko	85	39
12	Ostrowiec Św.	„	„	54	Środa Wlkp.	„	„	96	Rawicz	„	„
13	Ostrów Mazowiecka	117	9	55	Sokółka	100	24	97	Nowe Miasto	83	40
14	Pułtusk	115	10	56	Lipno	„	„	98	Gostyń	„	„
15	Kraśnik	114	11	57	Nowogard	„	„	99	Trzcianka	„	„
16	Ciechocinek	„	„	58	Garwolin	„	„	100	Radzyń	„	„
17	Sochaczew	113	12	59	Środa Śl.	99	25	101	Sierpc	„	„
18	Kępno	„	„	60	Wołomin	„	„	102	Dąbrowa Tarnowska	82	41
19	Szamotuły	„	„	61	Węgorzewo	„	„	103	Maków Mazowiecki	81	42
20	Złotoryja	112	13	62	Nidzica	98	26	104	Krasnystaw	„	„
21	Opoczno	„	„	63	Koło	„	„	105	Sulechów	80	43
22	Drawsko	„	„	64	Żagań	„	„	106	Strzelin	„	„
23	Grójec	110	14	65	Opatów	„	„	107	Gubin	79	44
24	Myślibórz	109	15	66	Wyrzysk	„	„	108	Słubice	78	45
25	Wągrowiec	„	„	67	Wysokie Maz.	„	„	109	Skwierzyna	„	„
26	Lesko	„	„	68	Włodawa	97	27	110	Szczawnica	„	„
27	Miechów	108	16	69	Olkusz	„	„	111	Sokołów	76	46
28	Busko	„	„	70	Bystrzyca Kł.	96	28	112	Gołdap	„	„
29	Rabka	107	17	71	Augustów	„	„	113	Zgorzelec	75	47
30	Hrubieszów	„	„	72	Iława	95	29	114	Wschowa	74	48
31	Łuków	„	„	73	Strzelce Kr.	„	„	115	Starachowice	73	49
32	Łask	106	18	74	Radzymin	„	„	116	Lądek Zdrój	72	50
33	Wadowice	„	„	75	Kożuchów	94	30	117	Dobrodzień	„	„
34	Rypin	„	„	76	Syców	„	„	118	Pyrzyce	71	51
35	Pruszcz Gd.	„	„	77	Szprotawa	93	31	119	Krosno Odrzańskie	70	52
36	Oleśnica	105	19	78	Namysłów	92	32	120	Kolno	„	„
37	Czeladź	„	„	79	Choszczno	„	„	121	Irena	„	„
38	Trzebnica	„	„	80	Pińczów	„	„	122	Sulęcin	„	„
39	Myślenice	„	„	81	Dębno Pomorskie	91	33	123	Darłowo	63	53
40	Głogów	„	„	82	Lubaczów	„	„	124	Górowo Iławskie	50	54
41	Grodków	„	„	83	Międzyrzecz	„	„	125	Kudowa	46	55
42	Przeworsk	„	„	84	Niemodlin	„	„	126	Barczewo	41	56

Najlepsza i najsłabsza wydajność w kategorii:

I.	162%	—	82%	rozpiętość	70%
II.	164%	—	95%	„	69%
III.	178%	—	86%	„	92%
IV.	152%	—	86%	„	66%
V.	150%	—	62%	„	88%
VI.	144%	—	41%	„	103%

WYKAZ
oddziałów o wydajności 150% i powyżej 150% normy uzyskanej w lipcu 1951 r.

Lp.	Oddział	Wydajność w % stos. do normy	Kategoria oddziału	Województwo
1	Wałbrzych I/M	178	III	wrocławskie
2	Gliwice I/M	164	II	katowickie
3	Świętochłowice	163	III	katowickie
4	Wrocław II/M	163	III	wrocławskie
5	Zabrze I/M	163	III	katowickie
6	Katowice Woj.	162	II	katowickie
7	Bydgoszcz I/M	156	II	bydgoskie
8	Dzierżoniów	156	III	wrocławskie
9	Siedlce	156	III	warszawskie
10	Katowice I/M	153	II	katowickie
11	Bolesławiec	152	IV	wrocławskie
12	Wrocław Woj.	152	I	wrocławskie
13	Wieluń	150	V	łódzkie

Ilość oddziałów o wydajności 150% normy i powyżej:

w województwach

wrocławskim	5
katowickim	5
bydgoskim	1
łódzkim	1
warszawskim	1

w kategorii

I	—	2
II	—	3
III	—	6
IV	—	1
V	—	1
VI	—	—

ZESTAWIENIE
oddziałów NBP według kategorii i stopni wydajności pracy uzyskanej w sierpniu 1951 r.

(wydajność określono w procentowym stosunku do normy)

Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.
					Kategoria I (oddziały wojewódzkie)						
1	**Katowice**	171	1	7	Łódź	110	6	13	Rzeszów	100	10
2	Wrocław	149	2	8	Lublin	108	7	14	Białystok	95	11
3	Bydgoszcz	123	3	9	Zielona Góra	,,	,,	45	Poznań	,,	,,
4	Opole	,,	,,	10	Warszawa	107	8	16	Olsztyn	92	12
5	Kraków	114	4	11	Szczecin	101	9	17	Kielce	88	13
6	Gdańsk	112	5	12	Koszalin	100	10				
					Kategoria II						
1	**Jelenia Góra**	162	1	12	Włocławek	134	12	23	Częstochowa	122	19
2	**Gliwice I/M**	159	2	13	Katowice II/M	133	13	24	Warszawa III/M	,,	,,
3	**Chorzów**	157	3	14	Warszawa-Mokotów	132	14	25	Warszawa V/M	,,	,,
4	**Bydgoszcz I/M**	155	4	15	Tarnów	,,	,,	26	Łódź II/M	116	20
5	**Zabrze**	152	5	16	Bielsko-Biała	131	15	27	Toruń	114	21
6	**Poznań I/M**	149	6	17	Wałbrzych	128	16	28	Gdynia	113	22
7	**Katowice I/M**	148	7	18	Łódź I/M	126	17	29	Warszawa-Praga	,,	,,
8	**Gliwice**	147	8	19	Poznań III/M	,,	,,	30	Piotrków	111	23
9	**Wrocław I/M**	144	9	20	Rybnik	,,	,,	31	Radom	109	24
10	**Bytom**	138	10	21	Sosnowiec	125	18	32	Kraków II/M	103	25
11	**Bytom I/M**	135	11	22	Warszawa IV/M	,,	,,	33	Kalisz	101	26
					Kategoria III						
1	**Świętochłowice**	168	1	17	Inowrocław	126	16	33	Kraków-Podgórze	116	23
2	**Dzierżoniów**	166	2	18	Leszno	125	17	34	Sopot	,,	,,
3	**Zabrze I/M**	165	3	19	Kraków III/M	124	18	35	Olsztyn I/M	115	24
4	**Wałbrzych I/M**	164	4	20	Słupsk	,,	,,	36	Ostrów Wlkp.	,,	,,
5	**Wrocław II/M**	161	5	21	Dąbrowa Górnicza	123	19	37	Warszawa VII/M	,,	,,
6	**Tarnowskie Góry**	154	6	22	Opole I/M	,,	,,	38	Świdnica	114	25
7	Siedlce	145	7	23	Częstochowa I/M	122	20	39	Elbląg	112	26
8	Gniezno	144	8	24	Gdańsk III/M	121	21	40	Przemyśl	111	27
9	Zawiercie	,,	,,	25	Gdańsk-Wrzeszcz	,,	,,	41	Tomaszów Mazow.	,,	,,
10	Cieszyn	141	9	26	Gdynia I/M	,,	,,	42	Pabianice	110	28
11	Łódź III/M	137	10	27	Tczew	,,	,,	43	Gorzów Wlkp.	109	29
12	Bydgoszcz II/M	136	11	28	Nowy Sącz	118	22	44	Sandomierz	108	30
13	Sosnowiec I/M	132	12	29	Bielsko Biała I/M	117	23	45	Grudziądz	107	31
14	Legnica	130	13	30	Racibórz	,,	,,	46	Chrzanów	106	32
15	Szczecin I/M	128	14	31	Będzin	116	,,	47	Stargard	104	33
16	Płock	127	15	32	Kłodzko	,,	,,	48	Kutno	94	34
								49	Szczecin II/M	85	35

Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.
					Kategoria IV						
1	Nowy Bytom	160	1	25	Lubań Śl.	118	14	49	Świebodzin	109	22
2	Koźle	151	2	26	Radomsko	,,	,,	50	Szczecinek	109	22
3	Bielawa	147	3	27	Giżycko	117	15	51	Krosno	108	23
4	Jelenia Góra I/M	145	4	28	Sanok	,,	,,	52	Gryfice	107	24
5	Bolesławiec	141	5	29	Kielce I/M	116	16	53	Jasło	,,	,,
6	Gdańsk IV/M	140	6	30	Nysa	,,	,,	54	Jędrzejów	,,	,,
7	Mikołów	138	7	31	Żywiec	,,	,,	55	Wałcz	,,	,,
8	Radom I/M	133	8	32	Chojnice	115	17	56	Kętrzyn	106	25
9	Lublin I/M	127	9	33	Ełk	,,	,,	57	Łomża	,,	,,
10	Siemianowice	,,	,,	34	Nowa Sól	,,	,,	58	Starogard G.	,,	,,
11	Ząbkowice Śl.	,,	,,	35	Nowy Targ	,,	,,	59	Żary	105	26
12	Katowice III/M	126	10	36	Oświęcim	,,	,,	60	Kluczbork	104	27
13	Kraków IV/M	,,	,,	37	Ostróda	114	18	61	Kwidzyń	,,	,,
14	Wodzisław Śl.	,,	,,	38	Wejherowo	,,	,,	62	Mława	,,	,,
15	Jarosław	124	11	39	Zduńska Wola	,,	,,	63	Zakopane	,,	,,
16	Żyrardów	,,	,,	40	Malbork	113	19	64	Kamienna Góra	103	28
17	Świecie	122	12	41	Piła	,,	,,	65	Kołobrzeg	102	29
18	Czechowice	121	13	42	Toruń I/M	,,	,,	66	Brzeg	101	30
19	Chełm Lub.	120	14	43	Zamość	,,	,,	67	Brodnica	100	31
20	Krynica	,,	,,	44	Pruszków	111	20	68	Skarżysko K.	,,	,,
21	Lębork	,,	,,	45	Skierniewice	,,	,,	69	Ciechanów	99	32
22	Mysłowice	,,	,,	46	Zgierz	,,	,,	70	Poznań II/M	96	33
23	Prudnik	,,	,,	47	Otwock	110	21	71	Suwałki	85	34
24	Sieradz	,,	,,	48	Chełmno	109	22	72	Białogard	84	35
					Kategoria V						
1	Góra Śląska	147	1	31	Bielsk Podlaski	115	17	61	Kowary	,,	,,
2	Złocieniec	143	2	32	Kościerzyna	,,	,,	62	Grajewo	103	27
3	Zielona Góra I/M	140	3	33	Nowy Dwór	,,	,,	63	Sztum	102	28
4	Police	134	4	34	Człuchów	114	18	64	Wąbrzeźno	,,	,,
5	Świebodzice	,,	,,	35	Mogilno	,,	,,	65	Boguszów	101	29
6	Szklarska Poręba	,,	,,	36	Olesno	,,	,,	66	Jawor	100	30
7	Mielec	133	5	37	Bochnia	113	19	67	Łęczyca	,,	,,
8	Strzelce Op.	,,	,,	38	Gryfów	,,	,,	68	Myszków	,,	,,
9	Konin	130	6	39	Lubin	112	20	69	Tuchola	,,	,,
10	Miastko	,,	,,	40	Mrągowo	,,	,,	70	Sępólno	,,	,,
11	Łowicz	129	7	41	Bytów	111	21	71	Działdowo	99	31
12	Głubczyce	126	8	42	Jarocin	,,	,,	72	Olecko	,,	,,
13	Nakło	,,	,,	43	Białystok I/M	110	22	73	Szczytno	,,	,,
14	Szczawno	,,	,,	44	Brzozów	,,	,,	74	Łobez	98	32
15	Ziębice	123	9	45	Oława	,,	,,	75	Ruda N.	,,	,,
16	Aleksandrów K.	122	10	46	Skoczów	108	23	76	Złotów	,,	,,
17	Głuszyce	,,	,,	47	Strzegom	,,	,,	77	Biskupiec	97	33
18	Ustroń	,,	,,	48	Kartuzy	106	24	78	Żnin	,,	,,
19	Stalowa Wola	121	11	49	Tomaszów	,,	,,	79	Bartoszyce	94	34
20	Wolsztyn	,,	,,	50	Świnoujście	106	,,	80	Sławno	92	35
21	Bogatynia	120	12	51	Brzeziny	105	25	81	Biłgoraj	87	36
22	Chodzież	,,	,,	52	Braniewo	,,	,,	82	Kraków Nowa Huta	,,	,,
23	Gdańsk N. Port	,,	,,	53	Gdańsk Oliwa	,,	,,	83	Wieliczka	86	37
24	Wieluń	,,	,,	54	Krapkowice	,,	,,	84	Kolbuszowa	85	38
25	Szubin	119	13	55	Morąg	,,	,,	85	Rzeszów I/M	,,	,,
26	Pisz	118	14	56	Puławy	,,	,,	86	Włoszczowa	,,	,,
27	Gorlice	117	15	57	Tarnobrzeg	,,	,,	87	Lidzbark W.	84	39
28	Limanowa	,,	,,	58	Chełmża	104	26	88	Paczków	80	40
29	Cieplice	116	16	59	Głuchołazy	,,	,,	89	Pasłęk	76	41
30	Karpacz	,,	,,	60	Gryfino	,,	,,	90	Połczyn	,,	,,

Kategoria VI

Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd	Lok.	Lp.	Oddział	Wyd.	Lok.
1	**Września**	156	1	43	Niemodlin	102	22	85	Nowe Miasto	92	32
2	Ruda Śl.	143	2	44	Radzyń	102	22	86	Gostynin	91	33
3	Pszczyna	142	3	45	Sokółka	,,	,,	87	Opoczno	,,	,,
4	Wołów	138	4	46	Szamotuły	,,	,,	88	Strzelin	,,	,,
5	Krotoszyn	132	5	47	Trzebnica	,,	,,	89	Augustów	90	34
6	Milicz	128	6	48	Żagań	,,	,,	90	Mława	,,	,,
7	Kościan	125	7	49	Nisko	101	23	91	Maków Mazowiecki	,,	,,
8	Nowy Tomyśl	123	8	50	Sierpc	,,	,,	92	Namysłów	,,	,,
9	Oleśnica	,,	,,	51	Środa	,,	,,	93	Dębno	89	35
10	Rawa Mazowiecka	122	9	52	Węgorzewo	,,	,,	94	Pińczów	,,	,,
11	Lubliniec	,,	,,	53	Wyrzysk	,,	,,	95	Sokołów	,,	,,
12	Mińsk Mazowiecki	118	10	54	Dębica	100	24	96	Włodawa	,,	,,
13	Myślenice	118	,,	55	Gostyń	,,	,,	97	Szprotawa	88	36
14	Złotoryja	,,	,,	56	Grodzisk Mazowiecki	,,	,,	98	Wschowa	,,	,,
15	Kępno	114	11	57	Rabka	,,	,,	99	Strzelce Krakowskie	87	37
16	Międzychód	,,	,,	58	Śrem	,,	,,	100	Węgrów	,,	,,
17	Sochaczew	113	12	59	Ostrowiec	99	25	101	Dąbrowa Tarnowska	86	38
18	Drawsko	112	13	60	Radzymin	,,	,,	102	Kozienice	,,	,,
19	Trzcianka	,,	,,	61	Czarnków	98	26	103	Starachowice	,,	,,
20	Wołomin	,,	,,	62	Opatów	,,	,,	104	Wysokie Mazowieckie	,,	,,
21	Rypin	111	14	63	Myślibórz	,,	,,	105	Biała Podlaska	85	39
22	Bystrzyca	110	15	64	Darłowo	97	27	106	Przasnysz	84	40
23	Łańcut	,,	,,	65	Hrubieszów	,,	,,	107	Środa Śląska	,,	,,
24	Ustka	,,	,,	66	Oborniki	,,	,,	108	Syców	83	41
25	Pułtusk	109	16	67	Ostrów	,,	,,	109	Nidzica	81	42
26	Wągrowiec	,,	,,	68	Rawicz	,,	,,	110	Lwówek Śląski	80	43
27	Grójec	108	17	69	Busko	96	28	111	Skwierzyna	,,	,,
28	Przeworsk	,,	,,	70	Garwolin	,,	,,	112	Dobrodzień	78	44
29	Wadowice	,,	,,	71	Kraśnik	,,	,,	113	Brzesko	77	45
30	Ciechocinek	106	18	72	Płońsk	,,	,,	114	Słubice	,,	,,
31	Głogów	,,	,,	73	Lądek Zdrój	95	29	115	Irena	74	46
32	Grodków	,,	,,	74	Lesko	,,	,,	116	Sulechów	72	47
33	Kamień Pomorski	,,	,,	75	Lubartów	,,	,,	117	Gubin	71	48
34	Łask	,,	,,	76	Łuków	,,	,,	118	Kożuchów	,,	,,
35	Lipno	105	19	77	Olkusz	,,	,,	119	Krosno Odrzańskie	,,	,,
36	Czeladź	104	20	78	Zgorzelec	,,	,,	120	Sulęcin	,,	,,
37	Ostrołęka	,,	20	79	Międzyrzecz	94	30	121	Kolno	70	49
38	Pruszcz Gd.	,,	,,	80	Nowogard	,,	,,	122	Pyrzyce	67	50
39	Koło	103	21	81	Choszczno	93	31	123	Gołdap	66	51
40	Miechów	,,	,,	82	Końskie	,,	,,	124	Barczewo	53	52
41	Szczawnica	,,	,,	83	Krasnystaw	,,	,,	125	Kudowa	50	53
42	Turek	,,	,,	84	Lubaczów	,,	,,	126	Górowo Ił.	39	54

Najlepsza i najsłabsza wydajność w kategorii:

I.	171%	—	88%	rozpiętość	83%
II.	162%	—	101%	,,	61%
III.	168%	—	85%	,,	83%
IV.	160%	—	84%	,,	66%
V.	147%	—	76%	,,	71%
VI.	165%	—	39%	,,	126%

WYKAZ

oddziałów o wydajności 150% i powyżej 150% normy uzyskanej w sierpniu 1951 r.

Lp.	Oddział	Wydajność w % stos. do normy	Kat. oddz.	Województwo
1	Katowice - Wojewódzki	171	I	katowickie
2	Świętochłowice	168	III	katowickie
3	Dzierżoniów	166	III	wrosławskie
4	Zabrze I/M	165	III	katowickie
5	Wałbrzych I/M	164	III	wrocławskie
6	Jelenia Góra	162	II	wrocławskie
7	Wrocław II/M	161	III	wrocławskie
8	Nowy Bytom	160	IV	katowickie
9	Gliwice I/M	159	II	katowickie
10	Chorzów	157	II	katowickie
11	Września	156	VI	poznańskie
12	Bydgoszcz I/M	155	II	bydgoskie
13	Tarnowskie Góry	154	III	katowickie
14	Zabrze	152	III	katowickie
15	Koźle	151	IV	opolskie

Ilość oddziałów o wydajności 150% normy i powyżej:

a) **w województwach**

katowickim	8
wrocławskim	4
poznańskim	1
bydgoskim	1
opolskim	1

b) **w kategoriach**

I	1
II	5
III	7
IV	1
V	—
VI	1

Lokaty oddziałów wojewódzkich
w zależności od procentowego stosunku ilości oddziałów o wydajności poniżej i powyżej normy do ogólnej ilości oddziałów w województwie

Lp.	Nazwa oddziału wojewódzkiego w porządku alfabetycznym	Lokaty uzyskane w miesiącach: (rok 1951)							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1	Białystok	14	16	11	12	13	16	13	14
2	Bydgoszcz	2	4	2	3	2	5	4	3
3	Gdańsk	4	5	7	2	4	3	2	1
4	Katowice	1	2	3	1	1	2	1	2
5	Kielce	9	10	8	5	10	10	15	17
6	Koszalin	8	6	4	8	6	6	7	10
7	Kraków	6	3	9	9	11	13	10	8
8	Lublin	17	13	13	16	17	14	16	13
9	Łódź	5	7	6	11	5	1	3	4
10	Olsztyn	16	17	17	17	15	11	14	15
11	Opole	10	11	10	7	9	7	9	5
12	Poznań	3	1	1	4	3	4	8	6
13	Rzeszów	11	9	5	6	7	8	5	9
14	Szczecin	13	15	15	15	14	15	12	12
15	Warszawa	12	12	14	13	12	12	11	11
16	Wrocław	7	8	12	10	8	9	6	7
17	Zielona Góra	15	14	16	14	16	17	17	16

DZIAŁ instrukcyjny

DEPARTAMENT KREDYTOWY

WYCIĄGI Z PISM DEPARTAMENTU

Powiązanie kredytu normatywnego z przedmiotem kredytowania

O ile w przedsiębiorstwach, którym przysługuje procentowe pokrycie normatywów kredytem normatywnym (przedsiębiorstwa handlowe — 50% normatywu towarów) odnośne zapasy kształtują się poniżej normatywu, wówczas należy dokonać odpowiedniego zmniejszenia kredytu normatywnego. To samo odnosi się do przypadków, gdy przedsiębiorstwo otrzymało kredyt sezonowy lub specjalny na ponadnormatywne zapasy, które zmniejszyły się — wówczas kredyty te powinny ulec spłacie do wysokości zmniejszonych zapasów. Spłata ta powinna nastąpić niezależnie od sytuacji finansowej, w jakiej przedsiębiorstwo znajduje się w danym momencie.

OK/520/fin. Warszawa, dnia 10. 9. 1951 r.

Rezygnacja z limitu

Zgłoszone w opóźnionym terminie rezygnacje z limitów należy przyjąć i zgłosić do dyspozycji właściwego wydziału finansowania. Jednocześnie podkreślamy, że przekroczenie wskazanego przez departament w piśmie z dnia 9 sierpnia br. znak OK/320/fin. terminu na złożenie zgłoszeń w sprawie zmian limitów należy poczytywać jako uchybienie w pracy oddziału.

OK/320/fin. Warszawa, dnia 14. 9. 1951 r.

Limitowane książeczki czekowe

W sprawie zwolnienia niektórych przedsiębiorstw od obowiązku posługiwania się limitowanymi książeczkami czekowymi i zastosowania w ich miejsce czeków rozrachunkowych z klauzulą „tylko do rozrachunku za transport" — wyrażamy pogląd, że zezwoleń takich nie należy wydawać.

Jednocześnie zaznaczamy, że przy zastosowaniu systemu książeczek limitowanych dla przedsiębiorstw niesamodzielnych zawsze jest gwarancja pokrycia czeku z takiej książeczki, gdyż na wykup książeczek limitowanych przedsiębiorstwo musi otrzymać dotację od jednostki nadrzędnej — natomiast przy zastosowaniu czeków rozrachunkowych (białych) z klauzulą „tylko do rozrachunku za transport" przedsiębiorstwo mogłoby wystawić czek, który nie miałby w momencie przedstawienia go do zapłaty, pokrycia na rachunku rozliczeniowym i mimo to oddziały mogłyby być zmuszone w poszczególnych przypadkach do honorowania takich czeków.

Za utrzymaniem w stosunku do wszystkich przedsiębiorstw książeczek limitowanych przemawia jednolity system postępowania jak również zmuszenie jednostek nadrzędnych przedsiębiorstw samodzielnych do terminowego przekazywania dotacji.

OK/520/cz. Warszawa, dnia 21. 9. 1951 r.

Rozliczenia z budżetem centralnym

Jednostki nadrzędne nie mogą zatrzymywać dotacji na uzupełnienie własnych funduszy obrotowych przedsiębiorstwa w przypadku nieodprowadzania przez przedsiębiorstwo w terminie wpłaty z zysku, lub wstrzymać dotacje na pokrycie strat w przypadku nieodprowadzenia nadwyżek własnych funduszy obrotowych. Tego rodzaju postępowanie zniekształcałoby wykonanie budżetu zarówno na odcinku środków obrotowych jak i wpłat z zysku gdyż rozliczenia przedsiębiorstw z budżetem z tych tytułów wpływają lub są wydatkowane z odrębnych pozycji budżetu.

Zgodnie z par. 14 uchwały Nr 98 i par. 9 uchwały Nr 99 (Monitor Polski Nr A-17, poz. 225 i 226) w przypadku nieodprowadzania w terminie przez przedsiębiorstwo wpłat z zysku lub nadwyżek własnych funduszów obrotowych, bank finansujący obowiązany jest dokonać przelewu odpowiedniej kwoty we własnym zakresie.

OK/320/rozb. Warszawa, dnia 8. 8. 1951 r.

Brak rozdzielników towarowych

Zgodnie z otrzymanymi wyjaśnieniami z MHW sprawa gromadzenia się remanentów nie wynika z opóźnionego otrzymywania przez centrale miesięcznych rozdzielników sprzedaży. Opóźnienia te są wyjątkowe i wahają się od 5 do 10 dni, a w przypadku braku rozdzielnika MHW poleciło centralom dokonywanie sprzedaży w pierwszej dekadzie miesiąca 30% wartości puli towarowej miesiąca poprzedniego.

Z uwagi na to, że wartość miesięcznych rozdzielników waha się w granicach 10% — obawy central, iż na skutek braku rozdzielników miesięcznych mogą w pierwszej dekadzie miesiąca operacyjnego przekroczyć rozdzielniki nie są słuszne.

Słuszne jest natomiast twierdzenie, że na skutek nierównomiernych dostaw tworzą się ponadnormatywne zapasy towarowe. W przypadku gdy zapasy te pochodą z ponadplanowej produkcji, MHW upoważniło centrale do przekroczenia miesięcznych rozdzielników sprzedaży.

H/3092. Warszawa, dnia 29. 8. 1951 r.

Udzielanie informacji wydziałom finansowym prezydiów rad narodowych

Sprawa udzielania informacji poza Bank uregulowana została przepisami o zabezpieczeniu tajemnicy służbowej w Narodowym Banku Polskim. Uprawnienia rad narodowych w zakresie zasięgania z Banku informacji przewiduje par. 80 p. g. powyższych przepisów. Przepisy odnośnie udzielania materiałów informacyjnych władzom podatkowym zawiera dekret z dnia 16. 5. 1946 r. o postępowaniu podatkowym (Dz. U. R. P. Nr 27/46, poz. 174).

W oparciu o powyższe przepisy, oddział powinien każdorazowo rozpatrzeć rodzaj żądanych informacji wydziału finansowego prezydium rady narodowej z równoczesnym uwzględnieniem znacznego rozszerzenia kompetencji rad narodowych po dniu 20. 3. 1950 r. czyli po wejściu w życie pierwotnej ustawy o terenowych organach jednolitej władzy państwowej.

OK/320/pod. Warszawa, dnia 29. 8. 1951 r.

Obrót bezgotówkowy

Sprawę uzupełniania pogotowia kasowego z wpływów bieżących reguluje art. 2 ust. 1 pkt 3 ustawy o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym z 1 lipca 1949 r. (Zbiór Dział IV część A str. 19).

W myśl interpretacji przepisów powyższego artykułu uzgodnionej z Ministerstwem Finansów, z reguły dopuszcza się uzupełnianie pogotowia kasowego z wpływów bieżących uczestnika obrotu bezgotówkowego. Bank może z tytułu sprawowanej kontroli i fiansowania zawiesić każdocześnie powyższe uprawnienia uczestnika obrotu bezgotówkowego. Za przykład może posłużyć zarządzenie Prezesa Banku Nr 19/51 pkt 2 ust. 3 nie zezwalające na uzupełnienie pogotowia kasowego jednostkom samodzielnym z ich wpływów bieżących jak również nakładanie w przypadkach indywidualnych na jednostki gospodarcze sankcji bankowych w formie uzupełniania pogotowia kasowego wyłącznie ze środków bankowych.

OK/320/ob. Warszawa, dnia 18. 8. 1951 r.

Pokrycie niedoborów w funduszu własnym przedsiębiorstwa w związku z odpisaniem materiałów przeznaczonych na zniszczenie, złom lub odpadki użytkowe

1) Zakwalifikowanie części zbędnych i nadmiernych zapasów materiałowych jako małowartościowe lub bezwartościowe, znajdujące swój wyraz księgowy przez odpisanie ich całkowitej lub częściowej wartości książkowej na straty, a nie na zmniejszenie funduszu statutowego, uzewnętrzni się w sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa na rachunku wyników (par. 55 ust. 2 instrukcji o upłynnieniu remanentów — Monitor Polski Nr A-46) przez odpowiednie zmniejszenie zysku względnie powiększenie straty bilansowej.

Obowiązujące przepisy nie przewidują odrębnego źródła sfinansowania ewentualnych niedoborów własnych funduszów obrotowych przedsiębiorstw, powstałych z tego tytułu, w związku z czym należy domniemywać się, że przedsiębiorstwa powinny je pokryć z ponadplanowych zysków na działalności operacyjnej. W żadnym przypadku niedobory te nie mogą być sfinansowane kredytem normatywnym.

2) Zmniejszenie przedmiotów kredytowania o odpisanie wartości książkowej materiałów zakwalifikowanych na zniszczenie, złom lub odpadki użytkowe (materiały bezwartościowe i małowartościowe) nie może doprowadzić do przekredytowania przedsiębiorstwa kredytem przejściowym na nadzwyczajne potrzeby, z uwagi na przepisy rozdziału 6 zarządzenia Nr 84/51.

W myśl wspomnianego zarządzenia, zapasy bezwartościowe i małowartościowe nie kwalifikują się do kredytowania kredytem na nadzwyczajne potrzeby.
OK/520/ku. Warszawa, dnia 11. 9. 1951 r.

Wypłata kaucji

Zakłady mogą wypłacić pobrane kaucje mimo zablokowanego rachunku rozliczeniowego z pozostałości na tym rachunku w pierwszej kolejności. Zakłady te powinny otworzyć rachunek specjalny w P.K.O. (konto 1111) i przelać na ten rachunek wszystkie dotychczas pobrane kaucje zaksięgowane na rachunku rozliczeniowym.
OK/520/kdp. Warszawa, dnia 19. 9. 1951 r.

Finansowanie dokumentacji technicznej kapitalnych remontów

Ministerstwo Finansów, Departament Inwestycji i Budownictwa, pismem z dnia 9 sierpnia 1951 r. znak PI 8798/11/51 ustaliło następujący tryb finansowania dokumentacji technicznej kapitalnych remontów:

Na temat sposobu finansowania w roku 1951 dokumentacji technicznej kapitalnych remontów, które mają być wykonywane w roku 1952, Ministerstwo Finansów wyjaśnia, że dokumentacja powyższa powinna być w roku 1951 finansowana ze środków obrotowych i przez rozliczenia międzyokresowe w roku 1952 koszty jej refundowane ze środków akumulowanych na rachunkach kapitalnych remontów.

CZPG i jednostki usługowe — formularze do sprawozdań miesięcznych z kontroli stanu finansowego

Komunikuje się, że sprawozdania miesięczne z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw podległych CZPG należy sporządzać na formularzach „dla handlu".

Jeżeli chodzi o jednostki usługowe, to omawiane sprawozdania należy sporządzać na formularzach „dla handlu" w tych przypadkach, gdy dane jednostki prowadzą księgowość według jednolitego planu kont dla handlu i sporządzają sprawozdania terminowe według wzoru H-45.
H/2092. Warszawa, dnia 22. 9. 1951 r.

Kredytowanie ponadnormatywnych zapasów zbożowych w Centralnym Zarządzie Przemysłu Młynarskiego

Wyjaśnia się, że ponadnormatywne zapasy zbożowe w Centralnym Zarządzie Przemysłu Młynarskiego powinny być finansowane kredytem specjalnym, a nie kredytem przejściowym na nadzwyczajne potrzeby.

O ile przedsiębiorstwo posiada odpowiednią przestrzeń magazynową do składania zboża, to oddział nie powinien żądać obecnie upłynnienia tych zapasów dla spłaty kredytu.

Biorąc pod uwagę pojemność magazynów przymłyńskich, ustaloną z okręgowymi zakładami młynarskimi, oddział może w przybliżeniu określić maksymalną sumę kredytu specjalnego, potrzebną na sfinansowanie zapasu zbóż przy pełnym wykorzystaniu magazynów.

W przypadku, gdyby przyznany limit kredytu specjalnego w związku z zapełnieniem tych magazynów okazał się niewystarczający, należy wystąpić z umotywowanym wnioskiem w sprawie podwyższenia tego limitu.

Zaznacza się jednocześnie, że kredyt na nadzwyczajne potrzeby jest przewidziany na sfinansowanie w razie potrzeby istniejących w niektórych młynach ponadnormatywnych zapasów materiałów technicznych.
H/7092. Warszawa, dnia 15. 9. 1951 r.

Rozliczenie z Rachunkiem Sum Obrotowych za rok 1950 przedsiębiorstw podległych MHW

Wyjaśnia się, że rozliczenia kontrolowanych przedsiębiorstw podległych Ministerstwu Handlu Wewnętrznego z Rachunkiem Sum Obrotowych za rok 1950 powinny być dokonywane na podstawie bilansu otwarcia, wynikającego ze sprawozdawczości finansowej roku 1951 (Ministerstwo Handlu Wewnętrznego — pismo okólne nr 56-Ks. II-102/51 z dnia 25. 8. 51).
H/2292. Warszawa, dnia 17. 9. 1951 r.

Przekroczenie limitów w planach na rok 1951

Niżej podaje się wyjątek z listu Ministerstwa Finansów, Departament Finansów Handlu FH-4931/4/51 z dnia 5. 9. 1951 r. do Ministerstwa Handlu Wewnętrznego Departament Finansowy w sprawie wyżej wymienionej:

1. Szczegółowe plany finansowe na rok 1951 były sporządzone i zatwierdzone w miesiącach: kwietniu, maju, a nawet czerwcu — planowane w podgrupach i grupach nakłady mogły być zatem urealnione. Brak odpowiednich kwot w planach już w czerwcu i lipcu br. jest wynikiem niewłaściwego opracowania planów szczegółowych.
2. Zatwierdzone w szczegółowych planach nakłady nie mogą być w żadnym przy-

padku zmienione. Odchylenia nakładów wykonanych w stosunku do planowanych będą sprawdzianem realności planowania jak i mobilizacji przedsiębiorstw na odcinku obniżki kosztów własnych.

3. W przypadkach przekroczenia planów obrotów względnie produkcji banki finansujące mają prawo do honorowania ewentualnie zwiększonych nakładów w granicach ustalonego w planie finansowym wskaźnika kosztów do obrotu.

W innych wypadkach uzasadnionych gospodarczo mogą nastąpić ewentualne przekroczenia nakładów w poszczególnych grupach względnie podgrupach planu nakładów (tylko nakładów rzeczowych) z tym, że przekroczenie to nie może wpłynąć na wzrost planowanego wskaźnika kosztów do obrotu t. zn. powinno znaleźć pokrycie w efektywnych oszczędnościach w innych pozycjach nakładów rzeczowych. W sprawozdaniu z wykonania planu nakładów powyższe przekroczenia powinny być wyczerpująco uzasadnione.

Wszelkie analizy jak i aprobaty poniesionych kosztów i wydatków, powinny być przeprowadzane pod tym kątem widzenia.

Badanie właściwego zużycia kredytu specjalnego, udzielonego Polskim Zakładom Zbożowym na sfinansowanie ponadnormatywnych zapasów zbóż i strączkowych jadalnych

Załatwiając list oddziału Znak 67. 20. 1 z dn. 7. 9. br. komunikujemy, że badając właściwe zużycie kredytu specjalnego, udzielonego PZZ na sfinansowanie ponadnormatywnych zapasów zbóż i strączkowych jadalnych, należy brać pod uwagę organizowany przez PZZ tranzyt rozliczany. Zakup towarów przy tranzycie rozliczanym nie jest widoczny w księgowości magazynowej (gdyż towar do magazynu nie wszedł) natomiast odbija się w ciągu 3 dni na kredycie normatywnym lub specjalnym, z których został sfinansowany przed refakturowaniem na odbiorcę. Zakup ten w księgowości przedsiębiorstwa jest uwidoczniony na koncie 311 „faktury otrzymane w obrocie tranzytowym".

Przedsiębiorstwo składa oświadczenie o stanie zapasów nie na podstawie zapisów z księgowości, które są zwykle opóźnione, lecz na podstawie danych magazynowych. W związku z tym dla zbadania właściwego zużycia kredytu należy otrzymane dane magazynowe o stanie zapasów podwyższyć o przeciętny trzydniowy stan faktur otrzymanych w obrocie tranzytowym z konta 311, a następnie w myśl wytycznych Z. P. 6/51 pomniejszyć o wartość dostaw niefakturowanych i okresowych zobowiązań fakturowych dotyczących danego zapasu.

W świetle powyższego oddział postępuje właściwie finansując tranzyt rozliczany jako zakup z kredytu normatywnego lub specjalnego przez trzy dni tj. od czasu otrzymania faktury G.S. do refakturowania na odbiorcę. Właściwe jest również wykazywanie zakupu w tranzycie rozliczanym w sprawozdaniu miesięcznym jako towar sprzedany, a nie zafakturowany w pozycji „faktury nie oddane do inkasa".

Dla porządku wyjaśniamy, że dane inwentarzowe o stanie zapasów według stanu na 31. 7. br. można wykorzystać przez sprawdzenie zgodności z nimi oświadczenia przedsiębiorstwa o stanie zapasów na ten sam dzień i traktować je jako dane wyjściowe dla danych o stanie zapasów w dalszych okresach.

HU/SK/2192. Warszawa, dnia 26. 9. 1951 r.

WYCIĄGI Z KOMUNIKATÓW WEWNĘTRZNYCH ZSS

NUMER 17

1 *Finansowanie akcji ziemniaczanej*

Koszty związane z wyładunkiem, przewozami, zabezpieczeniem, magazynowaniem, drobnym sprzętem itp. obciążają „koszty obrotu towarowego" i finansowane są z rachunku operacyjnego.

2 *Regulacja należności za składniki majątku trwałego, przesuwane między spółdzielniami zrzeszonymi w ZSS*

Poniżej podaje się zasady ustalone uchwałą Zarządu ZSS z dnia 14. 8. br. w sprawie regulacji należności za składniki majątku trwałego przesuwane między spółdzielniami zrzeszonymi w ZSS:

a) w przypadku, gdy spółdzielnia przekazująca posiada pożyczkę z funduszu inwestycyjnego w wysokości większej lub co najmniej równej wartości przekazanych składników majątku trwałego, centrala jako administrator funduszu zmniejsza na wniosek spółdzielni przekazującej jej zadłużenie wobec funduszu z tytułu udzielonych pożyczek, o sumy przekazanych składników majątku trwałego, obciążając jednocześnie tą sumą konto spółdzielni przejmującej składniki majątku trwałego;

b) w przypadku gdy spółdzielnia przekazująca posiada pożyczkę z funduszu inwestycyjnego w wysokości mniejszej od wartości przekazanych składników majątku trwałego, centrala na wniosek spółdzielni przekazującej uznaje jej konto w wysokości zaciągniętej pożyczki, obciążając jednocześnie sumą tej pożyczki konto spółdzielni przejmującej.

Różnica między wartością przekazanego majątku a wysokością pożyczki z funduszu inwestycyjnego stanowi należność długoterminową spółdzielni przekazującej i zobowiązanie spółdzielni przejmującej i podlega rozliczeniu w następnym roku.

Jeżeli w następnym roku, rozliczenie za pośrednictwem funduszu inwestycyjnego będzie niemożliwe z uwagi na niekorzystanie spółdzielni przekazującej z pożyczki, rozliczenie nastąpi w zwykłym trybie t.j. ze środków planu inwestycyjnego lub przewyżki funduszów własnych ponad wartość majątku trwałego i normatywu środków obrotowych spółdzielni przejmującej;

c) w przypadku, gdy spółdzielnia przekazująca składniki majątku trwałego nie posiada pożyczki z funduszu inwestycyjnego rozliczenie nastąpi w zwykłym trybie t.j., jak w ustępie trzecim, pkt. b.

W wyjątkowych przypadkach Zarząd ZSS może udzielić spółdzielni przekazującej składniki majątku trwałego, a nie posiadającej pożyczki z funduszu inwestycyjnego, zezwolenia na zaliczenie całkowitej lub częściowej wartości przekazanego majątku trwałego na poczet wpłat na fundusz inwestycyjny. Zezwolenia takiego może udzielić Zarząd ZSS tylko w wypadku zagwarantowania pełnego pokrycia planu inwestycyjnego całego pionu ZSS ze środków własnych.

Powyższy sposób rozliczania należności za przekazane składniki majątku trwałego odnosi się do wszystkich rozliczeń nieuregulowanych dotychczas w innym trybie.

3 *Przesuwanie towarów z macierzystych magazynów spółdzielni do zakładów żywienia zbiorowego*

Podaje się do wiadomości i zastosowania pismo Departamentu Żywienia Zbiorowego M. H. W. z dnia 27 lipca 1951 r. Nr ZZ-VII-A-242.

„Przeprowadzane inspekcje wykazały niejednokrotnie, że spółdzielcze zakłady żywienia zbiorowego, przy przesuwaniu do nich towarów z magazynów macierzystych spółdzielni, obciążane są za te towary ceną detaliczną, a nie własną ceną nabycia (hurtową). W związku z tym ministerstwo zwraca uwagę, że cena zakupu towarów w zakładach gastronomicznych, będąca podstawą kalkulacji, nie może przekraczać obowiązującej ceny detalicznej, pomniejszonej o rabat handlowy, t.j. ceny hurtowej. Po tej przeto cenie, względnie po własnej cénie nabycia powinny być przesuwane towary z magazynów macierzystych spółdzielni do prowadzonych przez tę spółdzielnię zakładów żywienia zbiorowego, w przeciwnym razie następuje dwukrotna realizacja marży.

NUMER 18

1 *Wynagrodzenie junaków S. P. odbywających praktykę na kierowców samochodowych*

Na podstawie zarządzenia przewodniczącego P.K.P.G. z dnia 25. 7. br. Nr. 329:

Wydatki z tytułu wynagrodzeń, wypłacanych kandydatom i kierowcom szkolącym kandydatów, za okres szkoleniowy do dnia 31 grudnia 1951 r. — pokrywają zakłady pracy z funduszu płac.

.W przypadku udowodnionej należycie konieczności przekroczenia funduszu płac wyłącznie z tego tytułu, przekroczenie to uznaje się za uzasadnione.

2 *Tucz trzody chlewnej*

P.K.P.G. i M.H.W. w pismach swoich z dnia 25. 8. br. i z dnia 5. 9. br. zwracają uwagę na obowiązek podjęcia prowadzenia przez wszystkie zakłady żywienia zbiorowego tuczu trzody chlewnej, gdyż wykorzystanie w pełni od-

padków pokonsumcyjnych zapewni dodatkowy dochód.

M.H.W. w swoim piśmie podkreśla, że będzie skrupulatnie kontrolowało za pośrednictwem terenowych rad narodowych stan pogłowia i przyczyny ewentualnych zaniedbań w zakresie prowadzenia tuczu ze strony spółdzielni.

DZIAŁ racjonalizacji

RACJONALNE METODY PRACY ODDZIAŁÓW ZMECHANIZOWANYCH

Poniżej podajemy uaktualnione wyciągi z pisma Oddziału Wojewódzkiego w Poznaniu do Oddziału Wojewódzkiego w Bydgoszczy oraz odpowiedź Oddziału Wojewódzkiego w Bydgoszczy dla Oddziału Wojewódzkiego w Poznaniu.

Oddział Wojewódzki w Poznaniu zainteresowany wysoką wydajnością pracy działu rachunków bankowych Oddziału Wojewódzkiego w Bydgoszczy zapytuje o różne sposoby pracy, które przyczyniają się do osiągnięcia tych wyników.

P y t a n i e: Ponieważ Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy nie podaje w wykazie wydajności żadnych godzin nadliczbowych, prosimy o udzielenie wskazówek jak należy zorganizować pracę działu rachunków bankowych, ażeby w dekady skończyć prace do godziny 15 bez wykorzystania godzin nadliczbowych.

O d p o w i e d ź: Kwestia harmonijności pracy w dni dekadowe była szczególnie analizowana przez dyrekcję O/Wojewódzkiego w Bydgoszczy i zespół „OKP".

Wynikiem tego było zalecenie dokładnego planowania pracy i koordynacji współpracy pomiędzy poszczególnymi komórkami organizacyjnymi. Konkretnie — w dni dekadowe — jedynym brakiem dla prawidłowego rytmu pracy był obowiązek bieżącego księgowania — przeważnie spóźnionych — „dowodów memoriałowych", wystawianych przez odnośnych referentów kredytowych. Otóż wyżej wymienione zalecenie wyeliminowało przytoczone niedociągnięcia, przez wprowadzenie i ścisłe przestrzeganie rozliczeń kredytowych do godz. 12. W ten sposób, jedyny poważny hamulec prac dekadowych wyeleminowano całkowicie.

Należy przy tym wyjaśnić, iż według naszego harmonogramu pracy, księgowanie rozpoczynamy o godzinie 12,45, a obecnie, skutkiem wprowadzenia rozliczeń międzyoddziałowych w grupie 19 — księgowanie rozpoczynamy o godzinie 13. Sporządzenie więc ewentualnie dodatkowych primanot z dowodów kredytowych — która to czynność trwa maksimum 10 minut — nie może i nie powinno wpływać na zahamowanie normalnego biegu pracy. Tym bardziej, że pozostałe, dodatkowe prace dekadowe są tylko minimalnym obciążeniem w okresie czasu.

P y t a n i e: Interesuje nas korzystny stosunek dzienny ilości pozycji księgowych netto do pozycji brutto, co wskazywałoby na specyficzny układ prowadzonych rachunków osobowych w O/Wojewódzkim Bydgoszcz. Powyższe zagadnienie występuje jeszcze jaskrawjej w Oddziale Wojewódzkim w Katowicach.

O d p o w i e d ź: Odnośnie stosunku ilości pozycyj księgowanych netto do pozycji brutto stwierdzamy, iż zasadniczą przyczyną tej korzyści jest przede wszystkim chłonność poszczególnych rachunków. Niemniej jednak, przy dobrych chęciach osiągalność możliwie najlepszego wskaźnika jest zawsze możliwa. Chcąc bowiem stosować zasadę maksymalnego wykorzystania „zbitek" (od trzech dowodów włącznie) należy pamiętać o tym, iż poszczególne fazy napływu dowodów jak „poczta" i „podaż miejsc", — w zależności od nasilenia ruchu — powinny być „zbijane" bądź to w ramach tylko jednej primanoty, względnie kilku. Wykorzystanie zaś największego nasilenia napływu operacji (np. w ramach podaży miejscowej stosowanie jednej tylko primanoty) daje możliwość maksymalnej komasa-

cji dowodów na tzw. „zbitki" (zbiorowe uznania lub obciążenia).

Lecz to jest jedna, przejściowa faza organizacyjna komórki rachunków bankowych. W miarę bowiem jak zespół krzepnie, zarówno pod względem wiadomości fachowych, bezbłędności oraz rytmu pracy, zasadę „jednej primanoty dla poszczególnych faz czynności" — stosować można bez reszty. Osiąga się wówczas całkowicie wspomniany przez nas korzystny wskaźnik stosunkowy.

Oczywiście, realizacja powyższej zasady jest możliwa i daje efektywne wyniki tylko w oddziałach o właściwej i należycie postawionej organizacji wewnętrznej.

P y t a n i e: Z uwagi na prawie najniższą spośród oddziałów wojewódzkich ilość pracowników zatrudnionych w dziale rachunków bankowych w O/Wojewódzkim Bydgoszcz prosimy o podanie nam, kto z pracowników i w jakim czasie załatwia reklamacje, udziela informacji dotyczących zaszłości księgowych, prowadzi korespondencję, wysyła zawiadomienia o przyjęciu wzorów podpisów oraz zawiadomienia o otrzymaniu przekazów do wypłaty, załatwia telefony nadane i otrzymane, itd.

O d p o w i e d ź: Badając możliwości zwiększenia wydajności pracy, wzięliśmy pod uwagę dwie zasadnicze podstawy: ilość personelu i ilość pozycji. Wiedząc jednak, że zmienną podstawą — w możliwościach n/oddziału jest ilość personelu, postanowiliśmy przy minimalnym wykorzystaniu etatów osobowych, połączyć szereg drobnych funkcyj w ustaloną, schematyczną całość. I tak — zawiadomienia o otrzymaniu przekazów do wypłaty, udzielanie informacji klientom (mniejszej wagi), załatwianie reklamacji dotyczących kont bilansowych 130 i 131 — skomasowaliśmy w II likwidaturze. Natomiast pozostałe reklamacje załatwiają pracownicy grupy primanotowej, w wolnym czasie między zakończeniem uzgodnienia „poczty" — a opracowywaniem przelewów podaży miejscowej. Posunięcie to ma poza tym tę dodatnią stronę, że mobilizuje pracowników do możliwie bezbłędnej pracy, celem wyeliminowania w maksymalnym stopniu reklamacji.

Pozostałe zaś, dorywcze prace — jak wysyłanie zawiadomień o przyjęciu wzorów podpisów, załatwienie telenot nadanych i otrzymanych oraz rozprowadzenie i ewidencjonowanie korespondencji — związane są z funkcją kierownika działu rachunków bankowych.

W ten sposób, szereg czynności— zdawałoby się niezbędnie koniecznych do wyodrębnienia z pozostałych, usystematyzowanych prac rachunków bankowych, przydzielono poszczególnym zespołom równomiernie, bez uszczerbku dla całokształtu bieżącej ich pracy.

* * *

Przypuszczamy, iż powyżej podana wymiana doświadczeń o/W Bydgoszcz z o/W Poznań zainteresuje również pozostałe oddziały o zmechanizowanej księgowości rachunków bankowych oraz zachęcamy do nadsyłania dalszych spostrzeżeń na tematy **przyczyn wysokiej wydajności pracy niektórych oddziałów.**

Z. Ł.

KOMUNIKATY GŁÓWNEJ KOMISJI PROJEKTÓW USPRAWNIENIA ADMINISTRACJI W NBP

W drugim kwartale 1951 r. wpłynęło 187 projektów. W czasie tym główna komisja przyjęła 40 projektów i przesłała je do Centralnej Komisji Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów z wnioskiem o przyznanie nagród.

Centralna komisja przyznała 16 wyróżnień, w tym 13 nagród pieniężnych na łączną sumę 2.350.—, oraz 3 podziękowania.

Nagrody książkowe przyznane zostały w postaci albumów pt. „Sześcioletni Plan Odbudowy Warszawy" z dedykacją oraz podpisami przewodniczącego i członków centralnej komisji, obok pieczęci okrągłej Prezydium Rady Ministrów.

Nagrody pieniężne wręczane są w formie książeczek oszczędnościowych PKO — specjalnych dla racjonalizatorów — z dedykacją taką jak na nagrodach książkowych.

Łącznie w pierwszym i drugim kwartale 1951 r. wpłynęło do Głównej Komisji PUA przy Centrali NBP — 369 projektów. Główna komisja wyróżniła w pierwszym i drugim kwartale 1951 r. 87 projektów — spośród 423— to jest 54 pozostałych z ubiegłego roku i 369 projektów, które wpłynęły do końca czerwca 1951 r.

Dla zorientowania się w rozwoju ruchu racjonalizatorskiego na terenie poszczególnych województw, podajemy zestawienie ilościowe projektów racjonalizatorskich: pozostałych z ubiegłego roku, zgłoszonych w pierwszym i drugim kwartale 1951 r. oraz wyróżnionych przez główną komisję z podziałem według województw.

Województwo	Ilość projektów: pozostałych z ubiegłego roku	zgłoszonych w I kwartale 1951 r.	zgłoszonych w II kwartale 1951 r.	Razem	wyróżnionych przez główną komisję w I i II kwartale
Białostockie	—	—	—	—	—
Bydgoskie	3	28	38	3+66	14
Gdańskie	2	11	9	2+20	3
Kieleckie	3	3	2	3+ 5	3
Koszalińskie	—	4	9	13	2
Krakowskie	1	5	11	1+16	4
Katowickie	8	38	28	8+66	8
Lubelskie	—	2	1	3	1
Łódzkie	—	5	7	12	1
Olsztyńskie	—	2	1	3	1
Opolskie	1	6	5	1+11	1
Poznańskie	7	17	20	7+37	8
Rzeszowskie	—	2	4	6	2
Szczecińskie	3	3	2	3+5	2
Warszawskie — centrala	16	27	24	16+51	27
Warszawskie — oddziały	5	14	9	5+23	7
Wrocławskie	4	13	13	4+26	2
Zielonogórskie	1	2	4	1+6	1
Razem	54	182	187	54+369	87

Zamieszczone zestawienie wskazuje wyraźnie, że ruch racjonalizatorski w NBP ogólnie biorąc jeszcze słabo się rozwija. Pracownicy oddziałów z terenu województwa białostockiego w pierwszym i drugim kwartale 1951 r. nie złożyli ani jednego projektu.

Z terenu większości województw ilość nadesłanych projektów jest znikoma. Z powyższego wynika, że ogniwa związku zawodowego powinny wzmóc akcję w kierunku zachęcania pracowników do składania projektów racjonalizatorskich.

REJESTR PROJEKTÓW PRZYJĘTYCH PRZEZ GŁÓWNĄ KOMISJĘ PROJEKTÓW USPRAWNIENIA ADMINISTRACJI I WYRÓŻNIONYCH PRZEZ CENTRALNĄ KOMISJĘ USPRAWNIENIA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ PRZY PREZESIE RADY MINISTRÓW

Ob. JERZY CHWAT — **pracownik oddziału w Ciechocinku, został nagrodzony kwotą zł 100 — za projekt dotyczący kontroli osób wchodzących do oddziału w godzinach wpłat wieczorowych.**

Dotychczasowy sposób kontroli osób wchodzących do oddziałów Banku w godzinach wpłat wieczorowych polegał na sprawdzaniu wykazu osób zgłoszonych Bankowi przez poszczególne przedsiębiorstwa i instytucje, co przy większym napływie wpłacających stwarzało zatory i nie wykluczało możliwości wejścia do gmachu oddziału w godzinach wieczorowych osób niepowołanych.

Ob. J. Chwat zaproponował wprowadzenie stałych imiennych przepustek kartonowych małego formatu, które zawierałyby z jednej strony nazwisko i imię osoby uprawnionej oraz stempel i podpisy oddziału, z drugiej strony zaś, stempel i podpisy firmowe jednostki dokonującej wpłat wieczorowych.

Za używanie przepustki wyłącznie przez osobę na którą została wystawiona — ponosiłaby całkowitą odpowiedzialność zainteresowana instytucja.

Wyżej opisany projekt usprawnienia i wzmocnienia kontroli osób wchodzących do oddziału w godzinach wieczorowych zostanie zrealizowany.

Ob. CZESŁAW DĄBROWSKI **pracownik Departamentu Kredytowego otrzymał podziękowanie za projekt dotyczący usprawnienia prac w zakresie statystyki kredytowej.**

Ob. C. Dąbrowski zaproponował, aby ręcznie rysowane arkusze robocze były powielane oraz, aby tytuły kre-

dytów oznaczać cyframi zamiast słowami. Projektodawca obliczył, że przez zastosowanie jego projektu, zaoszczędzone zostaną około 654 godziny pracy rocznie, co w przeliczeniu na złote przyniesie zł 2,426 oszczędności.

Ob. JÓZEF LANDOWSKI **pracownik oddziału w Połczynie—Zdroju, został nagrodzony kwotą zł 100 — za projekt usprawnienia pracy w dziale rachunków bankowych. Projekt o znaczeniu lokalnym, został wprowadzony w życie w oddziale w Połczynie—Zdroju.**

Ob. JERZY HERMANOWICZ **pracownik oddziału wojewódzkiego w Gdańsku został nagrodzony kwotą zł 100 — za projekt w sprawie jednolitego sposobu ewidencjonowania reklamacji w oddziałach.**

Zgodnie z przepisami oddziały przesyłają do oddziałów wojewódzkich miesięcznie wykazy reklamacji, na podstawie których oddziały wojewódzkie sporządzają zestawienia zbiorowe dla Wydziału Inspekcji i Kontroli.

W celu ujednolicenia sposobu prowadzenia ewidencji reklamacji, a następnie dla usprawnienia sporządzania wykazów i zestawień zbiorczych, ob. J. Hermanowicz zaproponował zastosowanie specjalnego formularza, którego wzór opracował i załączył do projektu. Oprócz tego, projektodawca opracował szczegółowe wyjaśnienia i wskazówki dotyczące ewidencjonowania reklamacji.

Zaproponowany formularz został zastosowany w zmienionej formie, mianowicie został zastąpiony zeszytem, w którym przewidziane zostały rubryki wymienione w zaproponowanym formularzu.

Ob. JANINA FERSTEROWA **pracowniczka oddziału Warszawa—Mokotów została nagrodzona kwotą zł 300 za projekt dotyczący zmiany przepisów I. S. Dz. IX/A odnośnie wykorzystywania listy inkasowej „C" przy inkasie faktur nie podlegających uchwale KERM z dnia 20. 5. 1947 r.**

Dotychczas przy inkasie faktur nie podlegających rygorom uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. listę „C" unieważniało się, przy czym płatnik był awizowany przy pomocy t. zw. kart awizowych oddzielnie wypisywanych.

Ob. J. Fersterowa zaproponowała, aby zaniechać wypisywanie t. zw. kart awizowych (form. 5201) i w miejsce ich używać list „C", wypełnianych przebitkowo łącznie z pozostałymi egzemplarzami list inkasowych.

W ten sposób zaoszczędzone zostanie sporo papieru, czasu potrzebnego na oddzielne wypisywanie kart awizowych, oraz usunięta zostanie możliwość błędnego przepisywania odnośnej treści.

Projekt J. Fersterowej został zrealizowany z pewnymi uzupełnieniami — zarządzeniem Prezesa Banku nr 77/51 z dnia 23 sierpnia 1951 r.

Ob. OLGA KONOPKA, **pracowniczka oddziału w Jeleniej Górze została nagrodzona kwotą zł 150 — za projekt zmiany formularza C-5 (6118) „Kwartalny plan finansowania".**

Projektodawczyni zaproponowała szereg zmian i uzupełnień pozycji, mających istotny wpływ na kształtowanie sytuacji finansowej przedsiębiorstw. Zmiany te i uzupełnienia dotyczyły w części „A" — pozycji 1, 3 i 5-ej. Zaproponowane zmiany pokrywały się częściowo, ze zmianami wprowadzonymi przez Departament Kredytowy.

Ob. MARIAN RAJCZYK **pracownik I Oddziału Miejskiego w Częstochowie został nagrodzony kwotą zł 200 za projekt dotyczący usprawnienia księgowości maszynowej.**

Ob. M. Rajczyk wykorzystując znajdujące się w oddziale zapasowe komplety urządzeń sterujących przy maszynie do księgowania typu „Astra 63", ustawił je w ten sposób, że zmieniając w maszynie urządzenie sterujące uzyskuje się przez odpowiedni rozstaw kolumn z licznikami pionowymi, możliwość sporządzania raportu dziennego przy pomocy maszyny. Można również sporządzić dzienny bilans brutto, który jest jednocześnie zestawieniem pozostałości na kontach bilansowych.

Przeprowadzone próby wykazały, że zaprojektowany sposób sporządzania raportów dziennych i zestawień sald kont bilansowych jest szybszy od dotychczasowego i zmniejsza do minimum ewentualne pomyłki. Szczegółowy opis tej nowej metody pracy w księgowości maszynowej zostanie zamieszczony w „Wiadomościach NBP.

Ob. ob. KRYSTYNA PILCÓWNA, KRYSTYNA PISKORSKA oraz KLEMENS ŻAKOWICZ **pracownicy oddziału wojewódzkiego w Bydgoszczy, zostali nagrodzeni po zł 100 — za projekt nowego formularza dla ewidencji należności fakturowych.**

W związku z postanowieniami I. S. Dz. VI. B. p. 79 i 80, polecającymi wprowadzenie podziału portfelu należności fakturowych na 3 grupy:

a) miejscowe,

b) zamiejscowe,

c) przeterminowane,

projektodawcy zaproponowali wprowadzenie w miejsce dawnej kartoteki zobowiązań i należności — form. 4705, nowego formularza, który uwzględnia podział na wyżej wymienione grupy, dając przejrzysty obraz całokształtu należności fakturowych poszczególnych przedsiębiorstw.

Projekt powyższy został zrealizowany w formie zmodyfikowanej, a mianowicie wprowadzony został oddzielny formularz dla ewidencji należności fakturowych (F-4705) z rozbiciem na dwa portfele i oddzielny formularz dla ewidencji zobowiązań fakturowych (F-4704).

Ob. ZBIGNIEW ŁADOŚ — **pracownik Departamentu Ogólnego otrzymał dodatkową nagrodę książkową w postaci albumu p.t. „Sześcioletni Plan Odbudowy Warszawy" za projekt zmniejszonego formularza listy inkasowej.**

Za projekt ten ob. Zb. Ładoś, został już nagrodzony kwotą zł 100 — (Wiadomości NBP nr 9/51 str. 658). Dodatkowa nagroda przyznana została po stwierdzeniu, że projekt ob. Zb. Ładosia po wprowadzeniu w życie przyniósł znaczne oszczędności, wyrażające się sumą zł 90.000 w stosunku rocznym.

Ob. STANISŁAW LEWICKI — **pracownik Wydziału Gospodarczego w centrali Banku otrzymał dodatkową nagrodę zł 150 — za projekt podklejania kalki maszynowej i sporządzania okuć do pudełek tekturowych.**

Ob. St. Lewicki otrzymał uprzednio zł 350 — (Wiadomości NBP nr 9/51 str. 658) za projekt podklejania kalki maszynowej — kwotę zł 150 otrzymał za projekt sporządzania z odpadków, systemem gospodarczym, okuć do pudełek t. zw. krawężników. Łącznie przyznano więc projektodawcy nagrodę w wysokości zł 500.

REJESTR PROJEKTÓW

NIE PRZYJĘTYCH PRZEZ GŁÓWNĄ KOMISJĘ PROJEKTÓW USPRAWNIENIA ADMINISTRACJI W LIPCU I SIERPNIU 1951 R.

Nr projektu	Projekt dotyczył	Projektodawca	Przyczyny nieprzyjęcia projektu	Data decyzji Gł. Kom.
256	Formularzy sprawozdań personalnych	B. D.	Na skutek ukazania się zarządzenia ministra finansów z dnia 22. 5. br. w sprawie ewidencji, statystyki i sprawozdawczości kadrowej— projekt stał się nieaktualny	31. 7.
314	Wypłacania wynagrodzeń za pracę w kasach wieczorowych w formie dodatków kasjerskich	W. O.	Wprowadzenie stałych stawek równałoby się w tym przypadku zryczałtowanemu wynagrodzeniu za godziny nadliczbowe, a zgodnie z § 11 rozporządzenia min. skarbu z dnia 10. 2. 1949 r. — w sprawie wynagrodzenia pracowników bankowych — wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych nie może być wypłacane w formie ryczałtu	31. 7.
350	Usprawnienia doręczania poczty klientom	M. R.	Proponowane urządzenie nie daje wystarczającej gwarancji bezpieczeństwa złożonej korespondencji	31. 7.
351	Obliczania premii skorygowanej w zastosowaniu do wymagań IS Dz. V — Kontrola Funduszu Płac	W. M.	Przeprowadzenie bardzo szczegółowej kontroli jest trudne ze względów technicznych i dlatego IS Dz. V przyjmując sposób uproszczony, uwzględnia 5% marżę tolerancyjną	31. 7.
359	Korekty Instrukcji Służbowej Dział V	J. G.	Założenie, że za podstawę do korekty planu bierze się wykonanie planu, jest mylne, gdyż kontrola funduszu płac bada zgodność wykonania z planem, biorąc jako podstawę zatwierdzony plan. Wszelkie wypłaty w kwotach wyższych niż zaplanowane powodują przekroczenia planu, które podlegają potrąceniu	31. 7.
372	Kilkakrotnego wykorzystania tej samej koperty	J. K.	W podobnej sprawie wpłynęło już szereg projektów. Są one przekazywane do centralnej komisji do rozpatrzenia w skali ogólnokrajowej	31. 7.
387	Zniesienia egz. „C" listy inkasowej	W. O.	Projekt przedwczesny. Zniesienie listy „C" raczej utrudniałoby pracę w Banku w wielu przypadkach lista „C" jest jedynym zawiadomieniem płatnika. Data umieszczona na liście „C" przez bank płatnika jest podstawą do obliczania terminu wykupu faktury oraz odsetek zwłoki	31. 7.
392	Ustalenia dolnej granicy faktur regulowanych w trybie uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. i zastosowania faktury, „do natychmiastowego uregulowania przelewem"	W. K.	Projekt słuszny lecz spóźniony. Poruszone zagadnienia zostały już przepracowane przez Wydział Techniki Bankowej i obecnie oczekiwane jest ukazanie się odnośnego aktu prawnego	31. 7.
281	Formularza „zapotrzebowanie środków obrotowych na kapitalne remonty"	J. W.	Projekt nie uwzględnia braku potwierdzenia zgodności nakładu z rzeczowo-finansowym planem kapitalnych remontów oraz przekroczenia planowanych kwot. Niewielka ilość tego rodzaju przelewów i trudności techniczne w wykonaniu formularza	8. 8.
320	Ulepszenia elektrycznej maszyny do liczenia bilonu	T. D.	Proponowane dodatkowe zabezpieczenie przed wypadaniem monet jest zbyteczne	8. 8.
344	Reorganizacja systemu rozliczeń międzyoddziałowych	M. B.	Projekt ciekawy i wartościowy jednak w proponowanej formie nie może być obecnie zastosowany	8. 8.

348	Zmiany sposobu obciążania rachunków należnością za wydane druki ścisłego zarachowania	Z M. D. K.	Projekt spóźniony. Poruszona sprawa będzie rozwiązana w inny sposób — w drodze rozliczeń gotówkowych	8. 8.
375	Zmiany wzoru zapotrzebowania środków płatniczych na wypłatę wynagrodzeń	J. W.	Wprowadzenie wykazywania na jednym egzemplarzu wzoru nr 4 wypłat dotyczących kilku miesięcy utrudniłoby ustalenie wysokości wypłat dotyczących poszczególnych miesięcy	8. 8.
376	Wzoru arkusza kontrolnego spóźnionych wypłat uposażeń pracowników administracyjnych	B. M.	Wprowadzenie proponowanego wzoru spowodowałoby konieczność dokonywania co miesiąc szeregu dodatkowych wyliczeń, co jest zbędne, gdyż spóźnione wypłaty i tak wymagają ponownego zbadania i ustalenia ewentualnego przekroczenia	8. 8.
377	Wzoru wykazu uposażeń, pracowników administracyjnych, wypłaconych za ubiegłe miesiące	B. M.	Spóźnione wypłaty nie powtarzają się w tym samym przedsiębiorstwie tak często, aby wymagały ewidencji na specjalnym formularzu, wystarczy odnotować je na odwrotnej stronie arkusza kontrolnego nr 5	8. 8.
378	Kartoteki kontroli gotówkowych obrotów uczestników planowania kasowego	M. P.	Kartoteka w proponowanej formie zbędna. IS Dz. IV/H nie nakłada bezwzględnego obowiązku, lecz jedynie dopuszcza prowadzenie arkuszy indywidualnych	8. 8.
373	Sposobu księgowania na maszynie zaszłości na kontach 142 i 145	S. M.	Projekt słuszny lecz znany w szeregu oddziałach. Komisja zaproponowała projektodawcy napisanie na ten temat artykułu do „Wiadomości NBP"	8. 8.
381	Inkasa dokumentów wystawionych przez jednostki kontrolowane przez NBP na płatników niepodlegających przepisom o bankowym inkasie faktur	W. B.	Projekt wartościowy lecz spóźniony gdyż opracowane są już tezy do zmiany odnośnej uchwały KERM, która obejmie również poruszone zagadnienie	8. 8.
379	Wprowadzenia dodatkowej rubryki „za miesiąc . . . . 195... r." do wzoru nr 3-b (Dz. V).	M. G.	Wzór 3-b jest załącznikiem do wzoru 1-b lub 2-b, które posiadają proponowaną rubrykę, w razie połączenia się wzoru 3-b, porównanie kwot pozwoli na ustalenie, którego miesiąca dotyczy dany formularz	8. 8.
396	Usprawnienia kontroli funduszu płac przez wprowadzenie szczegółowego arkusza kontrolnego	W. Ł.	Poza istotną zmianą układu graficznego projekt nie wnosi nic nowego	8. 8.
397	Usprawnienia kontroli funduszu płac	R. W.	Projekt zawiera szereg słusznych uwag, jednak proponowane zmiany nie nadają się do wprowadzenia	8. 8.
229	Zabezpieczenia wiadomości przesyłanych drogą telekomunikacyjną	A. B.	Wprowadzenie szyfru przy poleceniach telefonicznych w zakresie spraw kredytowych jest zbędne	14. 8.
374	Kwartalnego arkusza kontrolnego wykonania planu kredytowego w układzie oddziałowym, dla potrzeb oddziału wojewódzkiego	H. K.	W oddziałach wojewódzkich nie potrzeba prowadzić kontroli wykonania planu kredytowego w przekroju oddziałowym. Układ branżowy obecnie wystarcza	14. 8.
385	Stosowania przy finansowaniu przedsiębiorstw teczki do arkuszy ewidencyjnych	B. K.	Stosowanie teczek połączone jest z dość dużymi kosztami. Projekt słuszny jednak nie może być narzucony wszystkim oddziałom	14 .8.
388	Rozliczeń z oddziałami miejskimi	Z. G.	Prowadzenie wzajemnych rachunków dla każdego oddziału miejskiego przez każdy miejski oddział wymagałoby więcej pracy, aniżeli prowadzenie obecnych zeszytów kontrolnych zbiorczych i kontroli numeracji na F-4745-8. Ponadto system ten wykazuje jeszcze szereg innych ujemnych stron	14. 8.
389	Pobierania w gotówce należności za druki ścisłego zarachowania	Z. G.	Projekt słuszny lecz na razie nie może być zastosowany	14. 8.
394	Zharmonizowania czynności w Banku	A. K.	Spostrzeżenia zawarte w projekcie zostały przedstawione Zarządowi Banku. Projektodawca nie podał sposobu rozwiązania przedstawionych trudności	14. 8,
395	Zastosowania karteczek (kartoteki) w miejsce dotychczasowej „kontrolki korespondencji" prowadzonej w zeszycie	Z. N.	Nie usprawni pracy i stwarza możliwość zagubienia karteczki	14. 8.

408	Zmniejszenia formularza nr 4675 o 50%	P. M.	Projekt zastosowania dwustronnego druku F-4675 w formacie A6 zamiast jednostronnego w formacie A5 jest spóźniony. Proponowana zmiana została dokonana w grudniu ubiegłego roku	14. 8.
410	Usunięcia z budynków bankowych lokatorów nie będących pracownikami NBP i otwierania świetlic	M. R.	Poruszone zagadnienie nie jest projektem racjonalizatorskim	14. 8.
332	Zastosowania w sprawozdawczości stałego wykazu przedsiębiorstw (branż)	A. O.	Proponowany stały wykaz nie może być zastosowany, ze względu na częste zmiany, niezależne od Banku. Ułożenie przemysłów (branż) według specyfiki wydziałów finansowania, Departamentu Kredytowego jest nieracjonalne	21. 8.
309	Wprowadzenia do „wykazu czynności" nowej pozycji	T. D.	Zagadnienie uzupełnienia „wykazu czynności" zostało już wcześniej przepracowane	21. 8.
370	Współpracy komórek kredytowych i komórek rachunków bankowych w zakresie odprowadzania wpływów jednostek niesamodzielnych na rachunek jednostek nadrzędnych	C. N.	Referent kontrolujący jednostki niesamodzielne musi rejestrować otrzymane dotacje. Sprawę statystycznego ujęcia otrzymanych dotacji pozostawiono oddziałom do rozwiązania we własnym zakresie, wychodząc z założenia, że nie byłoby celowe narzucanie jakiegoś ogólnego wzoru. Przemawiały za tym również względy oszczędnościowe	21. 8.
386	Wprowadzenia „poleceń wypłaty środków gotówkowych" zamiast dotychczasowych książeczek czekowych	J. W.	Poruszone zagadnienie zostało wcześniej przepracowane (pismo okólne nr 74 — o książeczkach limitowanych)	21. 8.
401	Zmniejszenia formatu karty kontowej	S. D.	Projekt słuszny lecz spóźniony. Formularze 4105 i 4108 w formacie A6 oddziały otrzymają w najbliższym czasie	21. 8.

TEMATY PROBLEMÓW, KTÓRE MOGĄ BYĆ PRZEDMIOTEM BADAŃ I PROJEKTÓW RACJONALIZATORSKICH

Poniżej podajemy zgłoszone przez Departament Kredytowy i Departament Ogólny dalsze aktualne tematy dla opracowań racjonalizatorskich. Przypominamy, że ogniwa związku zawodowego, których zadaniem jest rozwijanie ruchu racjonalizatorskiego na terenie poszczególnych jednostek organizacyjnych Banku powinny propagować opracowywanie projektów racjonalizatorskich na tematy podawane w komunikatach.

Jednocześnie wyjaśnia się, że niezależnie od opracowań związanych z podanymi w komunikatach tematami mogą być w dalszym ciągu nadsyłane projekty na dowolne tematy.

Departament Kredytowy zaleca opracowywanie projektów dotyczących:

1. Zasad stosowania i formy oświadczeń przedsiębiorstw o stanie zapasów.
2. Pogłębienia kontroli funduszu płac poprzez usprawnienie sprawozdawczości i metod kontroli.
3. Metody współpracy referenta kredytowego z referentami działu inkasa faktur i rachunków bankowych, która umożliwiłaby zniesienie kontroli płatniczych dyspozycji przedsiębiorstw przy równoczesnym ścisłym przestrzeganiu zarządzenia nr 6 Prezesa Banku odnośnie utrzymania limitów kredytów oraz zachowania kolejności w płatnościach i pokrycia na rachunku operacyjnym.
4. Metody pozytywnej oceny pracy komórek kredytowych w oddziałach w odróżnieniu od stosowanej dotychczas metody negatywnej, polegającej na rejestrowaniu wyłącznie uchybień oddziałów i stosowaniu punktacji ujemnej.
5. Zastosowania odpowiedniej metody kontroli w przedsiębiorstwach w miejsce dawnych lustracji.

Departament Ogólny zaleca opracowywanie projektów dotyczących:

1. Pozabilansowego księgowania faktur.
2. Decentralizacji księgowości w zakresie klasy 8 JPKB.
3. Ujednolicenia księgowości w zakresie rachunków bankowych klasy 1, 2, 5 i 6 oraz 4 JPKB.
4. Uproszczenia rozliczeń przy pomocy limitowanych książeczek czekowych.
5. Uproszczenia formularzy stosowanych w aparacie bankowym oraz w przedsiębiorstwach kontrolowanych przez Bank.
6. Wytypowania charakterystycznych czynności i ustalenia miernika dla określenia wydajności pracy działów kredytowych.
7. Zwiększenia mechanizacji rachunkowości oraz maksymalnego wykorzystania maszyn różnego typu.
8. Przyśpieszenia obiegu dokumentów między oddziałami miejskimi na terenie jednego miasta.
9. Racjonalnych metod pracy w oddziałach, szczególnie zespołów przodujących.

Zachęcamy wszystkich pracowników Banku, do jak najszybszego nadsyłania projektów na wyżej podane tematy.

Z przyjemnością możemy stwierdzić, że szereg dotychczas nadesłanych projektów ułatwiło poszczególnym jednostkom organizacyjnym centrali Banku opracowanie zarządzeń, przyczyniając się do usprawnienia pracy w Banku.

Złożenie nawet jednego projektu racjonalizatorskiego świadczy dodatnio o interesowaniu się zagadnieniem usprawnienia pracy i stanowi dowód czynnego udziału w akcji stałego podnoszenia wydajności i jakości pracy.

WSPÓŁZAWODNICTWO

Józef Szyrocki

OCENA PRACY KOMÓREK KREDYTOWYCH W OGÓLNEJ KLASYFIKACJI WSPÓŁZAWODNICTWA

Zamieszczając niniejszy artykuł dyskusyjny zaznaczamy, że w myśl »Ogólnych zasad socjalistycznego współzawodnictwa pracy w NBP«, ocena współzawodnictwa nie może być ustalana w formie mechanicznej punktacji. Nie przeszkadza to jednak, by czynnik administracyjny nie mógł posługiwać się punktacją, jako jednym z elementów ułatwiającym opiniowanie działalności poszczególnych komórek organizacyjnych.

Celem współzawodnictwa jest między innymi ulepszanie metody pracy, eliminowanie błędów i braków, mobilizowanie do dalszych wysiłków oraz podnoszenie jakości osiągnięć — do czego specjalnie dopingują sukcesy współzawodniczących.

Aby wszystkie te momenty właściwie wpływały na bieg współzawodnictwa i pobudzały do dalszych wysiłków oraz — z drugiej strony, by pozwalały na stwierdzenie popełnionych błędów — wyniki współzawodnictwa powinny być — zdaniem podpisanego — podawane do wiadomości nie tylko w sensie klasyfikacji najlepszych, lecz wszystkich współzawodniczących. Klasyfikacja ta obejmować powinna nie tylko kolejność współzawodniczących, lecz i ich osiągnięcia wyrażone w punktach. To ostatnie (punkty za współzawodnictwo) nastręcza — jak dotychczas — najwięcej trudności, gdyż nie wszystkie działy czynności da się ująć w wyliczenia stosowane względem czynności manipulacyjnych (vide Ok. 52/51 i ZP 52/51); operuje się więc ogólną opinią o danej komórce oraz bierze pod uwagę rodzaj podjętych zobowiązań i stopień ich wykonania.

Podejmowane zobowiązania bywały dość różnorodne i nieraz zachaczające o normalne obowiązki (np. zachowanie dyscypliny pracy, wykonywanie wszystkich prac w terminie itp), nieraz zaś o daleko idącą zależność od osób trzecich (np. obniżka kosztów względnie przyśpieszenie obracalności w jednostkach kontrolowanych).

O ile pierwsze nie powinny być przedmiotem zobowiązań, o tyle drugie, przewidując pewien wysiłek — podnoszą wartość pracy danej komórki, gdyż posiadają wpływ na wykonanie zadań nałożonych na jednostki kontrolowane.

Ponieważ w ramach gospodarki socjalistycznej nie tylko to jest ważne, gdzie powstał efekt, lecz czy on powstał i jakie posiada rozmiary, dlatego ta forma zobowiązań zaliczana jest do pozytywnych.

Oprócz tych rodzajów prac, które ujęto w konkretne ramy umowy o współzawodnictwo, każda komórka kredytowa wykonuje prace tzw. „normalne", czyli zakreślone obowiązującymi przepisami.

Dla właściwej więc oceny całokształtu prac danej komórki konieczne jest sklasyfikowanie jej osiągnięć zarówno na jednym jak i na drugim polu pracy, gdyż obydwa łącznie świadczą dopiero o całokształcie pracy danej komórki. Nic bowiem prostrzego jak skoncentrować się na wykonywanie zobowiązań kosztem prac „normalnych", czy też na odwrót — co byłoby niewłaściwe, gdyż w pierwszym przypadku odbijałoby się to ujemnie na pracach podstawowych i wiążących całość zagadnień, z drugiej zaś świadczyć mogłoby o małej przedsiębiorczości. To ostatnie w pracy komórek kredytowych jest bardzo potrzebne, gdyż zagadnienia kredytowe są tak obszerne, że legislatywnie nie dają się ująć w ścisłe i jednolite ramy.

Celem niniejszego artykułu jest dyskusyjne rozpatrzenie oceny prac komórek kredytowych od strony jej „normalnych" zajęć, podobnie jak normalnym zajęciem w komórkach manipulacyjnych jest szybkie i sprawne wykonywanie dyspozycji przedsiębiorstw na rachunkach osobowych, czy w dziale inkasowym itd.

O ile te działy manipulacyjne korzystają już ze skrystalizowanej metody wyliczania ich osiągnięć o tyle komórki kredytowe jej nie posiadają i nie są w stanie porównywać

swych osiągnięć z osiągnięciami bratnich oddziałów. A wydaje się, że nadeszła pora ku temu, by się nad tym zastanowić czy rzeczywiście w komórkach kredytowych nie da się spraw tych uchwycić, czy też istnieją wspólne dla wszystkich oddziałów podstawy, mogące służyć za podłoże oceny.

Rozpatrzmy to zagadnienie od strony krytycznej, a mianowicie od tej strony, która nie może być podstawą oceny.

Swego czasu dyskutowało się nad oceną pracy komórek kredytowych na płaszczyźnie punktowania takich prac, jak ilość załatwionych telefonów, ilość załatwionych pism itp. Zastanówmy się nad tym, czy powyższe wytrzyma próbę życiową. Jedna rozmowa telefoniczna nie jest absolutnie równa drugiej, zarówno co do czasu jej trwania jak i co do meritum sprawy w niej poruszanej. Gdyby większą ilość rozmów telefonicznych punktować wyżej od ilości mniejszej zachodzi obawa wzajemnego „zasypywania" się telefonami, co w efekcie byłoby sprzeczne z zasadami oszczędnościowymi. Ewidencjonowanie tych wszystkich rozmów, sumowanie i wyliczanie punktów śmiało można nazwać „oddaniem skóry za wyprawę". Mniej więcej podobny stosunek istnieje względem ilości załatwionych pism. Nierówność ich objętości oraz treści i dodanie do tego chęci „wzbogacenia" korespondencji dla „wyprodukowania" większej ilości punktów doprowadziłoby do wzrostu biurokratyzmu.

Wydaje się, iż te dwa przykłady dobitnie świadczą o tym, że ocena prac komórek kredytowych znaleźć musi inną płaszczyznę, płaszczyznę której rozmiary są ściśle ustalone względem wszystkich. **Trzeba więc wybrać prace najbardziej charakterystyczne i najlepiej oddające jakość prac komórek kredytowych, te prace ocenić według ustalonego trybu i wyprowadzić ilość punktową, przynajmniej względnie porównywalną pomiędzy poszczególnymi oddziałami.**

Z góry czyni się zastrzeżenie, że do kompletu oceny jakości prac komórek kredytowych nie zamierza się zaliczać wszystkich spraw, lecz tylko te, które najdobitniej oddają właściwy styl pracy danej komórki. Nie będzie więc mowy o tym, by zaliczać złożone zapotrzebowania, by punktować ilość zastosowanych sankcji, aczkolwiek te prace też mają wpływ na całość prac komórki kredytowej. Jeśli się tego nie czyni to tylko z tego względu, by sprawy punktowania komórek kredytowych nie czynić nazbyt trudną i uciążliwą a w istocie swej nie dającą właściwego miernika.

Jakie to będą typowe prace mogące być podstawą oceny?

1. Kartoteka uchybień

Do kartoteki uchybień wpisywane być powinny te wszystkie niedociągnięcia, które zauważono w pracy danego oddziału. Dla każdego uchybienia jest już wyznaczona pewna ilość punktów, które dodane razem tworzą pewną liczbę, świadczącą o wielkości uchybień danego oddziału na przestrzeni badanego okresu. Jasne jest, że sama kartoteka uchybień, rejestrująca tylko „osiągnięcia" ujemne, nie może być podstawą oceny oddziału, gdyż niejednokrotnie kosztem np. błędu w dekadówce oddział bardzo dobrze opracował plany kredytowe. Niesłuszne byłoby więc karcenie oddziału z jednej strony bez wynagrodzenia go z drugiej strony. Dla osiągnięcia porównywalności uchybień z osiągnięciami dodatnimi (np. za planowanie kredytowe), kartotekę rejestrującą punkty ujemne przeliczyć trzeba na oceny dodatnie według następującego kryterium:

0 — 2 punkty ujemne w kartotece uchybień = 5 punktom dodatnim
3 — 4 punkty ujemne w kartotece uchybień = 4,5 punktom dodatnim
5 — 6 punktów ujemnych w kartotece uchybień = 4 punktom dodatnim

itd. do 2 punktów dodatnich, które stanowią ostateczność, jeśli chodzi o ocenę (2 punkty = stopniowi niedostatecznemu).

Intencją przeliczenia punktów ujemnych na punkty dodatnie jest stworzenie porównywalności z innymi rodzajami prac, o których mowa będzie niżej.

2. Terminowość składania miesięcznych sprawozdań z kontroli obliga

Celem sporządzanych trzykrotnie w okresie kwartalnym sprawozdań miesięcznych jest informowanie czynników kompetentnych o stanie finansowym kontrolowanych jednostek. Krótki termin zakreślony dla tych prac uwarunkowany jest terminowym wywiązaniem się z obowiązków przez wszystkie szczeble ogniwa bankowego, a więc o/terenowe, o/wojewódzkie itd.

Dla o/wojewódzkiego niezmiernie ważne jest terminowe otrzymanie tych sprawozdań od oddziałów terenowych, dlatego też ewentualne niedociągnięcia na tym odcinku pociągają za sobą dalsze — aż do niedotrzymania terminu przez Departament Kredytowy włącznie.

Termin złożenia przypada na godzinę 9 dnia X. Te wszystkie oddziały, które tego terminu dotrzymają otrzymałyby 5 punktów. Złożenie sprawozdania z dwugodzinnym opóźnieniem, a więc do godz. 11-tej kwalifikowałoby ocenę na 4,5 punkta. Złożenie sprawozdania po godz. 11, ale w dniu wyznaczonym dałoby 4 punkty, w dniu następnym 3 punkty a z jeszcze większym opóźnieniem — 2 punkty.

Ponieważ sprawozdania — jak zaznaczono — składane są trzykrotnie w ciągu kwartału, ocena kwartalna równałaby się średniej ocen miesięcznych. Gdyby się zaś zdarzyło, że np. 95% sprawozdań danego oddziału złożono w terminie, a 5% po terminie, ocena powinna być odpowiednia do ilości sprawozdań i czasu przekroczenia terminu. Dla ostrożności jeszcze jeden przypadek, a mianowicie ten, gdy pewien oddział ze względów komunikacyjnych może dojechać do o/wojewódzkiego albo o godz. 6 rano albo o godz. 9.05. Jasne, że w tych przypadkach o/wojewódzki powinien dla danego oddziału ustalić termin złożenia sprawozdań na godz. np. 9.30.

3. Jakość sprawozdań miesięcznych z kontroli obliga

Jeśli od terminowości sprawozdań zależy praca o/wojewódzkiego to jeszcze bardziej zależna ona jest od jakości tych sprawozdań. Dlatego zagadnieniu temu trzeba przypisać jeszcze więcej uwagi, gdyż świadczy ono o jakości kontroli sprawowanej przez oddziały nad przydzielonymi im jednostkami.

Dla uzyskania ogólnej oceny jakości sprawozdań złożonych przez dany oddział konieczne jest sklasyfikowanie każdego sprawozdania. Nie nastręcza to dodatkowej pracy o tyle, że i tak każde sprawozdanie jest szczegółowo badane i — jak wypróbowano w praktyce — bez trudności może być ocenione. Ogólna ocena jakości sprawozdań danego oddziału opierać się powinna na średniej ważonej np. 10 sprawozdań oceniono ilością 5 punktów (tj. wynikiem bardzo dobrym), 4 sprawozdania ilością 4 punktów a 20 sprawozdań ilością 3,5 punkta — średnia ważona daje 4 punkty. W skali kwartalnej zaś ocena równać się będzie średniej arytmetycznej poszczególnych miesięcy.

4. Terminowość złożenia planów finansowania

Wyliczanie punktacji za terminowość złożenia planów finansowania jest analogiczne do wymienionego w punkcie 2).

5. Jakość planów finansowania

Realność planowania kredytowego wskazuje na to, w jakim stopniu oddział panuje nad sytuacją finansowo-gospodarczą kontrolowanych przedsiębiorstw. Ten odcinek pracy każdego oddziału jest niezmiernie ważny, gdyż świadczy o zrozumieniu polityki kredytowej stosowanej przez Bank, a poza tym w żadnej proporcji nie stoi np. do błędów rachunkowych pewnych zestawień, aczkolwiek nie przeczy się temu, iż ten ostatni odcinek pracy jest też bardzo ważny.

Ocena jakości planów finansowania przebiegać powinna w trybie analogicznym, do stosowanego w punkcie 3) z tą różnicą, że plany finansowania składane są raz na kwartał, w związku z czym odpowiednia ocena jest zarazem oceną kwartalną.

6. Sprawozdania ekonomiczne

Wydaje się, iż dotychczas żaden z oddziałów nie był oceniany z tytułu tej pracy. Wpłynęły na to zapewne i te warunki, że sprawozdania ekonomiczne przesyłane są do Wydziału Ekonomicznego a jedynie w kopii do Departamentu Kredytowego. Sama jednak treść sprawozdania ekonomicznego, jego intencje i właściwe przeznaczenie świadczą o wielkiej jego roli, gdyż oddział zdaje swego rodzaju egzamin ze znajomości zagadnień ekonomicznych występujących na jego terenie bankowym.

Ponieważ terminowość tych sprawozdań na ogół nie zawodzi można by zrezygnować z odrębnego jej punktowania, ujmując w jednej ocenie stopień zarówno za jakość jak i za terminowość. Sposób jej wyprowadzenia byłby analogiczny do poruszonego w punkcie 5).

7. Kontrola funduszu płac

Jeden z najczulszych rodzajów prac wykonywanych przez komórki kredytowe powinien być oceniany z punktu widzenia terminowości i jakości sprawozdań, z punktu widzenia stosowania sankcji (ewentualnie zbyt liberalnego podchodzenia), słuszności dokonanych wstrzymań (np. dokonanych obliczeń i zareje-

strowanych uchybień) co do pracy oddziału na tym odcinku (np. interwencje przedsiębiorstwa wykazujące niesłuszne postępowanie oddziału). Za całość tych prac oddział otrzymałby ocenę punktową, wystawioną przez właściwą komórkę kontroli funduszu płac o/wojewódzkiego względem o/terenowych, względnie przez właściwą komórkę Departamentu Kredytowego względem o/wojewódzkich. Skala ocen od 2 — 5.

8. Wykonanie planu kredytowego

Ten rodzaj prac komórki kredytowej przeszedł przeobrażenia z momentem przejścia z finansowania na kredytowanie. O ile bowiem dawniej miernikiem właściwego wykonania planu kredytowego był stan obliga, o tyle obecnie on nim nie jest, gdyż przyznany limit kredytowy przekroczony być nie może.

Nie może też być podstawą oceny to (aczkolwiek niektórzy tym się chlubią), że na przestrzeni pewnego kwartału wysokość wykorzystania kredytów spadła, gdyż nie zawsze jest to zasługa oddziału a w wielu przypadkach nawet nie jest to zasługą przedsiębiorstwa, lecz spowodowane jest działaniem systemu finansowego (np. otrzymanie dotacji z budżetu) względnie momentami natury gospodarczej.

Gdyby się natomiast zdarzyło, że oddział przekroczył ustalone limity kredytowe, wówczas niewątpliwie ocena jego wypadłaby gorzej, nie znaczy to jednak, że przy niewykorzystaniu zakreślonego limitu kredytowego ocena musi być lepsza. Nie może to mieć miejsca z tego względu, że sam limit nie świadczy o wykonaniu planu kredytowego, gdyż dopiero analiza sytuacji finansowej wykaże właściwe jego kształtowanie się (np. niewykorzystanie limitu kredytowego przy równoczesnym wzroście zobowiązań). Poza tym jeszcze trzeba uwzględnić i to, że oddział mógł zaplanować na wyrost, w związku z czym niepełne wykorzystanie limitów nie jest wcale zasługą, lecz błędem planowania.

Zasadą oceny tej dziedziny działalności powinno być określenie stopnia, w jakim oddział panuje nad sytuacją finansowo-gospodarczą kontrolowanych przedsiębiorstw, a więc czy kredyt zgodny jest z przedmiotami kredytowania, czy dotrzymywane są terminy spłaty, jak te terminy spłaty są ustalane, jaki jest wyraz sytuacji finansowej w stosunku do planowania (obligo plus zobowiązania ponad pięć dni — minus należności przeterminowane) itp.

Ten rodzaj działalności jest najbogatszy ze wszystkich, a mimo to jest najmniej uchwytny, gdyż rozciąga się na cały kwartał, na wszystkie jednostki kontrolowane i wiąże się ze wszystkimi czynnościami kredytowymi wykonywanymi przez Bank.

Ocena ta może więc być dokonywana sukcesywnie na podstawie analizy zestawień dekadowych i miesięcznych wykazów należności i zobowiązań (niektóre o/wojewódzkie zarządziły składanie tych wykazów w okresach dekadowych) oraz na podstawie badań stanu rzeczy na miejscu w oddziale, z daniem temu oddziałowi prawa obrony.

Skala ocen od 2—5.

9. Lustracje przedsiębiorstw — ilość [1])

Przejście z finansowania na kredytowanie pociągnęło za sobą także zmianę trybu lustracji przeprowadzanych przez aparat lustracyjny Banku. Obecny tryb lustracji jest tego rodzaju, że lustracje mogą i powinny być przeprowadzane nie tylko przez specjalne komórki lustracyjne, lecz przez poszczególnych referentów, gdyż wyniki tych lustracji wiążą się z codzienną ich pracą. W tych więc warunkach prace związane z lustracją przedsiębiorstwa mogą być odrębnie oceniane z punktu widzenia ich ilości i jakości.

Ilość lustracji przeprowadzanych przez każdy oddział nie może być oceniana w stosunku bezwzględnym, gdyż wtedy duży oddział znalazłby się na uprzywilejowanym miejscu, lecz w stosunku do ilości jednostek samodzielnych. Co prawda zachodzi jeszcze i ten moment, że lustracja w jednostce o nieskomplikowanej działalności trwa krócej niż w pednostce korzystającej często z kredytu przeterminowanego, tym niemniej dla nieutrudniania samej oceny z tego ostatniego można zrezygnować, ograniczając się do porównania ilości lustracji w stosunku do jednostek samodzielnych. Np.: oddział kontroluje 20 jednostek samodzielnych a w ciągu kwartału przeprowadził 10 lustracji. Znaczy to, iż wskaźnik przeprowadzonych lustracji równa się 1/2. Inny oddział kontrolując 60 jednostek przeprowadził 15 lustracji, co równa się wskaźnikowi 1/4. Aczkolwiek w

---

[1], [2]) Po otrzymaniu artykułu ukazało się zarządzenie nr 82 likwidujące z dniem 31 8. br., działy i komórki lustracyjne w oddziałach.

cyfrze bezwzględnej zasługi drugiego oddziału są większe, to jednak w cyfrze stosunkowej zasługi oddziału pierwszego są większe.

Za podstawę można by też przyjąć ilość pracowników komórki kredytowej np. 20 pracowników komórki kredytowej przeprowadziło 10 lustracji. Wskaźnik równałby się 1/2 itd. Wskazane byłoby to zwłaszcza w oddziałach małych, w których komórka kredytowa liczy np. 1—2 osoby. Czy bowiem oddział kontroluje jedną czy trzy jednostki samodzielne—zawsze musi mieć co najmniej jednego pracownika. Przy małej ilości jednostek jest on jak gdyby uprzywilejowany, gdyż na pewno zdąży przeprowadzić lustracje we wszystkich jednostkach, mając ich np. dwie, a nie zdąży np. przy czterech jednostkach, jeśli jest też tylko jeden pracownik.

Sprawa ta ma jednakże ten aspekt ujemny, że oddziały mogłyby ograniczać ilość pracowników (zwłaszcza wymagających dopiero przeszkolenia) chcąc poprawić sobie stosunek. Na dalszą metę byłoby to szkodliwe, jeśli chodzi o nowe kadry kredytowców. W całych rozważaniach przyjmuje się więc, że oddział powinien zatrudniać ilość pracowników zatwierdzoną etatem — chąc także tym sposobem wpłynąć na szybkie uzupełnienie braków.

Kryterium oceny punktowej mogłoby przewidywać, że przy wskaźniku 1/2 — ocena = 5 punktom; przy wskaźniku — 1/3 — ocena = 4 punktom; przy wskaźniku — 1/4 — ocena = 3 punktom itd.

Z konieczności jednak trzeba zastosować ograniczenie co do uznawania lustracji za wchodzące do punktacji. Wyeliminować bowiem trzeba te wszystkie, które dotyczą np. badania powodów niefakturowania, a ograniczyć się do lustracji obejmujących analizę sytuacji finansowej. Nie jest wykluczone, że dla lustracji fragmentarycznych stworzy się odrębną punktację. Poza tym tylko te lustracje uważa się za przeprowadzone, z których sporządzono sprawozdanie. Nie jest natomiast podstawą oceny to, iż w pewnym oddziale lustracja trwała pięć dni a w drugim dwa dni, gdy z jednej strony zależy to od wprawy w przeprowadzaniu lustracji, z drugiej zaś od wielkości przedsiębiorstwa; a w tym przypadku dany oddział posiada wyższy etat, umożliwiający mu przeprowadzenie dłuższej lustracji.

10. Lustracje przedsiębiorstw — jakość [2])

Jakość przeprowadzonych lustracji oceniana byłaby względem o/terenowych w o/wojewódzkich, względem zaś o/wojewódzkich w Departamencie Kredytowym. Łączny stopień za jakość byłby wynikiem średniej stopni za poszczególne lustracje. Sporządzenie oceny nie powinno sprawiać trudności, jeśli przeprowadzone będzie przez jedną komórkę, która mając miernik porównawczy lustracji całego terenu będzie dawała oceny równe i sprawiedliwe.

Wypada się jednakże zastrzec przed takim faktem, że jeden oddział przeprowadził np. tylko jedną lustrację z wynikiem bardzo dobrym, a drugi oddział przeprowadził dziesięć lustracji z wynikiem dobrym. Należałoby przyznać te oceny, co nie byłoby jednak słuszne, gdyż mogłoby wpłynąć na obniżenie się ilości lustracji. Dlatego ocena za jakość mogłaby być jedynie o jeden stopień wyższa od oceny uzyskanej za ilość, np. oddział A przeprowadził tak małą ilość lustracji, że za ilość otrzymał 2 punkty. Korekta powinna iść w tym kierunku, że oddział A nie może otrzymać 5 punktów za jakość chociaż lustracja była przeprowadzona bezbłędnie, gdyż mała ich ilość każe stopień ten obniżyć do 3 punktów (2 za ilość + 1). Oddział B natomiast mając za ilość 4 punkty może otrzymać „zarobione" 4 punkty, a nawet mógłby otrzymać 5 punktów (4 za ilość + 1), gdyby jakość przeprowadzonych lustracji to uzasadniała.

11. Szkolenie pracowników — ilość

Szkolenie pracowników stanowi bardzo ważną dziedzinę, gdyż literatura kredytowa jest tak obszerna, iż opanowanie jej przez każdego poszczególnego pracownika byłoby bardzo trudne. Wspólna więc pomoc, wymiana doświadczeń i powtarzanie zdobytych wiadomości, są podstawą właściwej pracy danej komórki.

Dla oceny ilości przeprowadzonych odpraw szkoleniowych trzeba znów przyjąć takie kryteria, które eliminowałyby próby „nadużyć" idące np. w tym kierunku, by urządzać odprawy piętnastominutowe a codziennie, co daje w skali kwartalnej bardzo dużą ich ilość, nieporównywalną z tym oddziałem, który urządza odprawy dwa razy na tydzień po 2 godziny. Dla zapobiegnięcia temu stanowi rzeczy wypadałoby przeliczyć czas trwania szkolenia w skali kwartalnej w stosunku do ilości uczestniczących w nim pracowników. To ostatnie jest

też potrzebne dla wykluczenia „przecieków" o charakterze urządzania np. równocześnie trzech odpraw dla pracowników komórki kredytowej, podzielonych na trzy grupy.

W pewnym oddziale zatrudnionych jest dziesięciu pracowników kredytowych (łącznie z komórką funduszu płac), w ciągu kwartału odbyto dziesięć godzin szkolenią. W szkoleniu tym wzięło udział 80 osób. (Do wyliczenia tej ilości 80 osób dochodzi się przez przeliczenie czasu obecności każdego pracownika w odprawach szkoleniowych — np. we wszystkich 10 godzinach brało udział po 8 pracowników). Na jednego zatrudnionego w komórce kredytowej (10 osób) przypada więc osiem godzin szkolenia (80 : 10). Te osiem godzin szkolenia na jednego pracownika są podstawą oceny za ilość szkolenia.

(Za pracownika kredytowego uważać należałoby każdego zatrudnionego w tej komórce, jedynie z wyłączeniem maszynistek).

Ustalamy przykładowo kryterium, że np. za 1—6 godzin w ciągu kwartału na pracownika otrzymuje się 2 punkty, za 7—10 godzin — 2,5 punkta, za 11—14 godzin — 3 punkty, za 15—20 godzin — 3,5 punkta, za 21—24 godziny — 4 punkty, za 25—30 godzin—4,5 punkta, powyżej 30 godzin — 5 punktów.

Wyprowadzenie oceny jest rzeczą prostą, mogącą być wykonaną przez każdy oddział a podlegającą skontrolowaniu przez o/wojewódzkie, lub względem o/wojewódzkich przez Departament Kredytowy.

Gdyby zastrzeżenie budził fakt prawidłowości danych podanych przez oddział zaznacza się, iż każde szkolenie powinno być protokółowane, (krótka notatka z podaniem: daty odbycia, tematu, czasu trwania i ilości obecnych).

12. Szkolenie pracowników — jakość

Ponieważ szkolenie może być przeprowadzane w różnych formach, ocena jego jakości sprowadzona być musi do pewnych ram porównawczych, które mogłyby przedstawiać się następująco:

a) szkolenie obejmujące czytanie zarządzeń otrzymuje 3 punkty,

b) szkolenie dotyczące omawiania nadeszłych zarządzeń otrzymuje 3,5 punkta,

c) szkolenie dotyczące omawiania kilku zarządzeń wiążących się ze sobą — otrzymuje 4 punkty,

d) szkolenie polegające na referowaniu tematu stanowiącego całość pewnych zagadnień, otrzymuje 4,5 punkta,

e) jak punkt d) z ujęciem referatu w formie pisemnej, otrzymuje 5 punktów.

Jeśli pewien oddział przeprowadził następującą ilość godzin szkolenia, którego rodzaje wyszczególniono w punktach od a) — e):

2	godziny po	3,0	punkty	=	6,0	punktów
3	„ „	3,5	„	=	10,5	„
2,5	„ „	4,0	„	=	10,0	„
2,5	„ „	5,0	„	=	12,5	„
			razem	=	39,0	punktów

Ta ilość punktów stanowi ocenę jakości szkolenia w skali kwartalnej. Zastrzeżenie analogiczne do wyszczególnionego w punkcie 10; — jakość szkolenia określona w punktach może przekraczać ilość punktów otrzymanych za ilość szkolenia najwyżej o 1. To samo dotyczyć powinno tych wszystkich prac, które ocenia się odrębnie za ilość względnie termin, a odrębnie za jakość.

13. Kontakt z przedsiębiorstwami — ilość

Utrzymywanie kontaktu z jednostkami kontrolującymi jest — z punktu widzenia pracy kredytowca — obok lustracji — zagadnieniem bardzo ważnym; dopiero na tej płaszczyźnie można pogłębiać zagadnienia finansowo-gospodarcze, ustalać formy rozwiązania nieprawidłowości, terminy wykonania itp.

Ponieważ z drugiej strony kontakt ten kosztuje dużo czasu, niewłaściwe byłoby nieujęcie tego rodzaju prac w obliczenie punktowe.

Mówiąc o kontakcie z przedsiębiorstwami eliminuje się kontakt dorywczy, sprawowany w ramach kontroli bieżącej, np. składanie zapotrzebowań i ich cenzura, ewentualnie rozmowy przeprowadzane, np. na temat korekty kredytu inkasowego. Przez kontakt ten rozumie się zaś konferencje mające na celu pogłębianie, wyjaśnianie, względnie eliminowanie pewnych spraw związanych z sytuacją finansowo-gospodarczą. Konferencje te zazwyczaj odbywają się z inicjatywy oddziału, czasem zaś z inicjatywy jednostki kontrolowanej, posiadając z góry zakreślony porządek obrad.

Ocena ilości kontaktów z przedsiębiorstwami musi być mierzona czasem ich trwania w stosunku do ilości kontrolowanych przedsiębiorstw. Np. oddział kontrolując 50 jednostek samodzielnych odbył w ciągu kwartału konfe-

rencji, o których mowa — 100 godzin, na jedno przedsiębiorstwo przypada więc dwie godziny.

Ocena punktowa za poszczególne osiągnięcia na tym odcinku uwzględniać mogłaby następujące kryteria: (czas trwania konferencji w stosunku do ilości jednostek samodzielnych):

1/2 — 3/4	godz.	= 3	punkty
3/4 — 1	"	= 3,5	"
1 — 1 1/2	"	= 4	"
1 1/2 — 2 i wyżej	"	= 5	"

W o/wojewódzkich przez jednostkę samodzielną należałoby rozumieć branżę.

14. Kontakt z przedsiębiorstwami — jakość

Daleko trudniej postawić właściwą ocenę za jakość, tym bardziej, jeżeli nie bierze się w konferencji bezpośredniego udziału. Można to jednak uczynić przy zachowaniu podziału jakości konferencji na następujące:

a) konferencje, w których uczestniczy przedstawiciel oddziału jako słuchacz z zabieraniem głosu „na wezwanie" (np. w o/wojewódzkim udział przedstawiciela o/terenowego w konferencji branżowej prowadzonej przez o/wojewódzki względnie udział w konferencji dotyczy analizy kosztów pewnego przedsiębiorstwa, gdzie sprawę referuje przedsiębiorstwo wobec naczelnego dyrektora);

b) konferencje o charakterze informacyjno-porządkowym np. przy przejęciu jednostki pod kontrolę;

c) konferencje o charakterze finansowo-gospodarczym, których celem jest zapoznanie się z sytuacją;

d) konferencje o charakterze finansowo-gospodarczym, w których oddział analizuje pewien stan rzeczy, wytykając nieprawidłowości;

e) konferencje jak wyżej z pisemnym wytknięciem nieprawidłowości i powiadomieniem o tym jednostek biorących udział w konferencji względnie z tematem związanych a dalej z pisemnym ujęciem zaleceń ustalonych w toku tej konferencji.

Za konferencje wyszczególnione w punkcie a) liczonoby 3 punkty, w punkcie b) — 3,5 punkta, w punkcie c) — 4 punkty, w punkcie d) — 4,5 punkta, w punkcie e) — 5 punktów.

W zależności od ilości godzin konferencji poszczególnych rodzajów wyprowadzana byłaby ocena ogólna, np. 20 godzin razy 3 punkty jest 60, 10 godzin × 3,5 punkta = 35 punktów 30 godzin × 4 punkty = 120 punktów, 20 godzin × 4,5 punkta = 90 punktów, 20 godzin × 5 punktów = 100 punktów, razem 405 punktów — podzielone przez 100 = 4,05 = okrągło 4,0 punkty.

Wyprowadzenie tej punktacji może się także odbyć na szczeblu oddziału na podstawie notatek z konferencji, które w każdym przypadku powinny być sporządzane. Konferencje zaś dotyczące punktu d i e mogą być ponadto dodatkowo sprawdzane na podstawie protokółów.

15. Kontak interpretacyjny z jednostkami hierarchicznie wyższymi

W punkcie tym chodzi o kontakty oddziałów terenowych z o/wojewódzkimi oraz o/wojewódzkich z Departamentem Kredytowym, na odcinku interpretacji przepisów.

Właściwe stosowanie przepisów świadczy o znajomości ich intencji i o stopniu samodzielności danego oddziału. Ważność wypływa z porównania dwóch skrajnych przypadków.

Przypadek 1

Pewien oddział telefonuje do jednostki hierarchicznie wyższej na szczeblu bankowym w każdej sprawie wymagającej decyzji, wykazując brak samodzielności. Poza tym zapytuje o rzeczy dawno uregulowane i w sprawach tych prowadzi zawiłe i nieuzasadnione dyskusje, zabierając czas sobie i drugim.

Przypadek 2

Inny oddział zwraca się do jednostki hierarchicznie wyższej na szczeblu bankowym w sprawach zasadniczego znaczenia, podając zarazem proponowany sposób rozwiązania. Nie zwraca się w sprawach uregulowanych, czyniąc to jedynie odnośnie spraw mogących istotnie nasuwać wątpliwości.

Te dwa przypadki świadczą o skali odchyleń w pracy poszczególnych oddziałów. Wyprowadzenie właściwej oceny w skali stopni od 2—5 jest w tym przypadku niezmiernie trudne, gdyż z jednej strony wnoszenie tylko spraw istotnie ważnych wcale nie świadczy o tym, że wszelkie inne sprawy oddział właściwie interpretuje i w praktyce właściwie stosuje. Dlatego też, aczkolwiek ocena w tym punkcie znaleźć powinna pośrednie rozwiązanie pomiędzy obydwoma skrajnie podanymi przypadkami, jednak klasyfikacja samodzielności pracy oddziału i właściwości interpreta-

cji przepisów uczyniona być może dopiero z uwzględnieniem zasad punktu następnego (tj. 16). Po ustabilizowaniu się organizacji o/wojewódzkich może to być czynione względem o/terenowych a z tym większą łatwością może być czynione na szczeblu Departamentu Kredytowego w odniesieniu do o/wojewódzkich.

16. Lustracja oddziałów przeprowadzane przez jednostki hierarchicznie wyższe

Chodzi tutaj przede wszystkim o lustracje przeprowadzane przez o/wojewódzkie w o/ terenowych, a dotyczące całokształtu prac komórki kredytowej. Lustracje takie, posiadając charakter fragmentaryczny dają bardzo dużo, gdyż dotyczą pewnych problemów najbardziej aktualnych w pewnych okresach czasu. W toku takiej lustracji sprawdza się stopień samodzielności prac oddziału, interpretację przepisów wydanych na piśmie w stosunku do jednostek kontrolowanych, stosowanie przepisów itp. Lustracje takie przeprowadzone w pewnym kwartale na terenie wojewódzkim dały — jak się okazało — bardzo dużo zarówno o/terenowym jak i o/wojewódzkiemu. Ocena może być w bardzo prosty sposób wyprowadzona przez stwierdzenie jakości tych prac, które zostały zakreślone programem lustracji. Program zaś ten powinien być uzupełnieniem wszelkich tych prac, które nie mogą być ściśle ujęte na szczeblu o/wojewódzkich.

17. Akcje specjalne

Punkt ten rozbudowany być powinien w zależności od potrzeb i od okoliczności danego okresu. Np. wejście w życie zarządzenia przewodniczącego PKPG nr 177 w sprawie ujawniania i upłynniania remanentów jest polem do popisu oddziałów na przestrzeni III kwartału. Większa bowiem względnie mniejsza przedsiębiorczość oddziału na tym odcinku powinna być odpowiednio wynagradzana w sensie objęcia wykazem punktowym. Wynik zaś tej akcji jest jasny i prosty — przyczyni się do terminowego i ścisłego wykonania powołanego zarządzenia.

Powyższy rodzaj akcji podano przykładowo, gdyż może ich być znacznie więcej w zależności od tego, o który okres chodzi, który z problemów jest w pewnej chwili najważniejszy itd.

Zasadą punktowania byłoby uwzględnienie ich ilości i jakości. Warunki wyliczania podane zostały w punktach 4), 5), 9) względnie 10).

Po rozpatrzeniu poszczególnych rodzajów prac będących podstawą oceny komórek kredytowych wypada się zastanowić, czy słuszna jest skala ocen od 2—5 a mianowicie, czy nie należałoby jej rozszerzyć na skalę od 0—5. Po przeprowadzeniu kilku przykładów okazało się, zwłaszcza po zastosowaniu wskaźników, o których mowa będzie niżej, że otrzymanie oceny 0 za pewien rodzaj pracy jest bardzo trudne do nadrobienia i że mogłoby być dla oddziału krzywdzące, jeśli na wszystkich innych odcinkach praca przebiega prawidłowo.

Pozostaje do omówienia kwestia stosowania tzw. wskaźników.

Przez wskaźniki w rozumieniu niniejszego ich zastosowania rozumie się stopień ważności poszczególnych rodzajów prac, np.

za kartotekę uchybień otrzymano stopień 2
za jakość planów kredytowych otrzymano stopień 5

czy więc drugi oddział, który otrzymał stopnie odwrotne np.

za kartotekę uchybień stopień 5
a za jakość planów kredytowych stopień . 2

jest równie dobry jak oddział pierwszy?

Wydaje się, że nie, gdyż nie negując ważności np. zestawień dekadowych — przeciwnie podkreślając ich ważność, stwierdzić wypada, że jednak ważniejsze są plany kredytowe. Dlatego stopień otrzymany za jeden jak i drugi rodzaj prac powinien być przemnożony przez właściwy wskaźnik, który wtedy dopiero odda właściwy kierunek pracy oddziału.

Niżej podaje się proponowane wskaźniki (wskaźniki , które mają być podstawą dyskusji) za poszczególne rodzaje prac:

Lp.	Treść	wskaźnik
1.	Kartoteka uchybień	1,2
2.	Sprawozdania miesięczne — terminowość	1,0
3.	Sprawozdania miesięczne— jakość	2,0
4.	Plany finansowania — terminowość	1,2
5.	Plany finansowania — jakość	2,5
6.	Sprawozdania ekonom. termin. — jakość	2,0
7.	Fundusz płac	2,0
8.	Wykonanie planu kredytowego	3,0
9.	Lustracje przedsiębiorstw — ilość	1,5
10.	Lustracje przedsiębiorstw — jakość	2,0
11.	Szkolenie własne — ilość	1,5
12.	Szkolenie własne — jakość	2,0
13.	Kontakt z przedsiębiorstwami — ilość	1,5
14.	Kontakt z przedsiębiorstwami — jakość	2,0
15.	Kontakt interpretacyjny	1,5
16.	Lustracje oddziałów	2,5
17.	Akcje specjalne (od przypadku do przypadku)	

Jak z powyższego zestawienia wynika najwyższy wskaźnik przypada na wykonanie planu kredytowego, o którym mowa w punkcie 8). Wydaje się, iż powyższe nie wymaga uzasadnienia. Najniższy zaś wskaźnik proponuje się dla terminowości składania sprawozdań miesięcznych, które posiadając ściśle ustalony tryb ich sporządzania i doświadczenia oddziałów w tym względzie nie powinny nastręczać trudności.

Terminowość np. planów finansowania określona została wskaźnikiem 1,2 co mogłoby dziwić w porównaniu z terminowością sprawozdań, jest jednakże o tyle uzasadniona, że sporządzenie planów finansowania jest połączone z kwartału na kwartał z koniecznością zastosowania pewnych zmian, samo zaś opracowanie ich jest niewątpliwie trudniejsze niż miesięcznych sprawozdań.

Jeśli chodzi o jakość prac najwyżej oceniono plany finansowania oraz wyniki lustracji oddziałów, a to z tego względu, że obydwa te rodzaje prac świadczą o pewnym całokształcie prac oddziału, o konieczności całokwartalnej pracy na tym odcinku, by ostateczne wyniki wypadły najlepiej.

Wydaje się, iż kwestia stosowania wskaźników powinna wywołać najszerszą dyskusję, przy czym specjalnie w niej udział wziąć powinni ci wszyscy, którzy na ich podstawie będą oceniani.

Konieczność stosowania tych wskaźników uzasadnia poza tym poniższe zestawienie, przedstawiające osiągnięcia oddziału A i B:

Oddział A osiągnął ogólną sumę ocen 64 na możliwych 80, oddział B zaś 62 na taką samą ilość możliwych. Wynikałoby z tego, iż oddział A pracuje lepiej niż oddział B. Stan ten wynika jednakże tylko z porównania ocen bez zastosowania do poszczególnych rodzajów prac właściwych im wskaźników. Czynimy to w dwu ostatnich kolumnach tabeli, po czym okazuje się, że oddział A uzyskał wskaźnik ocen 111,75, oddział zaś B wskaźnik ocen 116,30. Sytuacja jest więc odwrotna, gdyż świadcząca o tym, że oddział B jakością swych prac przewyższył oddział A. To ostatnie jest bardzo słuszne, gdyż odwrotność zachodzi w oddziale A. Nie jest bowiem to miarodajne, że oddział A otrzymał ogółem 7 ocen bardzo dobrych a oddział B tylko 2, a ważne natomiast jest, jak przedstawia się praca obydwu oddziałów w przekroju ich znaczenia i w przekroju całokształtu.

Poza tym przez porównywanie prac oddziałów na podstawie ocen korygowanych o wskaźniki eleminuje się takie przypadki jak np: veto co do uznania pewnego oddziału za dobry ze strony kierowników komórki pewnego rodzaju prac na szczeblu jednostki oceniającej (np. funduszu płac odnośnie oddziału B) przy równoczesnej niemożności przekonania oponującego przez przedstawicieli innych komórek oceniających jakość pracy oddziału B — bez zastosowania wyliczeń, o których mowa.

Wyliczenia te poza momentem wskazanym, tj. prowadzącym do właściwej oceny całości

Lp.	Rodzaj pracy	Wskaźnik	Ocena		Ocena x wskaźnik	
			A	B	A	B
1.	Kartoteka uchybień	1,2	5	3	6	3,6
2.	Sprawozdania miesięczne — terminowość	1,0	5	4,5	5	4,5
3.	Sprawozdania miesięczne — jakość	2,0	3,5	4,5	7	9,0
4.	Plany finansowania — terminowość	1,2	5,0	3,5	6	4,2
5.	Plany finansowania — jakość	2,5	2,5	4,0	6	10,0
6.	Sprawozdania ekonomiczne — terminowość i jakość	2,0	3,0	4,0	6,25	8,0
7.	Fundusz płac	2,0	5,0	2,5	10,0	5,0
8.	Wykonanie planu kredytowego	3,0	3,0	5,0	9,0	15 0
9.	Lustracje przedsiębiorstw — ilość	1,5	5,0	3,0	7,5	4,5
10.	Lustracje przedsiębiorstw — jakość	2,0	3,0	4,0	6,0	8,0
11.	Szkolenie własne — ilość	1,5	5,0	4,0	7,5	6,0
12.	Szkolenie własne — jakość	2,0	4,0	4,0	8.0	8,0
13.	Kontakt z przedsiębiorstwami — ilość	1,5	5,0	3,5	7,5	5,25
14.	Kontakt z przedsiębiorstwami — jakość	2,0	4,0	4,0	8,0	8,0
15.	Kontakt interpretacyjny	1,5	3,0	4,0	4,5	6,0
16.	Lustracje oddziałów	2,5	3,0	4,5	7,5	11,25
			64.0	62,0	111,75	116,30

prac mają ten poważny aspekt, że oddział dowie się, na których odcinkach praca jego oceniona została niżej. Oddział ten wiedząc o tym, będzie mógł więcej uwagi poświęcić tym właśnie odcinkom, wyprostować je i w przyszłości i na tych odcinkach stanąć jak równy z równym do walki o miano najlepszego.

Ocena wyników powinna jeszcze uwzględnić bieżące podawanie do wiadomości osiągnięć za poszczególne rodzaje prac co ma z kolei ten plus, że oddział już w ciągu kwartału może pewne odcinki pracy poprawić, nie czekając dopiero na „wyrok" w końcu kwartału.

Pomija się fakt, że podawanie oceny w ciągu kwartału może być przez oddziały ewentualnie „wyreklamowane", gdyż popełnienie omyłki jest rzeczą ludzką, co wcale nie świadczy o tym, iż jednostka oceniająca miałaby ulegać „interwencjom" odnośnie kwalifikacji jakości ich prac, chodzi tylko o poprawienie tych ocen, które okażą się uzasadnione i wynikające z popełnienia ewentualnej omyłki.

Naturalnie nie wszystkie rodzaje prac będą mogły być oceniane w ciągu kwartału (np. sprawozdanie ekonomiczne sporządzone raz na kwartał), chodzi tylko o utrzymanie zasady, że jakość prac podwyższa się przez wytykanie nieścisłości i przez natychmiastowe ich eliminowanie.

Rozpatrzyliśmy zasady punktowania prac komórek kredytowych, które jeśli okażą się pożyteczne i nadające się do zastosowania będą pewnym krokiem naprzód. W dalszych rozważaniach przyjmijmy, że przystępujemy do sklasyfikowania prac całego oddziału. Mamy ku temu oceny prac komórek kredytowych i mamy ku temu oceny prac komórek manipulacyjnych. W jaki sposób jednakże suma ocen obydwu tych działów czynności może świadczyć o tym, że oddział A jest lepszy od oddziału B względnie na odwrót?

Zestawmy końcowe wyniki punktów działów manipulacyjnych i działów kredytowych.

	OKP	kredyt	razem
Oddział A	117	111,75	228,75
Oddział B	108	116,30	224,30

W kolumnie OKP przewidzieliśmy punkty uzyskane przez poszczególne działy manipulacyjne, w kolumnie zaś kredyt punkty uzyskane przez komórkę kredytową. Suma tych punktów świadczy, że oddział A uzyskał ich 228,75, a oddział B — 224,30.

Wynika stąd, że oddział A jest lepszy od działu B, ale z tym zastrzeżeniem, że stosujemy stosunek ważności czynności manipulacyjnych do czynności kredytowych jak 1:1. Gdyby przeprowadzić na ten temat dyskusję to pewnie okazałoby się, iż przedstawiciele komórek manipulacyjnych będą uważać swoje czynności za ważniejsze i za wymagające ustosunkowania się do kredytowych jak co najmniej 1:1. Odwrotnie przedstawiciele komórek kredytowych będą to uważać za poniekąd „krzywdzące", broniąc zasady stosowania dla siebie stosunku korzystniejszego.

Chcąc jednak bezstronnie do tego się ustosunkować — spróbujmy przed przystąpieniem do wybrania stosunku rozpatrzyć kilka momentów:

a) ilość pracowników zatrudnionych zarówno w jednej jak i drugiej komórce czynności; doszlibyśmy do wniosku, że w różnych oddziałach szala zwycięstwa przechyla się na tę względnie tamtą stronę, zasadą zaś jest, że nie ilość decyduje a jakość, to porównanie tylko częściowo mogłoby być wykorzystane,

b) fundusz płac przyznany w etatach dla jednej komórki i drugiej zbliżałby nas do określenia jakości, tym więcej, iż etaty przewidują wyższe wynagrodzenia dla tych, którzy spełniają bardziej odpowiedzialne prace. Gdyby to wyliczenie zastosować, mogłoby się okazać, że znów w różnych oddziałach różnie się to przedstawia, gdyż mimo stosowania wyższych etatów w komórkach kredytowych, większa ilość pracowników manipulacyjnych dorównuje ogólnej sumie funduszu płac pracowników kredytowych;

c) przeciętny etatowy fundusz płac na jednego pracownika zatrudnionego w jednej z tych dwóch komórek byłby wyliczeniem zgodnym, gdyby nie to, że skala funduszu płac nie zaczyna się od O, lecz od pewnej minimalnej kwoty. Np. (cyfry dowolne) przeciętne wynagrodzenie pracownika komórki kredytowej wynosi 800 zł a pracownika manipulacyjnego 500 zł. Stosunek 5 — 8 byłby o tyle niesłuszny, iż istnieje minimum wynagrodzenia np. 300 zł. Wypadałoby od obydwu sum uprzednio podanych odjąć 300 a dopiero wyprowadzić stosunek, którym jest 2:5 (800 — 300 = 500; 500 — 300 = 200; 500 : 200 = 5 : 2). Czy jednak ten stosunek wytrzyma krytykę, jeśli w komórce manipulacyjnej